

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

/ моніторинг інформаційного поля /

№ 3 березень 2026

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Центр досліджень соціальних комунікацій
Національна юридична бібліотека
Заснований у 2026 році
Видається раз на місяць
Головний редактор Ю. Половинчак
Редакційна колегія: С. Закірова, Ю. Половинчак, Н. Іванова
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційний бюлетень

№ 3 березень 2026

Укладачі: *О. Пестрецова, М. Бірюков*

Відповідальна за випуск: *С. Закірова*

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського,
Центр досліджень соціальних комунікацій,
Національна юридична бібліотека, 2026

КИЇВ 2026

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Законодавчі аспекти економічних реформ у рамках програми Ukraine Facility..... 5

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сценарії виходу з парламентської кризи задля швидкого ухвалення євроінтеграційних законів 9

СУДОУСТРІЙ

ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Зменшення фінансової винагороди суддів загрожує їх незалежності, що суперечить Дорожній карті з питань верховенства права..... 11

Ухвалений Закон про приєднання до Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб сприяє виконанню зобов'язань у межах євроінтеграції..... 13

Небезпечні для КПК положення законопроекту № 12439, що загрожують потерпілим від загальнокримінальних злочинів, блокують рух до ЄС..... 14

Важливість ухвалення нового Кримінального кодексу, в який закладено основу ефективного правосуддя та захист прав людини..... 17

Участь прокуратури у виконанні Комплексного стратегічного плану може загальмувати євроінтеграційні реформи органів правопорядку 20

Питання реструктуризації та банкрутства в контексті розвитку судової практики та євроінтеграційних процесів..... 23

Можливі наслідки втручання держави в діяльність адвокатури під виглядом виконання Дорожньої карти з питань верховенства права 26

Проблеми тлумачення Дорожньої карти з питань верховенства права у частині реформування адвокатури учасниками процесу, ГО та ЗМІ 28

Критичні зауваги щодо підходів до реформування адвокатури 31

Значення проведення аудиту Державної судової адміністрації України задля оцінки виконання Дорожньої карти 33

ФУНКЦІОНУВАННЯ

ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Провідна роль правозахисників та громадянського суспільства в євроінтеграційних процесах на прикладі Західних Балкан..... 34

Національна система Шенгенського управління як обов'язкова передумова повноцінної євроінтеграції України..... 36

Розгляд законопроекту № 13181 про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, що передбачає розширення його повноважень, посилення контролю за дотриманням прав людини, впорядкування діяльності Секретаріату 37

Прогалини євроінтеграційного законопроекту № 13597, який посилює захист від злочинів на ґрунті нетерпимості та дискримінації..... 39

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Торгівля

Переваги та ризики нового проекту Закону «Про охорону прав на торговельні марки», підготовленого у межах адаптації до законодавства ЄС 44

Промисловість

Європейська Бізнес Асоціація разом зі стейкхолдерами обговорили імплементацію нового закону України «Про лікарські засоби» № 2469-ІХ 46

Енергетичний ринок

ЄС вибудовує правову рамку для водню, та що це означає для інфраструктури й інвесторів в Україні 48

Аграрний сектор

Пріоритети розвитку галузей меліорації та рибного господарства в межах нових євроінтеграційних проєктів..... 50

Презентація третьої фази міжнародних проєктів на підтримку євроінтеграції українського агросектору, що передбачає понад 12 млн євро підтримки..... 51

Позиція українських аграріїв щодо адаптації умов євроінтеграції до структури виробництв, масштабів господарств та економічних реалій 52

Перспективи нового Закону № 4718-ІХ, який синхронізує ветеринарне законодавство України з нормами ЄС, в боротьбі з безконтрольним використанням антибіотиків	54
<i>Фінанси</i>	
НБУ затвердив внутрішній план євроінтеграційних реформ	55
<i>Податки та митниця</i>	
Звіт Міністерства фінансів про виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у митній сфері за 2025 рік	56
Обговорення митних трансформацій у процесі підготовки України до членства в ЄС на «Митній платформі – 2026».....	59
Аналіз нових пропозицій уряду: оподаткування посилок і цифрових платформ, ПДВ для ФОПів та «довічний» військовий збір	60
Реформа ПДВ для малого бізнесу може бути значно жорсткішою за стандарти ЄС, та ігнорує критичні відмінності в адмініструванні податків	64
Перспективи та ризики податкових змін для бізнесу, цифрових платформ та міжнародних посилок.....	66

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Екологічні норми

Нові екологічні ініціативи щодо збереження торфовищ та відновлення водних ресурсів від Міністерства економіки	68
Реформа системи державного екологічного управління як необхідна умова виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань	70

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Запуск eFood – єдиної цифрової платформи, що інтегрується з системами ЄС.....	71
Закупівля обладнання з КНР для реалізації 5G в Україні суперечить рекомендаціям Єврокомісії щодо політики розширення ЄС	72

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Питання адаптації нормативної бази України у сфері діабетичної допомоги до стандартів ЄС	74
Критика стратегії деінституціоналізації як формального виконання євроінтеграційних вимог щодо підтримки людей з інвалідністю в Україні.....	76
Проблема реалізації проєкту «Нова українська школа» в контексті виконання зобов'язань України перед ЄС	80
Кабмін ухвалив зміни до постанови № 1300 щодо Порядку проведення державної оцінки медичних технологій в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.....	82
Місце сімейного права в оновленому Цивільному кодексі України	83
Проєкт нового Цивільного кодексу позбавляє одностатевих партнерів «сімейних прав», що суперечить рішенням ЄСПЛ і стандартам ЄС.....	85

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Reuters: Країни ЄС висловлюють скепсис щодо швидкого вступу України	87
Politico: Україну можуть посунути у вступі до ЄС через заможних кандидатів	88

Законодавчі аспекти економічних реформ у рамках програми Ukraine Facility

Матеріал на сайті «Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ»

Автор: Г. Олійник, д. екон. наук., наук. співроб., НЮБ НБУВ.

У червні 2024 р. набув чинності Закон України № 3786 «Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility»¹.

Це програма фінансової підтримки України Європейським Союзом розрахована на чотири роки (2024–2027). Програма обсягом 50 млрд євро складається з прямих бюджетних позик/грантів (38,27 млрд євро), інвестиційного фонду (6,97 млрд євро) та технічної допомоги (4,76 млрд євро). Програма має на меті забезпечення макрофінансової стабільності, реформи для вступу в ЄС та залучення інвестицій у пріоритетні сектори.

Економічні реформи в рамках програми Ukraine Facility спрямовані на модернізацію економіки, євроінтеграцію та залучення інвестицій через виконання структурних індикаторів. Згідно з планом, розробленим для реалізації програми фінансової підтримки України Ukraine Facility від ЄС, ключові зміни охоплюють покращення бізнес-клімату, реформування держпідприємства, антикорупційні заходи, розвиток інфраструктури та підтримку малого й середнього бізнесу.

Ключовими напрямками економічних реформ визначені: фінансові ринки, управління державними активами та приватизація, людський капітал, а також бізнес-середовище².

У сфері управління публічними фінансами та інвестиціями передбачається зміцнення фіскальної спроможності, реформа митниці і податкової служби, покращення управління державними інвестиціями. Розвиток приватного сектору: підтримка малого та середнього бізнесу, сприяння експорту, цифровізація економіки, спрощення регуляторного середовища. Заплановані секторальні реформи, серед яких: модернізація енергетичного сектору (відповідно до європейських стандартів), розвиток транспортної інфраструктури, логістики та агропромислового комплексу. Крім того, у плані представлено антикорупційні заходи, а саме посилення незалежності антикорупційних органів та впровадження ефективної системи боротьби з відмиванням коштів для захисту інвестицій. Ще одним важливим сегментом є інтеграція в ринок ЄС, що насамперед передбачає приведення законодавства у відповідність до правил та стандартів Європейського Союзу (Acquis).

Згідно з планом Ukraine Facility отримання фінансування від ЄС обсягом 50 млрд євро до 2027 р. залежить від виконання запланованих реформ, кількість яких становить 69. Ці реформи розбиті на 151 індикатор (квартальні цілі), виконання яких є умовою фінансування.

Національним координатором програми виступає Міністерство економіки України, яке забезпечує моніторинг виконання Плану та підготовку регулярної звітності для Європейської Комісії.

На сьогодні можна говорити про те, що Україна вже ухвалила низку законодавчих актів у сфері економіки та економічної політики в рамках виконання інструмента Ukraine Facility. Розглянемо деякі з них.

* Матеріали рубрики підготовлено фахівцями Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

¹ Закон України № 3786 «Про ратифікацію Рамкової угоди між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3786-20#n2>

² План для реалізації Ukraine Facility (2024–2027). URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

Улітку 2025 р. набрав чинності Закон України № 3855-IX «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення»³. Це євроінтеграційний документ, який є частиною зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС. Він адаптує українське екологічне законодавство до європейської Директиви 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24.11.2010 «Про промислові викиди (інтегроване запобігання і контроль забруднень)». Цей нормативно-правовий акт запроваджує нову модель контролю за промисловими підприємствами, які є найбільшими забруднювачами. Метою Закону є мінімізація шкідливого впливу підприємств на довкілля завдяки комплексному підходу до контролю промислового забруднення. Тепер замість окремих дозволів на викиди, скиди і відходи вводиться єдиний інтегрований дозвіл (ІДД), який враховує всі джерела впливу на екосистему та базується на застосуванні найкращих доступних технологій і методів управління (НДТМ)⁴.

Варто відзначити законодавчі зміни, які відбулися щодо реформування процедур банкрутства в Україні. Зокрема, Закон України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації»⁵. Документ спрямований на покращення бізнес-середовища та відновлення платоспроможності підприємств. «Закон вніс суттєві зміни до Кодексу України з процедур банкрутства. Найважливішим його нововведенням стало доповнення Кодексу новою “Книгою третьою. Превентивна реструктуризація”, що закріпила можливість підприємств відновлювати свою фінансову стійкість ще до настання стану неплатоспроможності. Законом запроваджено нову досудову правову процедуру, що дозволяє запобігти банкрутству й має на меті допомогти бізнесу відновити стабільність без судового процесу ліквідації підприємства. Відзначимо, новий закон надає більше можливостей для врегулювання відносин між боржником та кредиторами – спочатку домовитися, а вже потім іти до суду. У документі прописано поняття, процедурні заходи та можливі дії сторін спору, які погоджуються на превентивну реструктуризацію»⁶.

Щодо реалізації корпоративної реформи можна відзначити прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» від 22 лютого 2024 року № 3587-IX⁷. Закон підтверджує зобов'язання України досягати вищих стандартів управління відповідно до принципів ОЕСР та ЄС, відкриває нові можливості для зміцнення незалежності наглядових рад.

Також частиною реформи державного сектору економіки став Закон України № 11474 «Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків» від 19.09.2024⁸. Закон дозволяє продаж будь-якої частки держави у банку, а не лише 100 % акцій,

³ Закон України № 3855-IX «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-20#Text>

⁴ Офіційний сайт підтримки бізнесу Івано-Франківської МТГ. URL: <https://business.ivano-frankivsk.ua/ekologiya-ta-energozberezhennya/ekologiya/zakon-pro-zapobigannya-promzabrudnennyu>

⁵ Закон України «Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуризації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3985-20#Text>

⁶ Болінський С. Запровадження процедур превентивної реструктуризації: можливості та ризики. Юридична Газета. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/zaprovadzheniya-procedur-preventivnoyi-restrukturizaciyi-mozhливosti-ta-riziki.html>

⁷ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення корпоративного управління» від 22 лютого 2024 року № 3587-IX. URL: <https://www.golos.com.ua/documents/z-3587-ix.pdf>

⁸ Закон України № 11474 «Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків» від 19.09.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44696>

як передбачалося раніше. Це розширює можливості для залучення інвесторів та більш гнучкого підходу до приватизації. Закон також підвищує вимоги до фінансових радників з продажу та передбачає залучення міжнародних донорів до процесу відбору радників та проведення продажу⁹.

На шляху цифровізації аграрного сектору та підтримки сільського господарства, що є одним з елементів європейської інтеграції важливим стало прийняття Закону України № 3980-ІХ «Про інформаційно-комунікаційну систему “Державний аграрний реєстр”». Як зазначив адвокат Д. Зенкін, цей документ став не лише символом державної підтримки сільськогосподарських виробників, а й кроком до модернізації всієї системи управління та забезпечення прозорості у взаємодії аграрних суб’єктів із державою. ... Державний аграрний реєстр стане частиною загальної системи надання адміністративних послуг у цифровому середовищі. Український агросектор поступово переходить до нової ери управління ресурсами та державними програмами через технології, що відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності на міжнародній арені¹⁰.

Чимало реформ та законодавчих змін у рамках Плану Ukraine Facility перебувають на сьогодні у процес своєї реалізації. Зокрема, частиною Плану України для отримання фінансування реформа Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Прийнято в першому читанні проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні¹¹. НКЦПФР у документі визначено основним органом, що контролюватиме ринок віртуальних активів. Комісія відповідатиме за ліцензування криптобірж, захист прав інвесторів та нагляд за дотриманням правил торгівлі.

Одним з основних законів реформи, прийнятих за час війни, можна вважати Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках»¹². Документом було розширено повноваження НКЦПФР та закріплено її фінансову та операційну незалежність. Крім того, запроваджено механізми захисту інвесторів. У цьому контексті варто відзначити, що наразі розглядаються варіанти законопроектів, запропонованих як урядом, так і самою Комісією, спрямованих на залучення стратегічних інвесторів та підвищення інвестиційної привабливості України в цілому.

Ще одним важливим кроком на шляху до реформування української економіки став запуск державної фінансової інституції, створеної на базі Фонду розвитку підприємництва, а саме Національної установи розвитку (НУР)¹³, яка розпочала роботу з 1 січня 2026 р. Законодавча база функціонування цієї інституції була розроблена у співпраці Мінфіну, ФРП, KfW та консультантів Deloitte, а також узгоджена зі Світовим банком та Європейським Союзом.

⁹ Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/news/zelenskyi-pidpysav-zakon-pro-pryvatyzatsiiu-derzhavnykh-bankiv.html>

¹⁰ Pravo.ua. Юридична практика. URL: <https://surl.li/bayawm>

¹¹ Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225-д від 24.04.2025. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271>

¹² Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків” та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3585-20#Text>

¹³ Закон України «Про Національну установу розвитку» № 4622-ІХ від 8 жовтня 2025 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-zapratsiuvala-natsionalna-ustanova-rozvytku-tse-novy-riven-pidtrymky-biznesu-ta-vidnovlennia-ekonomiky>

Як зазначають в уряді, Національна установа розвитку покликана стати центральним елементом фінансової інфраструктури відновлення України, поєднуючи державну економічну політику, міжнародне партнерство та реальні фінансові можливості для українського бізнесу. Створення НУР є важливим кроком до системної підтримки МСП, залучення міжнародних ресурсів і забезпечення сталого економічного зростання країни¹⁴.

З огляду на вищевикладене, зазначимо що процес виконання плану для реалізації Ukraine Facility у сфері економіки на сьогодні варто оцінювати не стільки через кількісні індикатори, скільки через якісну оцінку проведення реформ та досягнення результатів. У той же час варто зазначити, що Україна виконала значну частину запланованих кроків у межах програми. Це стосується управління фінансами, розвитку фінансових ринків, кроків, спрямованих на підтримку бізнесу та впровадження нових інвестиційних механізмів. Ці досягнення вплинули на суттєві обсяги отриманого фінансування.

Звичайно у сфері економіки залишаються напрями, що потребують посиленої уваги та зусиль. І тут проблемними аспектами залишаються питання бюджетного дефіциту та державного боргу, покращення бізнес-клімату та один із вкрай важливих напрямів роботи – регіональний економічний розвиток.

Щодо ефективності та перспектив європейської підтримки для України, то як зазначають аналітики «Вокс Україна», Європа щоразу підкреслює, що підтримка України є питанням безпеки та захисту континенту, її цінностей і демократії у світі. Тому Ukraine Facility – це набагато більше, ніж прояв солідарності. Це довгострокова інвестиція у стабільність, економічний розвиток та геополітичний вплив Європи¹⁵.

¹⁴ Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-zapratsiuvala-natsionalna-ustanova-rozvytku-tse-novuyi-riven-pidtrymky-biznesu-ta-vidnovlennia-ekonomiky>

¹⁵ Корж Д., Шумович Р., Яцків В. Як Україна виконує програму Ukraine Facility: €50 мільярдів від ЄС та інституційний тест на євроінтеграцію. Вокс Україна. URL: <https://surl.li/secufw>

РЕФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сценарії виходу з парламентської кризи задля швидкого ухвалення євроінтеграційних законів

Матеріал на сайті «Лабораторія законодавчих ініціатив»

75 років до ЄС? Як пришвидшити роботу Верховної Ради

14-та сесія Верховної Ради України за кількісними показниками є далеко не найсильнішою у IX скликанні – про це свідчать дані парламентського Моніторингу Лабораторії законодавчих ініціатив. І це не один невдалий тиждень чи кілька провалених голосувань. Йдеться про системні проблеми у роботі Верховної Ради, що підтверджує сукупність індикаторів та даних.

Про парламентську кризу вже написали не одну статтю. Про неї говорять і самі депутати. Перший заступник голови фракції «Слуга народу» Андрій Мотовиловець заявив, що збирати голоси за законопроекти, необхідні для формування бюджету та виконання міжнародних зобов'язань, все важче. Окрім того, за його словами, близько 40 нардепів готові скласти мандати. А це приблизно 10 % усього складу Парламенту.

Спробуємо зіставити цифри з реаліями, про які говорять самі нардепи, і зрозуміти – як Парламент може вийти з цієї кризи і відновити втрачений темп роботи.

Мало, повільно і неважливо

Український Парламент не паралізований, але його ефективність відчутно просіла. Комітети, ТСК та пленарні засідання регулярно проводяться. Рішення ухвалюються. Тоді чому і в чому проявляється криза?

- Повільні темпи. Щоб ухвалити закон у другому читанні, Парламент витрачав у середньому 382 дні – найповільніше за все IX скликання.
- Неважливі ініціативи. Вагому частину ухвалених законів склали ратифікації та дрібні правки, водночас до важливих євроінтеграційних законів справа не дійшла – всього 2 євроінтеграційні закони зібрали достатню кількість голосів.
- Радикальне зменшення кількості ухвалених законів. З вересня 2025 року до лютого 2026 Рада спромоглася ухвалити всього 63 закони – найменшу кількість за все IX скликання. Це вчетверо менше за часи, коли Парламент був «на висоті» (коли Парламент за лютий–серпень 2022 ухвалив 229 законів).

Якщо такі темпи зберуться, то Україна зможе поєднати святкування вступу до ЄС зі святкуванням початку XXII століття (У разі, якщо Україна зможе вступити до ЄС після ухвалення всіх євроінтеграційних законів). Саме стільки часу – 75 років – знадобиться, щоб ухвалити всі 300 євроінтеграційних законопроектів, про які говорить Віцепрем'єр-міністр з питань європейської і євроатлантичної інтеграції Тарас Качка. (Якщо за 1-шу сесію, яка триває пів року, ухвалювати по 2 євроінтеграційні закони, тоді за рік виходить 4 закони. $300/4=75$. Такі розрахунки не враховують перспективу збільшення обсягу *Acquis communautaire*).

Особливо дивно виглядають такі темпи роботи у зв'язку з тим, що саме на осінь 2025 року припали перші 100 днів нового Уряду – час, коли Кабмін мав би працювати найактивніше (і, наприклад, схвалити Програму своєї діяльності).

Чому з'явилася криза? У багатьох інтерв'ю різним виданням народні депутати називають цілу купу причин:

- брак комунікації Парламенту з Урядом та всередині монобільшості;
- обурення від «Міндічгейту» і всіх наслідків, які це за собою потягнуло;
- внутрішні конфлікти;
- події навколо НАБУ/САП;

- а також серію підозр нардепам від антикорупційних органів.

Що можна сказати точно – ця криза зародилася ще влітку, а не взимку. Це показують кількісні дані.

Неідеальний, але безальтернативний: роль Парламенту під час війни

Про вступ до ЄС у 2027, міжнародну підтримку за виконання структурних маяків від Міжнародного валютного фонду, а також вимоги по Плану Ukraine Facility – можна сміливо забути, якщо не змінити ситуацію. (За умови, що Верховна Рада не почне ухвалювати закони, передбачені в Плані Ukraine Facility та потрібні для вступу України до ЄС).

Без Верховної Ради тут не обійтися. Ні Кабмін, ні Президент не мають повноважень на ухвалення законів. А саме закони потрібні і для євроінтеграції, і для отримання кредитних грошей за формулою – «кошти в обмін на реформи». Без них Україні складно фінансувати навіть найкритичніші статті бюджету, як-от: оборонні видатки, не кажучи вже про національні кешбеки.

Працездатний Парламент потрібен для збереження демократичного ладу й довіри міжнародних партнерів. Тож хоч критика низької продуктивності Верховної Ради доцільна, але знецінення самої інституції – небезпечне.

Навіть ослаблений Парламент кращий за інституційний вакуум. Порожня Верховна Рада не проголосує бюджет і не ухвалить законів. А уявляти ситуацію, коли хтось вирішить розпустити Раду та взяти на себе її повноваження – зовсім не хочеться. Краще не треба малювати в деталях послідовність подій, яка складається з державного перевороту, каскадного колапсу державних інституцій, привиду громадянської війни лівійського зразка чи стрибкоподібної окупації території України...

Гарна новина в тому, що Верховна Рада має 393 чинних народних депутатів, безумовну легітимність та навіть формально існуючу коаліцію. (Депутатська фракція у Верховній Раді України, що має права коаліції депутатських фракцій). Парламент ще можна оживити.

Сценарії виходу з кризи

Усі сценарії виходу з кризи мають одну спільну точку – налагодження діалогу у трикутнику Парламент-Уряд-Президент. А от як саме це зробити – питання для дискусії.

Перший сценарій – Коаліція національної єдності, про яку говорили у 2022 році, може покращити стан справ у 2026. Якщо тоді це був крок з розряду «було б добре, якби», то у зв'язку з браком голосів він перетворюється на необхідний крок із практичного погляду. Цей сценарій може доповнюватися переформатуванням Уряду, ухваленням компромісних законів, підписанням формальної коаліційної угоди, але потребує реального діалогу та взаємних поступок з фракціями та групами парламентської меншості.

Другий сценарій – налагодити взаємодію чинного Уряду і Парламенту. Депутати скаржаться на:

- хаотичну комунікацію;
- непідконтрольність;
- відсторонення від ухвалення рішень.

Їх може усунути і Кабмін Юлії Свириденко, якщо знайде правильні підходи до Верховної Ради.

Третій сценарій – переформатування Уряду. Якщо причина кризи у поганій комунікації Уряду з Парламентом, а чинний Кабмін змінити її не може, тоді, можливо, варто дати шанс новому? Цей крок може бути здійснений виключно силами фракції «Слуга народу», хоча залучення підтримки інших фракцій виглядає більш реалістичним. Важливим тут має бути принцип формування – Парламент повинен мати реальний вплив на обрання кандидатур міністрів, тоді народні депутати ставитимуться до нового Уряду по-іншому.

Четвертий сценарій – налагодження внутрішнього діалогу в Парламенті. Можливо, він призведе до взаємної підтримки законопроектів (так званий Logrolling). Можливо, до перегляду депутатських зарплат (якщо проблема справді у перекритті доплат у конвертах, що припускають журналісти). Або ж до розширення пакету консенсусних голосувань (як-от зараз голосуються Укази про продовження воєнного стану та мобілізації).

Ці сценарії можуть здаватися складними для втілення, але завжди варто пам'ятати про альтернативу – погіршення ситуації в умовах війни може призвести і до втрати державності. Зрештою, вихід з парламентської кризи – можливий. Надію на це дає... Верховна Рада дворічної давнини (осінь 2023 року). Тоді ситуація нагадувала нинішню – за 10-ту сесію Парламент ухвалив лише 64 закони, з яких усього чотири – євроінтеграційні. Але вже навесні 2024 року ситуація покращилася. Хоча і не настільки радикально, як хотілося б. Можливо, досягнути бажаного результату вийде у 2026 році. (<https://parlament.org.ua/analytics/75-rokiv-do-yes-yak-pryshvydshyty-robotu-verhovnoyi-rady/>). – 2026. – 27.03).

СУДОУСТРІЙ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Зменшення фінансової винагороди суддів загрожує їх незалежності, що суперечить Дорожній карті з питань верховенства права

Матеріал на сайті «Економічна правда»

Автор: Марина Барсук, Суддя-спікер Північного апеляційного господарського суду.

Зміна оплати праці суддів зруйнує баланс влад

Коли в суспільстві чи в стінах парламенту починається дискусія про уніфікацію заробітних плат у державному секторі, ця ідея завжди знаходить відгук. Бажання оптимізувати витрати, встановити єдині зрозумілі правила гри та зрізати величезні виплати звучить, як цілком логічний крок в умовах воєнного стану та безпрецедентного дефіциту ресурсів.

Але суд – це окрема гілка влади і специфічний механізм, який щороку пропускає через себе понад п'ять мільйонів справ, в яких вирішується доля людей, а вирoki виносяться іменем України. І як суддя-спікер, чие завдання – пояснювати суспільству природу правових інститутів, бачу в законодавчих ініціативах (зокрема, законопроектах № 13467 та № 14387) дещо більше, ніж просто економію.

За фасадом уніфікації криється серйозний ризик руйнації конституційного балансу влад, кадрового колапсу та згорання євроінтеграційних реформ. І ось чому ця проблема стосується кожного громадянина.

Конституційний дисбаланс: хто замовляє музику?

Однією з ключових пропозицій є відмова від прожиткового мінімуму на користь нової «базової (орудної) величини», розмір якої щороку в ручному режимі визначатиме Кабінет міністрів.

Це пряме порушення ст. 130 Конституції, яка імперативно встановлює: розмір винагороди судді визначається виключно законом «Про судоустрій і статус суддів». Якщо уряд отримає повноваження своїми постановами або через формування бюджету регулювати розмір базової величини, виконавча влада отримає прямий важіль тиску на суди.

У спорі між громадянином і державою, наприклад, щодо податків, пенсій чи мобілізаційних рішень суддя, чий фінансовий стан залежить від настроїв урядовців, опиняється у вразливому становищі. Судова влада не має власних силовиків чи бюджету, її єдина зброя – це незалежність, яка зараз ставиться в пряму залежність від рішень Кабміну.

Виконавчий табель і руйнація суспільного договору

Одночасно з цим законопроект № 14387 пропонує підпорядкувати оплату праці суддів Виконавчому табелю – єдиній грейдовій системі для всіх публічних службовців із жорсткими фінансовими «стелями». Будь-які виплати, що перевищують ліміт, згідно із проектом документа, доведеться повертати до бюджету.

Тут криється фундаментальна помилка в розумінні природи суддівської винагороди. Автори ініціатив намагаються прирівняти суддю до звичайного державного службовця. Але суддя не є просто публічним службовцем, за статус і мантію суддя розраховується суворими позитивними обмеженнями: він не може займатися бізнесом, мати дві роботи, обиратися на політичні посади, він перебуває під постійним мікроскопом антикорупційних органів та публічним тиском.

Суддівська винагорода і довічне утримання – це не премія, це своєрідний суспільний договір і компенсація за ці жорсткі обмеження. Зрівнялівка через «Виконавчий табель» цей договір скасовує.

Ефект доміно: кадровий колапс та найслабша ланка

Критикуючи ці ініціативи, ми захищаємо не власні статки, а інституційну здатність системи здійснювати правосуддя. В Україні бракує понад 2000 суддів, а в апаратах судів тисячі вакансій. Суд настільки сильний, наскільки захищена його найслабша ланка. Якщо висококласний юрист-помічник отримує 10-12 тис. грн, він не прагне пройти конкурс і стати суддею, він не затримається в системі. Запропоновані ж ініціативи замість стабілізації ситуації створюють додатковий хаос.

Щоб врятувати ситуацію з суддівськими кадрами, держава запустила наймасштабніший в історії добір. Тисячі правників зараз проходять складні процедури, покладаючись на чинні гарантії. Зміна правил гри на переправі порушує базовий принцип правової держави – захист легітимних очікувань. Людина має право розраховувати на сталість правил, з якими вона вступила у правовідносини.

Більше того, якщо держава в односторонньому порядку звузить фінансові гарантії, це спровокує неминучу хвилю відставок. Сотні найбільш досвідчених суддів, які вже мають право на відставку, будуть змушені скористатися ним просто зараз, щоб захистити свій статус. Кадровий вакуум ще більше паралізує суди, і тоді громадяни чекатимуть на рішення роками.

Євроінтеграційний вимір, або навіщо змінювати те, що працює

Сьогодні Україна перебуває на етапі активних переговорів про вступ до ЄС та отримує макрофінансову підтримку за програмою Ukraine Facility. Дорожня карта з питань верховенства права вимагає від нас посилення інституційної незалежності судів.

Жоден європейський стандарт не допускає систематичного зменшення суддівської винагороди, як методу «реформування».

Чинний закон погоджений Радою Європи, пройшов усі необхідні консультації і відповідає міжнародним стандартам. Судді мають реальну незалежність, навіть у виборі адміністративних посад. Ніхто не може призначити керівника, який даватиме вказівки або впливатиме на рішення. Судді самі його обирають зі свого колективу.

Передбачені дієві органи самоврядування та врядування, конструкція, закладена в законі, суто юридично близька до досконалої. Те саме стосується і суддівської винагороди: вона захищена від втручання, якщо економіка зростає, то розмір винагороди коригується автоматично, якщо ні – він відповідно зменшується.

Сьогодні судді дійсно можуть бути незалежними. Вони можуть відчувати впевненість у тому, що захищені державою, що гарантії незалежності працюють, і що вони можуть брати на себе відповідальність – ухвалювати справедливі рішення не «по дзвінку». Візьмемо, наприклад, суддів ВАКС.

Чи може бути незалежним суддя, у провадженні якого справи проти топпосадовців, якщо він не впевнений, що завтра ці самі посадовці не покарають його новим законом чи перевіркою? І саме за цих умов держава пропонує знизити суддівську винагороду.

Або, наприклад, візьмемо господарську юрисдикцію. Чи можемо бути впевнені у рівні рішеннях господарських судів, де розглядаються мільярдні справи, де зупиняються рейдерські захоплення, повертається незаконно вилучене майно, у тому числі державне майно і захищаються пам'ятки архітектури? Чи можемо бути впевнені, що світ великого бізнесу, де обертаються величезні кошти, не спокусить суддю або не покарає його за невігідне рішення?

Швидке і справедливе судове рішення є також інструментом розвитку економіки. І для малого підприємця, і для великого бізнесу. Тому, забезпечуючи судді незалежність, держава інвестує у власний розвиток. Суддя повинен мати можливість не боятися і не думати про виживання, а думати лише про закон і справедливість.

Економія бюджетних коштів під час війни – об’єктивна необхідність. Але вона не може досягатися ціною руйнації конституційного ладу. Мантия є символом служіння праву, а не настроям сьогодення. Якщо перетворити фінансовий захист судді на інструмент ручного урядового управління, суспільство втратить не просто «заможних суддів» – воно втратить єдиний легітимний інструмент захисту своїх прав. (<https://pravda.com.ua/power/unifikaciya-zarplat-suddiv-riziki-konstituciynoji-krizi-ta-kadrovogo-deficitu-819282/>). – 2026. – 17.03).

Ухвалений Закон про приєднання до Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб сприяє виконанню зобов’язань у межах євроінтеграції

Матеріал на сайті «Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ»

Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ОЕСР з протидії хабарництву

10 березня Верховна Рада України ухвалила закон про приєднання до Конвенції ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних ділових операціях. Це важливий крок на шляху до членства в Організації економічного співробітництва та розвитку та виконання зобов’язань у межах євроінтеграції.

Про те, що означає це рішення для України, які зміни вже відбулися і які виклики залишаються – аналізують експерти Центру політико-правових реформ.

Що означає приєднання України до Конвенції ОЕСР?

Приєднання до Конвенції – це не лише формальний крок, а частина ширшого процесу інтеграції України до міжнародних антикорупційних стандартів.

Конвенція ОЕСР передбачає, що держави-учасниці мають ефективно переслідувати випадки підкупу іноземних посадових осіб у міжнародному бізнесі. Відповідно, Україна бере на себе зобов’язання не лише вдосконалити законодавство, а й забезпечити його реальне застосування.

Водночас ратифікація Конвенції є обов’язковим етапом для вступу до ОЕСР та передбачена як окремий захід у Дорожній карті з питань верховенства права.

Які зміни Україна вже впровадила перед приєднанням?

Ще на етапі підготовки до вступу Україна внесла низку важливих змін до законодавства. Зокрема, ухвалено закони, які:

- запроваджують відповідальність юридичних осіб за підкуп іноземних посадових осіб;
- унеможливають відображення хабарів як витрат у податковій звітності.

Ці новації є складними для української правової системи, адже передбачають:

- автономне притягнення юридичних осіб до відповідальності (навіть без вироку щодо фізичної особи);
- посилення фінансового контролю за незаконними витратами.

Чи означає це, що Україна вже повністю готова до участі в механізмах ОЕСР?

Набрання чинності законом про приєднання до Конвенції прив’язане до ухвалення ще одного законопроекту (№ 15056), який має остаточно привести українське законодавство у відповідність до вимог Конвенції. До цього моменту зберігається невизначеність щодо повноцінної участі України в Робочій групі ОЕСР.

Приєднання до Конвенції ОЕСР – це ще один доказ того, що Україна рухається до інтеграції у міжнародні економічні та правові системи. Водночас цей крок не є фінальним – він відкриває новий етап, на якому ключовим буде не лише ухвалення законів, а їх реальне виконання. (<https://rpr.org.ua/news/verkhovna-rada-ukrainy-ratyfikovala-konventsiiu-oesr-z-protydii-khabarnytstvu/>). – 2026. – 16.03).

Небезпечні для КПК положення законопроекту № 12439, що загрожують потерпілим від загальнокримінальних злочинів, блокують рух до ЄС

Матеріал на сайті «ZN.UA»

Автор: Олександр Банчук, експерт Центру політико-правових реформ.

Законопроект № 12439: як, захищаючи бізнес, зробити нестерпним життя потерпілих і простих громадян

10 березня парламентський комітет з питань правоохоронної діяльності переглянув своє рішення про законопроект № 12439 і рекомендував його оновлену редакцію до ухвалення в другому читанні та в цілому.

Одразу виникли припущення, що, незважаючи на складну ситуацію у Верховній Раді, для підтримки цього законопроекту знайдеться достатня кількість голосів народних депутатів України. Тим більше назва й основна мета проекту закону виглядають вельми благородно – «удосконалення гарантій захисту суб'єктів господарювання під час здійснення кримінального провадження».

Варто зазначити, що представники бізнес-асоціацій здебільшого підтримують цей законопроект, тому що його окремі новації дадуть змогу краще захищати інтереси підприємців у відносинах із органами влади, особливо з органами правопорядку та прокуратурою. Водночас антикорупційні інституції (САП, НАБУ) та антикорупційні громадські організації виступають різко проти цього проекту, навіть іменують його «правками Лозового 2.0», адже він створить нові перешкоди в антикорупційних розслідуваннях.

Одним із євроінтеграційних зобов'язань України є внесення комплексних змін до кримінального процесуального законодавства (пункт 1 Спільної заяви комісарки ЄС із питань розширення та віцепрем'єр-міністра України від 11 листопада 2025 року). Тому будь-які системні зміни до Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) потребують прискіпливої уваги, щоб вони не заблокували подальший рух нашої держави до Європи.

На моє переконання, положення проекту 12439 у разі їх схвалення матимуть руйнівні наслідки для захисту звичайних потерпілих від загальнокримінальних злочинів (крадіжок, грабежів, побиттів, зґвалтувань, убивств та інших). Окремі зміни відкинуть нас на десятиліття назад. Зокрема найнебезпечнішими пропозиціями проекту слід визнати такі:

1. Відмова від автоматичного початку кримінального провадження (зміни до частини 2 статті 56, статті 214 КПК).

Наразі особі достатньо подати заяву про кримінальне правопорушення – і слідчий та прокурор зобов'язані згідно із законом невідкладно (не пізніше, ніж за 24 години) розпочати розслідування і внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Хоча, слід визнати, на практиці з цим нерідко виникають проблеми, але вони полягають в ігноруванні органами правопорядку прямих вимог закону, а не в помилковості передбаченого законом механізму.

Однак проект висуває до потерпілих і очевидців часто невиконувани вимоги – не просто подати заяву, а надати «достатні дані» про вчинення кримінального правопорушення, – а також повертає із забуття «постанови про початок досудового розслідування».

Стаття 94 КПК 1960 року вже оперувала цим поняттям – «достатні дані» про скоєння злочину, необхідні для порушення кримінальної справи. 2012 року відмовилися від цієї концепції і змінили порядок початку досудового розслідування, оскільки органи слідства й прокуратури відмовлялися розпочинати слідство у справах про неочевидні злочини або у складних справах із фактичних, юридичних, відомчих, політичних чи інших причин. І формальною підставою для відмови відкрити справу були «недостатні» (на думку органу влади) дані, наведені потерпілою особою.

Запровадження нового порядку стало також відповіддю нашої держави на значну кількість програних справ у Європейському суді з прав людини – наприклад Афанасьєв; Белей; Белоусов; Каверзін проти України. У цих справах ЄСПЛ установлював, що органи шість, сім, навіть вісім разів відмовлялися проводити розслідування, змушуючи потерпілих багаторазово ходити цими «колами пекла». Така бездіяльність органів слідства в розслідуванні фактів убивств і катувань порушувала статтю 2 (право на життя) та статтю 3 (заборона катування) Європейської конвенції про захист прав людини.

2. Зрівняння статусу потерпілого і свідка (зміни до статті 96 КПК).

Аби зменшити травматичний вплив розслідування на потерпілого (щоби знов і знов не відтворювати обставин вчинення проти нього злочину), законодавець передбачив принципово різну роль свідка та жертви злочину. Свідок зобов'язаний давати показання (частина 2 статті 66 КПК), а потерпілий лише має право робити це (частина 1 статті 56 КПК). Свідок несе кримінальну відповідальність за відмову від давання показань (стаття 385 Кримінального кодексу), а потерпілий не несе жодної відповідальності за це. Свідок може підлягати примусовому приводу (стаття 140 КПК), а потерпілий не підлягає тощо.

Незважаючи на цю принципову різницю в статусах свідка й потерпілого, автори проекту пропонують дозволити під час допиту в суді ставити під сумнів показання потерпілого через можливі проблеми для його «репутації». Тепер обвинувачені зможуть компрометувати під час допиту не лише свідків, а й жертв зґвалтувань, побиттів чи інших насильницьких злочинів. Самовиправданням для обвинувачених у цих випадках стануть такі аргументи: «сама випивала з гвалтівником перед скоєнням злочину», «носила відвертий одяг», «зробила яскравий макіяж», «неприховано фліртувала з іншими» тощо. У проекті закону також не передбачено жодних обмежень для використання таких маніпуляцій щодо особливої категорії потерпілих – дітей. Відновлення таких практик на рівні закону є неприпустимим.

3. Перетворення потерпілого на «альтернативного» керівника розслідування (зміни до статей 160, 242, 243 КПК).

У проекті передбачено надання додаткових процесуальних прав потерпілим – отримувати доступ до речей і документів, які знаходяться у третіх осіб, і залучати експерта для проведення дослідження. Хоча назагал може здатися, що ці нові можливості мають посилити становище потерпілих, але це, навпаки, його послабить і зробить саме розслідування неефективним. Це «ведмежа послуга» потерпілим. Європейські стандарти захисту потерпілих полягають не в наданні їм додаткових процесуальних прав у здійсненні розслідування, а у створенні системи надання психологічної допомоги, запровадженні безоплатної правничої допомоги, наданні достатньої інформації про перебіг і результати розслідування, компенсації шкоди від злочину.

У досудовому розслідуванні, як і під час керування автомобілем, має бути один водій (прокурор); щойно їх стає двоє і більше, бути біди – аварія (колапс розслідування) неминуча.

Лише прокурор як керівник розслідування разом із органом досудового розслідування має визначати належний час і спосіб отримання доказів злочину – на самому початку провадження чи наприкінці, за допомогою заходу забезпечення провадження (доступ до речей і документів), слідчої дії (обшук) чи негласної слідчої дії. Потерпілий не знає й не має знати цієї логіки розслідування, тому надання цих додаткових повноважень лише зашкодить результатам кримінального провадження, коли докази буде втрачено чи знищено або вони не матимуть відповідного ефекту.

Ці «добрі наміри» щодо посилення ролі потерпілих неодмінно приведуть їх до «пекла» неефективного кримінального провадження.

4. Монополія на збирання доказів стороною обвинувачення (зміни до статті 98 КПК).

Проект пропонує, щоб лише слідчий, дізнавач, прокурор міг ухвалювати рішення про речові докази. Це прямо порушує конституційні засади судочинства щодо рівності всіх учасників судового процесу, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду «своїх доказів», гарантовані статтею 129 Конституції.

Наразі сторона захисту та потерпілий мають повне право подати свої речові докази на розгляд суду без їх схвалення стороною обвинувачення (слідчим, прокурором).

Реалізація зазначеної ініціативи проекту на практиці призведе до того, що слідчий, прокурор відмовлятимуться долучати до матеріалів провадження, наприклад знаряддя злочину, віднайдені потерпілим чи підозрюваним (на своє виправдання), якщо цей доказ не підтверджуватиме версії сторони обвинувачення.

5. Створення перешкод для переслідування злочинців (зміни до статті 233 КПК).

У проекті запропоновано обмежити можливість доступу органів правопорядку до житла чи іншого володіння особи (наприклад земельної ділянки) без попереднього дозволу суду. Тепер це неможливо буде зробити, щоб урятувати майно, й дозволено лише у разі безпосереднього переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні окремих тяжких і особливо тяжких злочинів.

Таке обмеження категорією злочинів і неможливість урятувати майно не відповідають прямій вимозі частини 3 статті 30 Конституції України. На практиці для потерпілих це означатиме, що поліція чи інший орган правопорядку за їхнім викликом, зверненням не зможе невідкладно проникнути до житла чи іншого володіння, аби затримати й установити особу підозрюваного в неумисному вбивстві, завданні тілесних ушкоджень, домашньому насильстві чи іншому насильницькому злочині, який не потрапив до обмеженого переліку проекту.

Оперативні співробітники постають перед дилемою: допомогти потерпілому й порушити цей закон у частині про недоторканність житла чи дотримуватися вимог закону й проігнорувати звернення потерпілого.

Із такими невинуватими перешкодами для діяльності органів влади нам доведеться забути про підвищення рівня довіри суспільства до держави.

... Упевнений, що поява цих украй небезпечних для потерпілих та інших громадян положень у законопроекті № 12439 не є свідомою позицією його авторів. Це стало результатом неналежної й недостатньої роботи з моделювання результатів застосування його новацій не лише в кримінальних провадженнях за участю підприємців, а й в інших справах, зокрема про насильницькі злочини. Адже особливістю Кримінального процесуального кодексу є те, що він уніфіковано регулює провадження щодо всіх наявних видів злочинів: від убивств до хабарництва, від крадіжок до втручань в електронні системи тощо. І це розробники проекту проігнорували. (<https://zn.ua/ukr/LAW/zakonoprojekt-12439-jak-zakhishchajuchi-biznes-zrobiti-nesterpnim-zhittja-poterpilikh-i-prostikh-hromadjan.html>). – 2026. – 24.03).

Важливість ухвалення нового Кримінального кодексу, в який закладено основу ефективного правосуддя та захист прав людини

Матеріал на сайті «ZN.UA»

Автор: Микола Хавронюк, доктор юридичних наук, професор НаУКМА, директор із наукового розвитку ЦППР.

Чому Україні потрібен новий Кримінальний кодекс

Ухвалення нового Кримінального кодексу (КК) України – це один із ключових етапів правової реформи, без якого неможливо забезпечити ефективне правосуддя, дотримання прав людини та виконання міжнародних зобов'язань держави.

5 березня 2026 року президент України Володимир Зеленський підписав указ № 223/2026 «Питання оптимізації системи консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів», яким скасовано указ президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи». У межах цієї комісії функціонувала Робоча група з питань розвитку кримінального права, яка, власне, й розробила проект нового Кримінального кодексу України.

Експерти, що увійшли до робочої групи, не лише підготували текст, а й провели правові та лінгвістичні експертизи проекту із залученням багатьох українських та іноземних експертів, організували його численні обговорення з науковцями, практиками та громадськістю. Протягом усього цього часу текст проекту публікувався в оновлених редакціях, і будь-хто міг вносити зауваження та пропозиції для розгляду їх робочою групою.

Проект нового Кримінального кодексу готували шість років. Робочу групу ліквідували одразу після завершення роботи, але сам документ іще не подано до Верховної Ради.

Водночас попри всі труднощі, з якими стикається правова система України – війну, перевантажені суди, обмежену політичну увагу, – новий Кримінальний кодекс залишається надзвичайно потрібним. Він не просто оновлює норми, а формує основу ефективного правосуддя, гарантує захист прав людини та відповідає міжнародним і європейським стандартам. Саме тому його ухвалення критично важливе для України.

Але розберімося по порядку.

Проблеми надмірної та невинуватої криміналізації

Чинний КК було ухвалено в період становлення новітньої політичної системи, розвитку «дикого капіталізму» й олігархічної економіки, значних соціальних проблем, молодій Конституції та ще не розвиненого законодавства, коли про верховенство права в Україні знали лише одиниці. Тому він передбачає кримінальну відповідальність за правопорушення, які не є кримінальними (необережне легке тілесне ушкодження, погроза завдати нетяжкої шкоди, поява на робочому місці у стані сп'яніння, злісна непокоря вимогам адміністрації, словесна образа), або свавільно встановлює її за не заборонені законом діяння (зберігання зброї або поведінка, що «суперечить інтересам служби»).

Новий КК має передбачати кримінальну відповідальність виключно за суспільно небезпечні дії та бездіяльність, прямо заборонені Конституцією і законами України. Несправедливо обмежувати права та свободи людини й громадянина, гарантовані Конституцією України, ЄКПЛ та іншими міжнародними договорами.

Проблема непередбачуваності

Іще одна проблема чинного КК – невизначеність. За час його дії було внесено близько 1500 змін, причому до 300 статей – по кілька разів, іноді до 15. Закони часто набирають чинності вже наступного дня після їх опублікування, що не дає змоги підготуватися до їх застосування. У тексті не уніфіковано термінології, а численні оцінні поняття – «істотна шкода», «особлива зухвалість», «інші тяжкі наслідки» – відкривають широке поле для довільних трактувань.

Зерна невизначеності падають у ґрунт, угноєний корупцією, зловживаннями й недбалістю. Наслідком цього є недовіра людей як до правоохоронної та судової систем як гарантів справедливості, так і до влади загалом, що підтверджується результатами національних опитувань.

Водночас проєкт нового Кримінального кодексу має чіткі та зрозумілі формулювання, глосарії (в яких розкривається 160 термінів), самозахист від швидких і необдуманих змін, гарантії стабільності та передбачуваності.

Колізії та дублювання норм

Чинний КК створює колізії з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та інших законів. Кілька десятків статей Особливої частини КК текстуально дублюються в статтях КУпАП, і з огляду на положення статті 62 Конституції України («Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь») точно невідомо, який із цих кодексів необхідно обирати для застосування в тій чи іншій ситуації.

Ба більше, відповідальність за те саме діяння одночасно може бути передбачена і КК, і КУпАП, і третім законом (як-от відповідальність за невивлату заробітної плати – стаття 175 КК, стаття 41 КУпАП і стаття 265 Кодексу законів про працю України). Така ситуація в кожному випадку вчинення правопорушення надзвичайно ускладнює правову кваліфікацію. Наслідками цього є затягування досудового розслідування й судового розгляду справ, їх тривалий перегляд у судах апеляційної та касаційної інстанцій, створення ситуації безвідповідальності та відсутність єдності судової практики.

Новий КК слід ухвалити одночасно з новим Кодексом про адміністративні проступки, що дасть змогу чітко розмежувати адміністративну та кримінальну відповідальність. Із КК буде вилучено всі положення про діяння, віднесені іншими законами до адміністративних і дисциплінарних правопорушень.

Відрив законотворення від науки

Через відсутність механізмів захисту КК від свавільних рішень представників законодавчого корпусу стався істотний відрив практики законотворення від наукової діяльності. Законодавець вирішує політичні питання або питання економічної конкуренції (як-от «Закон Савченко», перевищення влади тощо), ігноруючи необхідність побудови КК на міцному науковому ґрунті, з дотриманням законодавчої техніки та публічним обговоренням змін до цього кодексу.

Приклади спорадичності КК легко знайти: у ньому співіснують десятки статей про умисне вбивство, тілесні ушкодження, погрозу вбивством, викрадення та знищення чужого майна тощо, для однакових за характером діянь застосовуються різні кваліфікуючі ознаки або їх немає, кримінальні проступки виокремлено механічним перейменуванням тощо.

Якщо не вжити запобіжних заходів, розбалансованість тільки поглибитися.

Проєкт нового КК є системним, лаконічним і точним у описі складів кримінальних правопорушень. Він ґрунтується на результатах наукових досліджень, містить перелік принципів, на яких базуються всі його положення, та передбачає обов'язок державних інституцій перманентно дотримуватися цих принципів.

Невідповідність міжнародним зобов'язанням і викликам часу

Чинний КК недостатньо враховує міжнародні зобов'язання України, нові реалії у стані, динаміці та структурі злочинності, пріоритети європейської кримінально-правової політики. Окремі його положення суперечать вимогам ратифікованих міжнародних договорів (як-от конвенцій ООН проти корупції і проти транснаціональної організованої злочинності). Водночас низку важливих конвенцій Ради Європи досі не ратифіковано – зокрема про компенсацію жертвам насильницьких злочинів, щодо торгівлі людськими органами, про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями та довкіллям.

В Україні фактично не проводять аудиту відповідності положень КК міжнародним договорам: за умовчанням вважається, що така відповідність існує, хоча насправді це не так. До того ж

кримінальне законодавство кандидата в члени ЄС досі не адаптоване до актів Європейського Союзу та рішень Суду ЄС. Поза увагою залишаються й наслідки кризи глобальної системи міжнародної безпеки та багато викликів воєнного часу. Така ситуація не лише гальмує євроінтеграцію, а й позбавляє Україну ефективного міжнародного співробітництва у сфері кримінальної юстиції.

Проект нового КК усуває ці проблеми: його положення погоджено з міжнародними договорами, рішеннями ЄСПЛ щодо України та *acquis communautaire*, а також враховано помилки й потреби законотворення в умовах війни. Це наближає українське кримінальне право до європейських стандартів та зміцнює його міжнародну легітимність.

Необґрунтованість санкцій

Санкції чинного КК є довільними. Хоча здається, що для кожного правопорушника існує індивідуальний підхід, насправді система є хаотичною. У Кодексі налічується понад 500 унікальних санкцій, що створює плутанину замість порядку. Проте право покликане бути протилежністю хаосу й виступати гарантом справедливості, а не свавілля.

Однією з ключових проблем є непропорційність покарань. Вони часто не співвідносяться з тяжкістю вчиненого: за однакові за тяжкістю злочини карають по-різному, а за різні – однаково. Наприклад, згідно з частиною 2 статті 249 КК, масове знищення тварин карається штрафом або позбавленням волі на строк до трьох років. А жорстоке поводження з двома тваринами (частина 3 статті 299) карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Водночас необережне вбивство двох чи більше людей (частина 2 статті 119) карається тим самим строком ув'язнення – від п'яти до восьми років. Такі диспропорції породжують у суспільстві відчуття несправедливості та підривають довіру до правосуддя.

Проект нового Кримінального кодексу пропонує зовсім інший підхід. Він передбачає чітку систему типових санкцій, які диференціюються залежно від тяжкості злочинів, а також одну типову санкцію за провини (кримінальні проступки). Така структура сприятиме прозорості, передбачуваності та посиленню довіри до системи кримінальної відповідальності.

Покарання як єдина опора

На відміну від інших держав, які вже давно відмовилися від дихотомії «злочин – покарання», Україна все ще тримається традицій минулих століть і не враховує, що саме лише покарання не здатне вирішити завдання КК. Хоча КК і передбачає окремі «інші», а також обмежувальні та спрямовані щодо юридичних осіб заходи, вони не створюють системи зі зрозумілими ознаками. Ефективно застосовувати їх не виходить.

У проекті КК для впливу на правопорушників передбачено застосування комплексів кримінально-правових засобів, які безпосередньо залежать від тяжкості та характеру кримінальних правопорушень і включають також пробаційні засоби, судимість, обмежувальні та інші засоби безпеки, реституцію та компенсацію, конфіскацію майна та вилучення речей, кримінально-правові засоби щодо юридичної особи. Зміст кожного із цих засобів визначений, широкий і враховує індивідуальність.

...Роботу над проектом нового КК вже завершено, включно з прикінцевими та перехідними положеннями. Наступним етапом має стати підготовка системних змін до Кримінально-виконавчого кодексу, Кримінального процесуального кодексу та інших законів України. Цей процес є частиною Плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (розпорядження КМУ від 23 серпня 2024 року № 792-р). Згідно з ним, іще у III кварталі 2025 року проект відповідного закону мав бути поданий до Верховної Ради. Якби це сталося, проект нового Кримінального кодексу міг би стати чинним орієнтовно 2030 року.

Однак наразі подання законопроекту до парламенту залишається відповідальністю уряду, а його подальший розгляд і ухвалення – відповідальністю Верховної Ради. Від того, наскільки швидко ці інституції виконають свої зобов'язання, залежить, чи зможе Україна найближчими

роками отримати сучасний і системний Кримінальний кодекс. (<https://zn.ua/ukr/LAW/chomu-ukrajini-potriben-novij-kriminalnij-kodeks.html>). – 2026. – 19.03).

Участь прокуратури у виконанні Комплексного стратегічного плану може загальмувати євроінтеграційні реформи органів правопорядку

Матеріал на сайті ГО «Центр політико-правових реформ»

Щотижневий аналіз 03 – 09 березня 2026 року

Реформа органів правопорядку в Україні до кінця 2027 року відбувається відповідно до Комплексного стратегічного плану, затвердженого Указом Президента України, та урядового Плану заходів на виконання цієї стратегії.

Зважаючи на провідну роль колишнього керівництва прокуратури в підготовці цих стратегічних документів з реформування, а також конституційні функції прокуратури з організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням (стаття 131-1 Конституції України) та законодавчі повноваження з координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності (частина 2 статті 25 Закону про прокуратуру), відповідальним за реалізацію більше половини заходів (103 зі 198) на виконання Комплексного стратегічного плану визначений Офіс Генерального прокурора.

Однак наразі складається катастрофічна ситуація з невиконанням ОГП плану заходів – 12 проєктів законів не пройшли погодження і не зареєстровані в парламенті в установленому порядку, реалізація ще 28 заходів не завершена.

Оцінка експертів Центру

Досягнення відчутного прогресу у виконанні Плану заходів Комплексного стратегічного плану реформування є одним із проміжних критеріїв, висунутих Європейською комісією, для вступу України до Європейського Союзу (крок 24.7.1). Тому, належна і вчасна реалізація Стратегії є не лише нашим домашнім завданням, спрямованим на якісну зміну системи органів правопорядку та їх діяльності, а також важливим євроінтеграційним завданням.

Проблеми у виконанні Комплексного стратегічного плану проявилися з моменту звільнення з посади попереднього Генерального прокурора в жовтні 2024 року і загострилися після призначення на посаду нинішнього Генерального прокурора у червні 2025 року.

Бачення конституційного статусу прокуратури як незалежного органу, на думку останнього, не дозволяє керівництву прокуратури входити в будь-які спільні комісії з представниками органів виконавчої влади або бути відповідальним за підготовку законопроєктів через відсутність у прокуратури права законодавчої ініціативи.

Керуючись цієї хибною, на наше переконання, логікою, керівництво прокуратури відмовилося входити до складу Координаційної ради з питань моніторингу реалізації плану заходів на виконання Стратегії. Хоча до складу Ради ввійшли Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністр внутрішніх справ, Голова Національної поліції, Голова Прикордонної служби, Директор ДБР, Голова Митної служби.

Замість розробки та погодження 12-ти законопроєктів відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України та їх внесення на розгляд парламенту Урядом як суб'єктом законодавчої ініціативи, визначеним статтею 93 Конституції України, Офіс Генерального прокурора просто надіслав їх до профільного комітету Верховної Ради України. Це виглядає як спроба не виконувати свої зобов'язання.

Водночас керівництво прокуратури успішно використовувало та використовує процедуру, передбачену Регламентом Кабінету Міністрів, у випадках підготовки проєктів законів чи урядових нормативних актів, в ухваленні яких насправді зацікавлене.

Генпрокурор задіює необхідні медійні, політичні та інші важелі впливу для ухвалення сумнівних законів, зокрема про безальтернативність довічного позбавлення волі за окремі види злочинів.

Генеральний прокурор також брав активну участь в підготовці та просуванні закону про позбавлення самостійності САП і НАБУ від 22 липня 2025 року. Разом з недопустимими для демократичного суспільства погрозами своїм опонентам з боку Генпрокурора, на думку оглядачів, це створює перепону для руху України в ЄС.

Подібна неконструктивна позиція керівництва прокуратури України також створює серйозні ризики для виконання Ukraine Facility Plan, від чого напряму залежить наповнення державного бюджету коштами ЄС. Так, пункт 3.12 цього Плану передбачає набрання чинності законом про прозорий відбір на посади прокурорів в І кварталі 2026 року, відповідальним за підготовку якого є Офіс Генерального прокурора. Менше ніж через один місяць звершиться строк виконання цього зобов'язання, а цей проєкт досі не зареєстровано в парламенті.

Тому, невиконання керівництвом прокуратури Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку та Ukraine Facility Plan ставить під загрозу інтеграцію нашої держави до Європейського Союзу.

Реформа? Уряд пропонує трохи посилити адміністративну відповідальність за порушення законодавства з фінансових питань

Кабінет Міністрів України подав до парламенту проєкт Закону № 15043 від 24.02.2026 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за порушення законодавства з фінансових питань».

Пропонується внести зміни до ст. 38 КУпАП, продовживши строки накладення адміністративного стягнення за порушення, передбачені ст. 164-2 КУпАП, до одного року з дня вчинення правопорушення. Крім того, передбачено підвищення розмірів штрафів: з 8-15 до 50-70 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (нмдг) (з 136-255 грн до 850-1190 грн), за повторне діяння протягом року з 10-20 до 60-80 нмдг (з 170-340 грн до 1020-1360 грн).

Відповідно до пояснювальної записки, такі зміни спрямовані на підвищення дієвості адміністративної відповідальності, забезпечення невідворотності покарання та формування належного рівня фінансової дисципліни, оскільки чинні штрафи є мізерними і не переглядалися тривалий час, а короткі строки давності ускладнюють розслідування.

Оцінка ЦППР

Аналіз положень законопроєкту № 15043 свідчить, що запропоновані зміни мають переважно технічний характер і спрямовані на корекцію застарілих норм, тоді як ознак системного реформування відповідного регулювання вони не містять. Хоча запропоновані зміни технічно відповідають міжнародним стандартам у сфері протидії корупції та забезпечення фінансової підзвітності, проте під час підготовки проєкту суб'єкт законодавчої ініціативи недостатньо врахував фактичну структуру та поширеність фінансових правопорушень, характер корупційних ризиків у приватному секторі, сфері управління державними ресурсами, а також практичні можливості їх виявлення та притягнення до відповідальності. Приховування корупції шляхом бухгалтерських маніпуляцій не згадується взагалі, а передбачення виключно адміністративної відповідальності може свідчити про підхід, якому бракує комплексності, і недостатню диференціацію правового реагування залежно від характеру та тяжкості правопорушення.

Стаття 14 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією вимагає застосовувати кримінальні чи інші санкції за фінансові злочини – «умисні дії або бездіяльність з метою вчинення, приховування чи маскуваня» корупційних злочинів. У цьому зв'язку статті

18-19 цієї Конвенції вимагають застосовувати щодо юридичних осіб «ефективні, адекватні та стримуючі кримінальні або некримінальні санкції і заходи, включаючи штрафи». Хоча Кримінальний кодекс України прямо передбачає відповідальність за використання підроблених документів (ст. 358), проте більшість діянь, пов'язаних із фальсифікацією бухгалтерського обліку чи звітності, прямо не криміналізовано та лише фрагментарно охоплюються іншими складами кримінальних або адміністративних правопорушень. А зв'язок між корупційними злочинами і недостовірною фінансовою звітністю, фальсифікацією бухгалтерських записів, прихованими рахунками, фіктивними витратами, перешкоджанням фінансового контролю у національному законодавстві залишається фрагментарним і недостатньо інституціоналізованим, що ускладнює належну кваліфікацію таких діянь та їх ефективне переслідування.

Стаття 30 Конвенції ООН проти корупції вимагає забезпечення належного управління державними фінансами, запобігання фальсифікації бухгалтерської документації і ефективних, пропорційних і стримувальних санкцій за фінансові правопорушення в контексті корупційних. Таких же санкцій вимагають акти права Європейського Союзу у сфері бухгалтерського обліку та захисту фінансових інтересів (Directive 2013/34/EU, Directive (EU) 2017/1371), які стосуються ситуацій, коли бухгалтерські маніпуляції можуть використовуватися для приховування корупції або фінансових зловживань. Застосування ефективних санкцій за неналежне ведення бухгалтерського обліку, недостовірності фінансової звітності вимагає також ст. 8 Конвенції про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях.

Робоча група ОЕСР проти підкупу регулярно рекомендує, зокрема, уникати символічних штрафів, які не мають стримувального ефекту. Оновлений штраф у максимум 1190 грн за умисне внесення неправдивих даних до фінансової звітності важко назвати ефективним, пропорційним і стримувальним. За відсутності ситуації, коли фінансові наслідки порушення перевищують потенційну вигоду від нього, забезпечення фінансової дисципліни ризикує залишатися переважно декларативним.

Пропонуючи порівняно низьку суму адміністративного штрафу, проєкт ігнорує практику, коли розмір санкції безпосередньо залежить від суми виявленого порушення або сукупного річного обороту юридичної особи за останній звітний період. Чинна редакція статті 164-2 КУпАП карає однаково як за дрібну технічну помилку, так і за свідоме вчинення правопорушення.

Продовження строків до одного року (ст. 38 КУпАП) може вирішити проблему масового закриття справ судами через закінчення термінів давності, покращити статистику щодо кількості складених протоколів. Проте без суттєвого підвищення розміру штрафів це не призведе до покращення фінансової дисципліни й підвищення ефективності бухгалтерського контролю.

Висновок

Пропоновані зміни мають переважно точковий і технічний характер та не формують підґрунтя для системної трансформації механізмів фінансового контролю, зокрема в антикорупційному вимірі. Законопроєкт не створює достатніх передумов для посилення фінансової дисципліни та забезпечення невідворотності відповідальності за порушення.

Для досягнення реального реформаторського ефекту доцільним видається перехід від фіксованої шкали штрафів до диференційованих санкцій залежно від тяжкості правопорушення і розміру завданих збитків або, у випадках стосовно юридичної особи, – сукупного річного обороту. Реформування має охоплювати не лише перегляд розмірів і спектру санкцій, а й посилення інституційної спроможності органів, уповноважених на проведення заходів контролю, виявлення, розслідування та фактичного притягнення до відповідальності. (<https://pravo.org.ua/analytical-materials/shhotyzhnevyyj-analiz-03-09-bereznya-2026-roku/>). – 2026. – 10.03).

Питання реструктуризації та банкрутства в контексті розвитку судової практики та євроінтеграційних процесів

Матеріал на сайті «Юридична практика»

*XI Форум із реструктуризації та банкрутства: сучасне банкрутство – це індикатор зрілості правової системи**

У Києві відбувся XI Форум із реструктуризації та банкрутства, організований видавництвом «Юридична практика» та Асоціацією українських корпоративних радників за підтримки Міністерства юстиції України. Генеральний партнер форуму – EQUITY, експертний партнер – «Алексєєв, Боярчуков та Партнери», професійний партнер – L.I.Group, стратегічний партнер – ARIO, галузевий партнер – ADER HABER. Учасники першої панельної дискусії зосередилися на аналізі трендів, які є визначальними для розвитку галузі: законодавчих змінах та євроінтеграційних процесах, розвитку судової практики, цифровізації, професійних стандартах арбітражних керуючих.

«Галузь неплатоспроможності – це галузь, яка дає шанс на друге життя, на відновлення. І на моє переконання, головний ризик, який створює певну загрозу, – це фактор невизначеності», – прокоментував модератор Олег Маліневський, керуючий партнер EQUITY.

За його словами, така невизначеність стосується трьох основних блоків:

- яким чином держава бореться з викликами війни, чи є відповідні рішення і чи будуть вони найближчим часом;
- яким чином Україна буде йти до Європейського Союзу;
- як розвиватиметься галузь банкрутства з урахуванням набутого досвіду.

Судові тренди

Про загальні тенденції в галузі банкрутства через призму судової практики учасникам форуму розповів Олег Васьковський, секретар судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Він наголосив, що інститут банкрутства є не лише правовим механізмом але і важливим інструментом економічної політики держави. Він покликаний корегувати та стабілізувати економічний оборот, від його ефективності залежить рівень довіри до фінансової системи, захищеність бізнесу, передбачуваність інвестиційного середовища – і господарські суди відіграють ключову роль у цьому процесі.

У контексті розвитку судової практики доповідач, зокрема, звернув увагу на збільшення кількості справ щодо неплатоспроможності фізичних осіб та появу перших проваджень за новою процедурою превентивної реструктуризації. Окремо він прокоментував розвиток практики КГС ВС щодо солідарної та субсидіарної відповідальності: «У 2025 році формувалися чіткі критерії вини, причиново-наслідкового зв'язку, стандарту поведінки керівника, визначення розміру відповідальності».

Іншим судовим трендом пан Васьковський назвав закриття проваджень у справах, що тривають значний час: «Судова практика була спрямована на запобігання існуванню формальних процедур без економічного сенсу». Також на рівні судової практики було уточнено процесуальні права та гарантії арбітражного керуючого, зокрема щодо виплати винагороди ліквідатору під час закриття провадження про банкрутство, розвинулась практика стосовно оцінки повноти дій ліквідатора щодо виявлення активів та пошуку майна. Окремої уваги заслуговують питання зловживання правами у процедурах банкрутства.

«КГС ВС займає чітку позицію: суд не є місцем безцеремонної процесуальної гри. Учасники не можуть використовувати інструменти процедури банкрутства для досягнення незаконних цілей», – прокоментував Олег Васьковський.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

Він також виділив декілька трендів на найближчий період:

- подальша спеціалізація суддів у справах про неплатоспроможність;
- розвиток превентивної реструктуризації;
- скорочення строків у справах про банкрутство та пошук ефективних процедур;
- формування практики щодо відповідальності за зловживання процедурами банкрутства;
- покращення ефективності інституту солідарної та субсидіарної відповідальності;
- відшкодування збитків, завданих рф, у процедурах банкрутства;
- поглиблення інтеграції з європейськими стандартами у процедурах банкрутства.

Банківський сектор

Виступ народного депутата України Михайла Соколова був присвячений неплатоспроможності в банківському секторі та порівнянню українського та європейського регулювання. Нагадавши історію українського «банкопаду», спікер розкритикував українську модель ліквідації збанкрутілих банків та прокоментував положення Директиви ЄС 2014/59, яка, за його словами, досі фактично не імplementована в Україні.

Особливу критику пана Соколова викликав законопроект № 13007-д. «Це не крок до Європейського Союзу. Це крок назад», – наголосив він. На його думку, документ консервує модель 2012 року, за якою всі банки ліквідуються адміністративно, без повноцінного судового провадження. Це суперечить європейській практиці, де для несистемних банків ключовим арбітром є суд.

Спікер також звернув увагу на конституційний аспект: поєднання Фондом гарантування вкладів фізичних осіб функцій кредитора, ліквідатора і фактичного «судді» порушує право на судовий захист. Окремо він згадав висновки Рахункової палати про неефективність чинної моделі, занижені ціни продажу активів і втрати кредиторів.

У підсумку доповідач наголосив, що законопроект № 13007-д не виправляє наявні проблеми, він їх поглиблює, а прийняття цього законопроекту в нинішній редакції видається недоцільним.

Інституційні пріоритети

Виступ Людмили Кравченко, заступника міністра юстиції України, був присвячений аналізу трансформації системи банкрутства в умовах війни та економічної турбулентності. Вона відзначила, що Україна не лише імplementує європейські підходи, зокрема директиви ЄС щодо реструктуризації та неплатоспроможності, а й формує власну практику, зумовлену унікальними викликами: окупацією територій, масовою релокацією бізнесу, зростанням процедур неплатоспроможності фізичних осіб. За словами заступниці міністра, такі обставини «ніде, ніколи, ні в кого не виникали» в подібному масштабі, а отже, вимагають нестандартних регуляторних рішень.

Окреслюючи інституційну роль Мін'юсту, пані Кравченко звернула увагу на важливість створення належного нормативного підґрунтя для ефективної роботи, регулювання доступу до професії арбітражного керуючого, здійснення дисциплінарного контролю і забезпечення функціонування реєстрів.

Говорячи про актуальні законодавчі зміни, вона згадала про підготовлений Мін'юстом законопроект щодо вдосконалення процедур банкрутства мікро-, малих і середніх підприємств. Документ уже внесено до Верховної Ради після консультацій з Європейською комісією та отримання позитивного висновку.

Окрему увагу пані Кравченко приділила цифровізації процесів. Вона підкреслила, що створення автоматизованої системи банкрутства – це не бюрократичний крок, а інструмент прозорості та ефективності. Система має об'єднати електронні кабінети арбітражних керуючих, реєстри та доступ для суддів, кредиторів і державних органів, полегшуючи процедури й зменшуючи паперове навантаження.

Призначення арбітражних керуючих

Сергій Боярчуков, керуючий партнер ЮК «Алексєєв, Боярчуков та Партнери», змістив фокус обговорення на арбітражних керуючих та питання конфлікту інтересів у справах про банкрутство. Він, зокрема, говорив про проблему призначення арбітражних керуючих та необхідні зміни.

На думку пана Боярчукова, чинна практика, за якою кандидатуру арбітражного керуючого пропонує ініціюючий кредитор, створює конфлікт інтересів.

«У арбітражного керуючого немає жодної цілі та мети щодо відновлення платоспроможності, у нього виключно одна задача – це погашення вимог саме ініціюючого кредитора в привілейований спосіб», – констатував пан Боярчуков.

Він також звернув увагу на практику одночасного подання декількома кредиторами заяв про банкрутство, що створює конкуренцію за статус першого заявника та можливість впливу на призначення арбітражного керуючого.

Сергій Боярчуков підкреслив необхідність застосування автоматизованої системи розподілу арбітражних керуючих, яка могла б забезпечити прозорість і мінімізувати вплив окремих кредиторів на вибір арбітражного керуючого, що, на його думку, сприяло би підвищенню незалежності та довіри до інституту банкрутства.

Питання викликало жваве обговорення.

Олександр Удовиченко, радник ADER HABER, прокоментував, що автоматизація відбору не вирішить усіх наявних питань: «Була хороша ідея стосовно якогось визначення рівня кваліфікації арбітражних керуючих, якогось реєстру, який би ввела та сама самоврядна організація. Здається, до цього варто повернутися. Це в інтересах тих, хто кваліфікований, досвідчений, розумний, зробити такий реєстр. Ми і так знаємо на ринку, хто більш кваліфікований, хто менш. Але щоб залучити такого у справу, доводиться маніпулювати різними, так би мовити, засобами».

Юліан Хорунжий, старший партнер Arjo, зазначив, що автоматизований розподіл не є панацеєю і теж потребує комплексної оцінки. Попередні спроби запровадження такої системи показали, що без належного контролю і професійної дисципліни вона не усуває ризиків маніпуляцій з боку учасників ринку.

«Як на мене, більш правильним у цьому випадку було би повернення до ідеї, яка була закладена в Кодексі з урахуванням нещодавніх змін у частині того, що заінтересовані кредитори не мають права голосу, і відповідно, кредитори, які не є заінтересованими, мали би отримати безумовне право змінити арбітражного керуючого в будь-який момент, якщо арбітражний керуючий діє в інтересах ініціюючого кредитора», – прокоментував пан Хорунжий.

Професійна етика

Олександр Удовиченко, радник ADER HABER, запропонував більш комплексно підійти до питання професійної етики арбітражних керуючих.

«Питання професійної ділової етики начебто абстрактне, але це так само, як і питання загальної культури та загальної правової культури. І це є та база, яка формує уявлення про суспільство, уявлення про юридичну спільноту», – зазначив доповідач.

За спостереженнями пана Удовиченка, професійна спільнота є досить толерантною до проявів неетичної поведінки колег. Навівши декілька прикладів із практики, доповідач закликав до більш прискіпливої оцінки порушень – і тут вирішальною має бути роль самоврядної організації арбітражних керуючих.

«Те, що держава дала арбітражним керуючим можливість у цій сфері бути ключовою особою, є, я вважаю, великим благом. І треба вже самим арбітражникам між собою визначити правила та їх дотримуватися», – прокоментував Олег Маліневський.

Спрощення процедур

Юліан Хорунжий, старший партнер Arjo, зосередився на викликах імплементація положень Директиви ЄС 2019/1023. Цей документ він назвав магістральною на цей момент євродирективою, яка змінює підходи до банкрутства, зокрема малого підприємництва. Особливо доповідач звернув

увагу на рекомендації стосовно імплементації положень розділу 3 щодо звільнення підприємців від боргів та запровадження спрощених процедур банкрутства. Щодо останнього доповідач був досить скептичним.

«Неймовірна кількість зловживань у процедурах банкрутства існувала саме через наявність нібито спрощених процедур. Тому до питання імплементації цих спрощених процедур ми повинні підходити обережно, щоб заново не порушити ті самі проблеми, які існували до 2019 року, поки не запрацював Кодекс і ці статті були правильно чи неправильно, але скасовані», – пояснив пан Хорунжий.

На продовження свого виступу він порівняв положення урядового та парламентського законопроектів щодо спрощення процедур банкрутства:

- урядовий законопроект запроваджує новий вид процедури та спрощену санацію;
- парламентський пропонує спрощення в межах чинних процедур, без упровадження нової.

Так само відмінністю є те, що в урядовому проекті арбітражний керуючий може залучатись, у парламентському арбітражний керуючий бере участь завжди.

Подальші вдосконалення

На завершення сесії Ілля Михайлов, голова наглядової ради АТ «ПРОЗОРРО.ПРОДАЖІ», поділився ідеями та напрацюваннями щодо покращення процедур банкрутства та реалізації активів. Він, зокрема, прокоментував імплементацію механізму блокування другого учасника, який тепер вимушений очікувати, поки переможець аукціону не закриє угоду. Відповідні законодавчі зміни були ініційовані, зважаючи на реальні маніпулятивні ситуації, які виникли на практиці. Наразі, за словами доповідача, на черзі нова ітерація змін до КУзПБ.

Пан Михайлов, зокрема, зачепив сенситивну тему мораторіїв. «З точки зору євроінтеграції наявність мораторіїв прямо суперечить ключовому принципу, на якому побудований Євросоюз, – виконанню рішень судів», – прокоментував спікер. (<https://pravo.ua/khi-forum-iz-restrukturyzatsii-ta-bankrutstva-suchasne-bankrutstvo-tse-indykator-zrilosti-pravovoi-sistemy/>). – 2026. – 03.03).

Можливі наслідки втручання держави в діяльність адвокатури під виглядом виконання Дорожньої карти з питань верховенства права

Матеріал на сайті «Національна Асоціація Адвокатів України»

Автор: Валентин Гвоздй, заступник голови НААУ, РАУ.

Самоврядування адвокатури: навіщо воно країні

Коли правила професії адвоката намагається адмініструвати держава, інститут ризикує втратити головне – незалежність. А без справжньої адвокатури право на захист стає вразливим. Тому самоврядування – це не внутрішня справа, а питання для всієї країни.

Не сервіс

Варто нагадати, що адвокатура в Україні має особливий статус тому, що так побудований механізм правосуддя. Після конституційних змін 2016 року адвокатуру було включено до розділу «Правосуддя» Основного Закону поряд із судами та прокуратурою. Адвокатура є механізмом, через який людина реалізує права на захист і професійну правничу допомогу, які гарантовані Конституцією. А звідси випливають і гарантії незалежності, і ідея самоврядування.

За законом це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації своєї діяльності – умова існування незалежної професії. Між іншим, саме тому, аналізуючи статус адвокатури, Конституційний Суд дійшов висновку, що акти органів адвокатського самоврядування

діють у межах професійної спільноти, а не як нормативно-правові акти загальної дії для всіх громадян.

Виконавча влада не може адмініструвати (налаштовувати під себе) інститут адвокатури на власний розсуд. Держава має забезпечити умови для діяльності адвокатури, але не перетворювати її на керований елемент. Бо тоді під питанням опиняється реалізація прав, гарантованих громадянам Конституцією України.

Цінність в кризових умовах

Практичну реалізацію значення адвокатського самоврядування найкраще видно саме в кризовому періоді. Коли після початку повномасштабної війни проведення виборів до органів самоврядування стало проблемним з огляду на безпеку та реалізацію активного і пасивного виборчого права, саме ця обставина почала використовуватися як аргумент проти чинної моделі адвокатури. Грантові організації, існування яких в Україні визначалося невинним процесом реформ у сфері правосуддя, очевидно турбувала не стільки якість роботи інституції, скільки формальне питання легітимності органів адвокатського самоврядування.

Але питання континуїтету в НААУ вирішили ще до запровадження воєнного стану, і рішенням РАУ від 21.09.2020 № 69 було визначено: органи адвокатського самоврядування продовжують виконувати свої функції до обрання нових. Там само наголошено, що такий підхід відповідає європейським стандартам, оскільки за загальним правилом інституції не припиняють роботу лише через те, що новий склад ще не сформовано.

При цьому після початку великої війни Рада адвокатів України ухвалила рішення про скликання звітно-виборчого Шостого з'їзду адвокатів України і затвердила порядок денний, який передбачав проведення виборів після завершення воєнного стану. До того часу має діяти принцип континуїтету.

Саме в цьому і проявляється реальна цінність самоврядування: воно дає професії змогу уникнути інституційного вакууму, зберегти керованість процедур і автономію навіть тоді, коли зовнішні обставини порушують звичний порядок функціонування.

Підміна реформи

Сьогодні найслабше місце дискусії про реформу адвокатури – спокуса представити Мін'юст центром управління реформою адвокатури. Але ж своєчасні та ефективні консультації з адвокатурою щодо змін, які прямо впливають на професію, – це не внутрішня забаганка, а стандарт, прямо пов'язаний із Конвенцією Ради Європи про захист професії адвоката, яку нещодавно підписала Україна. Коли йдеться про доступ до професії, стандарти, дисципліну, підзвітність та інші елементи регулювання, то легітимність рішень забезпечує саме консультаційна процедура з інституцією, яку держава визнає професійною асоціацією адвокатів.

Держава може супроводжувати реформу, але не може підміняти собою професійний мандат адвокатури. Інакше тоді це вже не консультації, а їх підміна.

У цьому контексті обґрунтування державного втручання посиленням на Дорожню карту з питань верховенства права, схвалену розпорядженням КМУ від 14.05.2025 № 475-р, є юридично хибним (такі спроби ми спостерігали напередодні нового року, коли Національне агентство з питань запобігання корупції взялося реформувати адвокатуру). Бо Дорожня карта має рамковий, програмний характер і не може змінювати конституційний статус адвокатури чи легітимізувати зовнішній контроль над нею.

Саме тому питання сьогодні полягає не в тому, чи потребує адвокатура вдосконалення. Питання в іншому: чи буде це еволюційне оновлення незалежного інституту, чи відбудеться його перепідпорядкування державі. В останньому випадку виникають загрози звуження гарантій незалежності адвокатури, а відтак – і праву кожної особи на ефективну та незалежну професійну правничу допомогу. (<https://unba.org.ua/publications/11491-samovryaduvannya-advokaturi-navisho-vono-kraini.html>). – 2026. – 01.03).

Проблеми тлумачення Дорожньої карти з питань верховенства права у частині реформування адвокатури учасниками процесу, ГО та ЗМІ

Матеріал на сайті Газети «Закон і Бізнес»

Автор: Вікторія Якуша

Адвокатура, євроінтеграція і межі втручання: американський звіт презентували у Києві

Після презентації в Брюсселі звіт «Українська адвокатура в контексті верховенства права та євроінтеграції» дістався Києва. Він засвідчив існування критичних проблем як у розумінні самої природи самоврядної професії, так і в появі навколо української адвокатури «ринку тіньової звітності».

Не лише професійне питання

Під час пресконференції в «Укрінформ» Дейл Армстронг, директор Armada Network – організації, що проводила дослідження, одразу попередив, що сьогоднішня розмова про адвокатське самоврядування є не лише професійним питанням.

«Це не внутрішня дискусія, яка цікавить лише юристів або правознавців. Адже адвокатура є важливою частиною архітектури верховенства права в країні, яка веде війну за своє виживання, одночасно проводячи реформи та рухаючись до членства в Європейському Союзі», – наголосив він.

В умовах війни адвокатура виконує функцію гаранта права на захист у кримінальних провадженнях, допомагає підтримувати роботу судової системи, документувати порушення прав людини і воєнні злочини, а також забезпечувати доступ до міжнародних механізмів правосуддя. Саме тому незалежна адвокатура, в його поданні, є не просто професійною корпорацією, а «частиною інфраструктури верховенства права і, відповідно, частиною стійкості держави».

Цю логіку Д. Армстронг проілюстрував у відповіді на запитання журналістки UANews про те, як спроби держави взяти адвокатуру під контроль можуть вплинути на здатність адвокатів захищати права людей.

Він звів це до базового для правосуддя питання довіри: чи буде людина, заходячи до зали суду, впевнена, що її адвокат працює саме в її інтересах, а не озирається на зовнішній вплив чи політичний тиск. Саме тому незалежність адвокатури є необхідною умовою справедливості для українського громадянина.

Хто пише сценарій реформ

Одним із центральних акцентів виступу іноземного гостя стало тлумачення Дорожньої карти з питань верховенства права у частині реформування адвокатури. За його словами, цей документ має рамковий, програмний характер.

«Дорожня карта задає життєво важливі цілі: прозорість, підзвітність, ефективність, модернізацію процедур, але не нав'язує жодної конкретної організаційної структури. – наголосив Д. Армстронг. – Вона не вимагає демонтажу існуючої моделі і залишає простір для національного вибору за умови дотримання основних європейських стандартів незалежності та професійної автономії».

Окремо керівник Armada Network зупинився на тому, що сьогодні відбувається не лише дискусія про зміст документа, а й боротьба за право визначати сам порядок денний реформи.

«Коли певні учасники процесу починають презентувати свою власну бажану модель реструктуризації як нібито єдине європейське рішення, вони вже не тлумачать Дорожню карту правильно. Вони замінюють її своїм власним інституційним проектом. У нашому звіті це зазначено дуже чітко», – пояснив він.

Відповідаючи на запитання «ЗіБ» про реакцію європейських політиків на презентацію звіту в Європарламенті, Д. Армстронг сказав, що серед співрозмовників бачив радше зацікавлення і

подив, ніж спротив. В європейському середовищі добре розуміють, що моделі самоврядування адвокатури в різних країнах є різними. Власне це ще раз підтверджує тезу про неможливість існування однієї бажаної моделі як універсального європейського стандарту. В цьому ж контексті експерт назвав недопустимими «зовнішні заходи контролю та реформи, на які навіть не запрошують до участі саму адвокатуру».

Між підтримкою і втручанням

А от допомога реформам є цінною доти, доки вона обмежується аналізом, порівняльними матеріалами, інституційною підтримкою і рекомендаціями, переконаний експерт.

«Коли технічна допомога починає писати закони, це вже не технічна допомога. Якщо проєкт, який нібито створений для підтримки реформи, перестає бути консультантом і починає пропонувати країні готові законодавчі формули, готові інституційні реорганізації, готові сценарії того, як має виглядати правильна реформа, він виходить за межі свого мандата», – відзначив Д. Армстронг.

Саме в цьому контексті він згадав проєкт ЄС «Право-Justice», який формально є інструментом міжнародної технічної допомоги, однак на практиці заходить в саму суть законодавчого процесу.

«Він (проєкт. – Прим. ред.) не просто аналізує чи порівнює досвід або надає поради. Він йде далі – допомагає формулювати, як слід переписати закони, як реструктурувати інституції та якою має бути архітектура чутливих секторів, включаючи адвокатуру», – відзначив спікер.

На запитання журналістки «Укрінформ» про те, які зовнішні центри впливають на адвокатуру, він відповів, що аналізувався так званий тіньовий звіт громадських організацій та інші матеріали, які, за його словами, перегукуються між собою і створюють ефект замкненого інформаційного середовища.

Також Д. Армстронг наголосив на важливості відмежування прозорості і підзвітності від зовнішньої підпорядкованості.

«Я вважаю, що НААУ безумовно має бути підзвітною. Але перед українськими адвокатами, перед професійною спільнотою, а не перед зовнішніми політичними, адміністративними чи центрами впливу, керованими донорами, – зауважив він. – Дорожня карта не передбачає зовнішньої підпорядкованості адвокатури. Вона не вимагає передачі фінансового контролю владі. Навпаки, вона дозволяє та заохочує до створення більш потужних механізмів внутрішньої підзвітності, механізмів, які повністю сумісні з незалежністю адвокатської професії».

«Але я бачив у багатьох публічних дискусіях, що сама природа самоврядної професії або неправильно розуміється або ігнорується» – додав експерт.

Звідси й інший його висновок: до органів адвокатського самоврядування не можна механічно застосовувати підходи, розроблені для державних інституцій, зокрема в антикорупційній сфері. Бо це змінює саму природу незалежної професії і створює канали адміністративного впливу там, де, за логікою самоврядування, їх не повинно бути.

«Вона (адвокатура – Прим. ред.) не здійснює державних повноважень і не повинна перетворюватися на об'єкт державного управління лише тому, що хтось вирішив назвати це прозорістю», – пояснив Д. Армстронг.

Ринок проблем

Найгострішою частиною виступу став блок, присвячений тому, що він назвав появою навколо української адвокатури «ринку тіньової журналістики». За його словами, йдеться вже не про окремі критичні статті чи звичайну професійну полеміку, а про системне явище, коли такі матеріали перестають бути інструментом моніторингу і починають працювати як механізм впливу – на політику, міжнародне сприйняття і саму інституційну архітектуру адвокатури.

Пояснюючи, як працює ця система, експерт говорив про взаємопов'язані грантові мережі, команди авторів, взаємне цитування і скоординовану комунікаційну підтримку. У таких умовах, за його словами, велика кількість однотипних документів створює ілюзію експертного консенсусу, хоча насправді йдеться про повторення тих самих тез у замкненому середовищі.

«Деякі з цих продуктів працюють не стільки як незалежні оцінки, скільки як інструменти конкуренції за вплив на політику і контроль над самою програмою реформ. Те, що подається як аналіз, часто є формою адвокації з наперед написаним висновком», – пояснив Д. Армстронг. – Частина тіньової звітності почала функціонувати як елемент грантової економіки, в якій критика та риторика перезавантаження стають привабливими не тому, що вони описують реальність, а тому, що вони забезпечують видимість, вплив та майбутні можливості фінансування. Ось чому в нашому звіті це називається «ринком проблем».

Далі експерт перейшов до ширшого висновку про інституційну мімікрію. «Є видимі ознаки того, що вузьке коло гравців здійснює непропорційний вплив на те, як описується проблема, хто має право її інтерпретувати і які рішення подаються як нібито неминучі. Наш звіт описує це по суті як механізм захоплення порядку денного, що діє не через офіційні державні важелі, а через монополію на канал деяких так званих голосів громадських експертів, – зауважив він. – Проблема полягає в тому, що зовнішні партнери, донори та навіть частина державного апарату сприймають позицію окремих мереж як експертну думку або навіть як думку професії».

Коли ж кількість публікацій, емоційний тон заголовків і повторення одних і тих самих ярликів починають сприйматися як доказ системної кризи, відбувається небезпечна підміна: медійна видимість замінює перевірений аналіз.

«ЗіБ» поцікавився, чи стало для європейських політиків відкриттям те, як працює українська грантова екосистема, Д. Армстронг сказав, що європейські системи, навіть коли щиро прагнуть допомогти, можуть використовуватися і ставати об'єктом маніпуляцій. Це повідомлення треба доносити й надалі, адже «тіньова звітність створює економічний ринок, який не відображає реальності».

Відповідаючи ж на запитання представниці

Національної спілки журналістів України про плани Armada Network на майбутнє, він повідомив, що наступним етапом стане Вашингтон: організація планує працювати із сенаторами та конгресменами США, аби вони усвідомлювали масштаб проблеми і те, як вона може поставити під загрозу майбутнє України та призвести до звуження прав людини.

Також Д. Армстронг висловив сподівання залучати до подальших дискусій, зокрема, конгресмена Грега Харпера як одного з ключових авторів звіту.

Без зламу

Отже, сама по собі потреба змін в адвокатурі не заперечується. Проблема вбачається в тому, коли реформу починають використовувати як підставу для зовнішньої перебудови самоврядної інституції за наперед визначеним сценарієм. І якщо реформа адвокатури потрібна, то вона, вочевидь, має бути еволюційною. Саму адвокатуру при цьому слід розглядати як суб'єкта реформування, а не як об'єкт чужого проєкту.

При цьому значення має не лише те, як саме формально оформлюються зміни, а й те, чи не послаблять вони інститут, який забезпечує право на захист. У такому контексті адвокатське самоврядування пов'язується зі стійкістю держави, верховенством права та здатністю зберігати правові гарантії під час війни. (<https://zib.com.ua/ua/171647.html>). – 2026. – 20.03).

Критичні зауваги щодо підходів до реформування адвокатури

Матеріал на сайті «Національна Асоціація Адвокатів України»

Реформа без даних і адвокатури: що показав старт у Мін'юсті

У Мін'юсті відбулося перше засідання робочої групи з реформування адвокатури. Але замість фахової підготовки законодавчих змін ми побачили саме те, про що напередодні в Києві говорив директор Armada Network Дейл Армстронг: не реформу, а боротьбу за контроль над порядком денним через вузьке коло «стейкхолдерів», які самі формують для себе ехо-систему впливу.

За повідомленням Судово-юридичної газети, 20 березня у Мін'юсті відбулося перше засідання Робочої групи з питань удосконалення законодавства у сфері адвокатури та адвокатської діяльності, утвореної постановою Кабміну від 12 січня 2026 року № 42. У публікації стверджується, що до процесу «одразу залучили всі ключові сторони» – представників Мін'юсту, Офісу Президента, Кабміну, народних депутатів, науковців, адвокатів, представників професійної спільноти, інститутів громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Але саме тут починається головна проблема: ця картина не б'ється з документованою критикою складу і формату цієї ж групи, яка пролунала ще до старту її роботи, передає ADVOKAT POST.

Де «всі ключові сторони», якщо адвокатуру в групі фактично не представлено

Рада адвокатів України ще 19 лютого публічно заявила, що персональний склад робочої групи, сформований на підставі списку Мін'юсту, не забезпечує паритетного представництва трьох інституцій – Міністерства юстиції, Верховної Ради та Національної асоціація адвокатів України – визначених виконавцями Дорожньої карти. Більше того, до складу групи включили лише одну особу, яка входить до органів адвокатського самоврядування. РАУ прямо назвала це нівелюванням належного інституційного представництва адвокатури як професійної організації, що об'єднує понад 70 тисяч адвокатів.

Іншими словами, коли зазначається, що «всі ключові сторони» вже в процесі, це не узгоджується з офіційною позицією Ради адвокатів України, яка стверджує протилежне: реформу адвокатури запускають без належної участі самої адвокатури.

Комітет Верховної Ради побачив ту ж саму проблему

Ще жорсткіше прозвучав профільний парламентський комітет. На засіданні 19 лютого депутати прямо поставили питання: хто саме і в який спосіб готує законодавчі зміни, якщо робочу групу сформовано як консультативний орган зі «стейкхолдерів», громадських організацій і партнерських структур. Заступник голови комітету Валерій Божик звернув увагу, що парламенту не можна підмінитись широким колом стейкхолдерів, коли саме депутати потім голосуватимуть за закон. А голова підкомітету Володимир Ватрас прямо заявив: «Знову ми починаємо розмову про те, що ми хочемо реформувати адвокатуру без залучення до цієї реформи адвокатури».

Тобто вже на старті процесу маємо дві зафіксовані позиції – РАУ і парламентського комітету – які спростовують наратив про «відкритий фаховий діалог» і «всіх ключових сторін».

Найгірше – у групі немає навіть верифікованої бази для роботи

Ще один факт, який руйнує уявлення про «серйозний старт реформи»: за словами Володимира Ватраса, учасники отримали лише лист із пропозицією подати ідеї, але без проекту акта, до якого ці пропозиції можна було б формувати. Сам депутат попросив Мін'юст спочатку підготувати проект і вже тоді збирати пропозиції, а також визначитися, чи йдеться про новий закон, чи про точкові зміни до чинного.

І це – ключова точка.

Бо реформа без аналітичної записки, проєкту акта, моделі порівняльного аналізу, чітко визначеної цілі, – це не реформа, а політичний конструкт, у якому зручні групи впливу можуть заповнити зміст будь-чим.

Саме це напередодні описав американський експерт Дейл Армстронг

На презентації звіту Armada Network 19 березня в Укрінформі Дейл Армстронг прямо застеріг, що «дорожню карту» почали використовувати не як рамковий документ, а як виправдання для радикальної реструктуризації, яку просувають окремі актори без професійного мандата. У повному тексті виступу, який є в розпорядженні редакції, Армстронг сказав, що боротьба навколо адвокатури – це вже не спір про тлумачення документа, а боротьба за те, хто контролюватиме порядок денний реформи.

Це напряду збігається з головним висновком самого звіту Armada: урядова Roadmap on the Rule of Law є framework and programmatic document – так звана Дорожня мапа не нав'язує конкретної інституційної моделі бару, залишаючи простір для національної дискреції за умови поваги до незалежності та професійної автономії. Звіт також прямо попереджає, що практика shadow reporting або тіньового звітування у певних випадках виходить за межі мандата Дорожньої карти та підміняє її цілі власними інституційними проєктами, а повторення одних і тих самих тез вузьким колом організацій створює ілюзію консенсусу.

І саме це ми бачимо зараз на практиці: немає проєкту закону, немає повного інституційного представництва, немає пояснення моделі, але вже є група, вже є «стейкхолдери», вже є політична рамка «реформи».

«Усі ключові сторони» – це не коли багато представників громадських організацій, а коли є мандат і відповідальність

У анонсі Укрінформу до презентації Armada Network серед ключових тем прямо було зазначено:

- аналіз Дорожньої карти у частині реформування адвокатури;
- екосистема громадських організацій та грантова економіка;
- проблематика залучення представників органів адвокатського самоврядування для об'єктивної оцінки правничої сфери;
- lawfare, медійний тиск та інформаційні кампанії.

І ось тепер маємо ідеальний приклад того, що там названо проблемою: представницький мандат замінюють «широким колом стейкхолдерів», а професійну інституцію – набором зовнішніх або напівзовнішніх груп, які не несуть відповідальності за систему, але хочуть формувати для неї правила.

Що відбулося насправді

Отже, якщо прибрати офіціоз і красиві заголовки про «нові закони», суть події така:

- Мін'юст запустив робочу групу без належної інституційної участі адвокатури.
- На старті в учасників немає навіть проєкту акта, на який можна було б подавати пропозиції.
- Публічна картинка «всіх ключових сторін» суперечить офіційним заявам адвокатури і зауваженням парламентського комітету.

• Це повністю відповідає моделі, яку напередодні описав Армстронг: формування груп впливу, які через власну ехо-систему намагаються нав'язати порядок денний реформи без достатніх даних, без проєкту норми і без професійного мандата.

Висновок

Те, що подано як «старт нового етапу реформи адвокатури», насправді виглядає як старт політико-проєктного процесу без аналітичної основи. Коли немає проєкту закону, але вже є сформоване коло «стейкхолдерів»; коли немає мандатного представництва професії, але вже є заяви про «паритет»; коли немає верифікованих даних, але вже є рамка «реформи» – це означає не змістовну підготовку, а боротьбу за контроль над майбутнім законом. (<https://unba.org.ua/news/11500-reforma-bez-danih-i-advokaturi-sho-pokazav-start-u-minyusti.html>). – 2026. – 23.03).

Значення проведення аудиту Державної судової адміністрації України задля оцінки виконання Дорожньої карти

Матеріал на сайті «Судово-юридична газета»

Автор: Григорій Усик: Аудит ДСА має розмежувати повноваження між Адміністрацією та ВРП

Від незадовільної оцінки до перевірки: ВРП проведе функціональний аудит ДСА.

Сформована в Україні система суддівського врядування та самоврядування залишається складною та багаторівневою, що не завжди дозволяє їй оперативно й ефективно реагувати на сучасні виклики, які стоять перед правосуддям. Зазначена проблематика безпосередньо пов'язана з процесом європейської інтеграції України. Вона, зокрема, відображена у Дорожній карті з питань верховенства права, яка визначає пріоритетні напрями змін та очікувані результати у сфері функціонування судової влади.

Вирішення питань залежності окремих елементів судового врядування від політичної влади та дублювання між органами розглядається як один із ключових елементів подальшого реформування судової системи. Йдеться не лише про підвищення ефективності управління, а й про зміцнення незалежності правосуддя відповідно до європейських стандартів.

Аудит ДСА

Вища рада правосуддя готується до проведення масштабного функціонального аудиту Державної судової адміністрації України, який заплановано на другий квартал 2026 року. Про відповідні наміри йшлося під час робочої зустрічі Голови ВРП Григорія Усика з представниками європейського проєкту «Сприяння наближенню України до ЄС у сфері верховенства права» (3*E4U).

Очікується, що аудит стане важливим етапом оцінки ефективності діяльності Державної судової адміністрації, зокрема в частині управління ресурсами, організаційної структури та забезпечення функціонування судової системи. До процесу планується залучити двох міжнародних експертів та одного національного експерта, що сприятиме ефективній роботі аудиторської групи.

Роль українського експерта в аудиторській групі полягатиме в наданні міжнародним експертам необхідної інформації, сприянні у пошуку відповідей у співпраці з міжнародними колегами та допомозі в розумінні особливостей функціонування української системи.

Результати аудиту можуть стати основою для подальших управлінських рішень і реформ, спрямованих на підвищення ефективності та прозорості роботи судової системи України.

Варто зауважити, що питання функціонального аудиту ДСА набуло особливої гостроти після того, як на XX з'їзді суддів України робота Адміністрації була офіційно визнана незадовільною. Така оцінка з боку делегатів з'їзду запустила процес перегляду ефективності органу, підтвердивши наявність проблем у забезпеченні діяльності судів.

Ефективність та усунення дублювання

Як вже зазначалося, проведення аудиту є одним із ключових заходів Дорожньої карти з питань верховенства права, за реалізацію якого відповідальна ВРП. За словами Григорія Усика, результати перевірки мають стати базою для:

- чіткого розмежування компетенцій між ДСА та ВРП;
- усунення дублювання функцій;
- оптимізації структури ДСА та її територіальних управлінь;
- удосконалення процедур розподілу бюджетних коштів у судовій системі.

Міжнародна підтримка

Менеджер Проєкту 3*E4U Йоханнес Уль високо оцінив динаміку виконання Вищою радою правосуддя завдань Дорожньої карти. Він запевнив, що європейська сторона з повагою ставиться до вимог ВРП і готова надалі підтримувати зусилля України на шляху до вступу в ЄС.

Керівник команди консультантів Проєкту Артем Шаїпов підтвердив, що ВРП отримає всі необхідні документи для верифікації професійності національного кандидата в аудиторську команду.

Функціональний аудит ДСА – це не просто перевірка, а частина глобальної реформи, спрямованої на створення прозорої та ефективної системи судового врядування. Результати аудиту безпосередньо впливатимуть на те, як розподілятимуться фінанси в судах та наскільки незалежною буде система адміністрування правосуддя в Україні. (<https://sud.ua/uk/news/publication/355961-grigoriy-usik-audit-gsa-dolzhen-razgranichit-polnomochiya-mezhdu-administratsiyei-i-vsp>). – 2026. – 17.03).

ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

Провідна роль правозахисників та громадянського суспільства в євроінтеграційних процесах на прикладі Західних Балкан

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Діана Депутат, аналітикиня Центру прав людини ZMINA.

Чого українські правозахисники можуть навчитися у Західних Балкан: шість уроків з євроінтеграції

Євроінтеграцію часто сприймають як процес, який відбувається десь між урядом і Брюсселем. Але досвід країн Західних Балкан засвідчує інше: це процес, у якому громадянське суспільство має право голосу в питаннях державних змін не лише на етапі переговорів, а й упродовж багатьох років після вступу до ЄС. Саме до такого висновку прийшла команда Центру прав людини ZMINA, дослідивши шлях Хорватії, Сербії та Чорногорії у сфері Розділу 23 «Судова влада та основоположні права». Із цього досвіду можна виокремити шість уроків, які будуть корисними українським правозахисникам.

Урок 1. Ідеальної формули впливу на євроінтеграцію не існує

Перший і, мабуть, найважливіший урок полягає в тому, що єдиного рецепту найефективнішого долучення до процесу переговорів країни-кандидата з ЄС не існує, і досвід Західних Балкан це підтверджує. Там організації громадянського суспільства (ОГС) діяли у двох основних форматах.

Перший – автономний: організації не входять до переговорних груп, але моніторять процес (роль watchdog). У такому форматі працювали ОГС Хорватії і Сербії.

Так, у Хорватії ОГС не включили до робочої групи за Розділом 23 та впродовж переговорів зберігався низький рівень інформування населення про євроінтеграційні процеси. Саме це підштовхнуло громадянське суспільство до автономної роботи та публікації спільних висновків про неготовність країни до закриття переговорів за Розділом 23. Також це стало передумовою для створення Платформи 112 – коаліції близько 60–70 організацій, які надалі вимагали змін від парламенту та уряду. У Сербії так само урядові переговорні групи не включали ОГС. Однак була створена Національна конвенція про Європейський Союз у Сербії – інституціоналізована платформа діалогу, що об'єднує понад 850 організацій і працює через 28 робочих груп. Це офіційний механізм інформування населення про євроінтеграцію Сербії, а також форма співпраці й проведення консультацій з урядом.

Другий – змішаний: частина організацій входить до робочих груп, а частина продовжує моніторинг незалежно. Так, у Чорногорії представники ОГС були безпосередньо включені до

урядових робочих груп: у робочій групі за Розділом 23 із 47 членів групи 8 осіб представляли громадський сектор.

Досвід цих країн показує: обидва підходи можуть бути ефективними. Проблеми виникають тоді, коли участь громадянського суспільства стає лише формальністю. Для України цей урок не є зовсім теоретичним, адже деякі, створені урядом робочі групи, не забезпечували ОГС можливістю реально впливати на хід переговорного процесу. Тому ключове питання не в тому, чи присутнє громадянське суспільство в процесі, а в тому, чи має воно реальний інструмент впливу на зміст рішень та реформ.

Урок 2. Реформи не на папері: як оцінювати реальний прогрес

Євроінтеграція – це не лише ухвалення законів, створення нових органів влади чи гарні урядові презентації. Щоб переговорний процес не затягувався, реформи мають мати довгостроковий ефект, а не зводитися до формального «поставлення галочок». Тому ОГС потрібно відстежувати прогрес як на рівні якісних, так і кількісних показників. Також важливо вимагати чіткого виміру урядом виконання кожного критерію (бенчмарку). Наприклад, визначення кількості закритих розслідувань злочинів проти журналістів чи кількості осіб, залучених до державного управління у сфері внутрішніх справ тощо. Зокрема, такий підхід простежувався у моніторингу виконання бенчмарків, що стосувалися національного переслідування за вчинення воєнних злочинів на Балканах. Їхній досвід показує: розмиті критерії зручні для імітації реформ. Тому потрібно дивитися не лише на формулювання бенчмарку, а й на конкретні дії для його виконання.

Урок 3. Адвокацію потрібно вести не тільки в Києві, а й у Брюсселі

Адвокація євроінтеграційних реформ має бути системною та виходити за межі Києва. Громадянське суспільство повинно впливати не лише на національний уряд, а й на інституції ЄС. Як показує досвід балканських правозахисників, для цього потрібно комунікувати з представництвом ЄС в Україні та іншими дипломатичними місіями в Києві, посольствами країн-членів ЄС, консульствами тощо. Також слід залучати аналітичні центри партій Європейського парламенту та аналітичні центри, які займаються питаннями європейської інтеграції в Брюсселі.

Важливим інструментом адвокації є тіньові звіти, які доповнюють офіційні звіти Єврокомісії. Наприклад, у Сербії щороку публікують Книгу рекомендацій – документ, де аналізують виконання країною критеріїв ЄС і пропонують конкретні зміни. В Україні вже є подібна практика, зокрема, щорічні тіньові звіти до звітів Єврокомісії щодо України. Саме тому правозахисникам потрібно розвивати експертизу у певних євроінтеграційних напрямках, оскільки ЄС звертатиметься до експертних організацій для формування бачення про прогрес країни-кандидата.

Урок 4. Не тільки великі звіти – короткі резюме теж мають значення

Досвід Західних Балкан вчить нас, що аналітичні матеріали ОГС мають бути різних форматів і взаємодоповнювати одне одного. Поряд із глибокими детальними дослідженнями важливо готувати їхні скорочені версії, які полегшують сприйняття та адвокацію. Балканські правозахисники наголошують на важливості коаліційних документів, спільних позицій і чітких правил взаємодії між організаціями. Потрібно готувати короткі резюме до великих аналітичних досліджень, оскільки без розумілої позиції і добре підготовленого меседжу воно часто не доходить до тих, хто ухвалює рішення. З огляду на обмеженість часу у політиків, управлінців і журналістів, такий підхід підвищить ймовірність того, що цільова аудиторія почує висновки та рекомендації й не загубиться в поясненнях.

Урок 5. Захист активістів та медіа – частина євроінтеграції

Євроінтеграція не відбувається у вакуумі. Історичні непорозуміння, відносини із сусідніми країнами, а також дезінформаційні кампанії можуть безпосередньо впливати на переговорний процес. Наприклад, у Сербії Росія активно поширювала антизахідні наративи, щоб знизити довіру населення до ЄС і бажання країни вступати до Союзу. Поширюються практики дискредитації правозахисників: активістів часто називають «іноземними агентами», а деякі групи стають

об'єктом прямих нападів – наприклад, ЛГБТІК-організації в Хорватії. Тобто інформаційний тиск, мова ворожнечі і напади на вразливі групи населення чи тих, хто їх захищає, напряду впливають на оцінку прогресу країни-кандидата. Саме тому важливо долучатися до регіональних правозахисних мереж, конференцій та інших заходів, які організують активісти із сусідніх країн, та використовувати можливості для обміну інформацією між ОГС різних країн, аналітичними центрами та академічними колами з країнами ЄС.

Отже, правозахисна робота в контексті євроінтеграції має включати постійний зв'язок із медіа для ефективного адвокатування змін, різноманітні освітні й інформаційні кампанії, що пояснюють суспільству суть реформ, можливі ризики та очікуваний ефект, механізми захисту активістів і журналістів від нападів та кампаній дискредитації.

Урок 6. Євроінтеграція – це марафон, а не спрінт

Євроінтеграція є складним та тривалим процесом реформування країни, який потребує залучення значних людських ресурсів для адвокації реформ, моніторингу їх проведення та запобіганню крокам у зворотному напрямку. Важливою у цьому процесі є політична підтримка євроінтеграційного курсу всередині країни та із боку країн-членів ЄС. Оскільки влада в країні може змінюватися, критичним для ОГС є забезпечення якості та довгострокового ефекту реформ. Яскравим прикладом є Хорватія, яка після вступу зіткнулася з регресом у сфері верховенства права: було введено конституційну заборону одностатевих шлюбів, ухвалено вже після приєднання до ЄС. Це важливий урок для України: вступ до ЄС не гарантує незворотності реформ – без сильних інституцій і механізмів контролю досягнутий прогрес може бути втрачений.

Висновки

Досвід країн Західних Балкан показує: правозахисники можуть бути не лише критиками влади, а й справжніми агентами змін. Євроінтеграція – це не технічний процес для уряду чи дипломатів, а вікно можливостей, у якому формуються правила, що визначають сталість демократії, верховенство права та рівень захисту прав людини на роки вперед.

Для українських правозахисників балканський досвід дає важливий урок: не покладатися лише на добру волю держави, не плутати ухвалення рішень із реальними змінами і не сприймати вступ до ЄС як фініш. Успіх євроінтеграції визначатиметься не лише відкриттям і закриттям переговорних розділів, а й тим, чи вдасться зробити реформи стійкими до зміни урядів, електоральних катаклізмів і спроб переглянути досягнутий прогрес після вступу.

Євроінтеграція – це марафон, де ключову роль відіграє громадянське суспільство, яке не просто слідкує за процесом, а активно формує майбутнє країни. (<https://censor.net/ua/blogs/3607545/uroki-balkan-6-strateg-yi-dlya-ukra-nskih-pravozahisnik-v-na-shlyahu-do-s>). – 2026. – 27.03).

Національна система Шенгенського управління як обов'язкова передумова повноцінної євроінтеграції України

Матеріал на сайті «Судово-юридична газета»

Україна розпочала підготовку до створення національної системи Шенгенського управління

Державна прикордонна служба України повідомила, що відбулося установче засідання Міжвідомчої робочої групи з питань координації заходів у сфері Шенгенського управління. Групу очолює Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Тарас Качка.

Створення системи Шенгенського управління є необхідною передумовою для повноцінної європейської інтеграції України. На виконання цього завдання, Міжвідомча робоча група координуватиме проведення скринінгу Шенгенського законодавства та розроблення Національної Шенгенської стратегії і Плану дій щодо Шенгенської угоди.

На засіданні наголошено на важливості побудови національної системи Шенгенського управління, що відповідатиме вимогам європейського законодавства.

У своєму виступі Олексій Сергєєв, заступник Міністра внутрішніх справ – заступник голови Міжвідомчої робочої групи, зазначив, що відповідно до настанов Європейської Комісії Шенгенське управління охоплює 11 сфер, які доповнюються системою моніторингу. Використовуючи досвід переговорного процесу, роботу на експертному рівні було вирішено організувати у чотирьох тимчасових робочих групах.

Інтеграція до Шенгенської зони базується на взаємній довірі між державами Шенгенської угоди й охоплює питання прикордонного контролю, візової політики, міграції, поліцейського та судового співробітництва. Розбудова системи Шенгенського управління вимагає впровадження масштабних ІТ-рішень та забезпечення надійного захисту даних.

Дорожня карта з питань верховенства права визначає Адміністрацію Держприкордонслужби головним виконавцем цього процесу. Водночас, його успішна реалізація залежить від взаємодії багатьох інституцій. До складу Міжвідомчої робочої групи увійшли представники 22 органів державної влади, Народні депутати України, представники міжнародних та громадських організацій.

«Адміністрацією Держприкордонслужби спільно з Міністерством внутрішніх справ України та європейськими партнерами опрацьовано Орієнтовний план щодо створення національної системи Шенгенського управління. Поетапний підхід дозволить Україні створити повноцінно діючу систему Шенгенського управління», – зазначив Вадим Ченчик, заступник голови Державної прикордонної служби України.

Національну Шенгенську стратегію і План дій щодо Шенгенської угоди заплановано розробити до 2027 року. У межах цього процесу Україна враховує досвід країн-членів ЄС та інших країн-кандидатів на вступ до Євросоюзу. Після затвердження вказаних документів розпочнеться практичний етап – гармонізація законодавства та зміни в інституційній структурі та процедурах.

За підсумками засідання затверджено персональний склад Міжвідомчої робочої групи, план її роботи на 2026 рік та Орієнтовний план щодо створення Національної системи Шенгенського управління. (<https://sud.ua/uk/news/ukraine/354679-ukraina-nachala-podgotovku-k-sozdaniyu-natsionalnoy-sistemy-shengenskogo-upravleniya>). – 2026. – 01.03).

Розгляд законопроєкту № 13181 про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, що передбачає розширення його повноважень, посилення контролю за дотриманням прав людини, впорядкування діяльності Секретаріату

Матеріал на сайті «Судово-юридична газета»

Омбудсман зможе видавати обов'язкові приписи і ініціювати відповідальність посадовців

Комітет Верховної Ради з питань свободи слова розглянув законопроєкт № 13181 про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, поданий групою народних депутатів на чолі зі спікером Русланом Стефанчуком.

Під час обговорення Уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець зазначив, що законопроєкт є результатом тривалої спільної роботи парламенту, Офісу Омбудсмана,

громадянського суспільства та міжнародних партнерів і спрямований на оновлення інституції відповідно до сучасних викликів, зокрема в умовах воєнного стану, а також до європейських стандартів захисту прав людини.

За його словами, законопроект має важливе значення для євроінтеграції України та виконання зобов'язань у межах переговорів про вступ до ЄС. Він також враховує рекомендації міжнародних організацій щодо розширення повноважень Омбудсмана, підвищення прозорості процедури призначення та забезпечення фінансової незалежності інституції.

Документ передбачає комплексні зміни, зокрема розширення повноважень Уповноваженого, посилення парламентського контролю за дотриманням прав людини, впорядкування діяльності Секретаріату та представників, а також удосконалення механізмів розгляду звернень громадян і функціонування Національного превентивного механізму.

У Комітеті наголосили, що ухвалення законопроекту є важливим для збереження міжнародного статусу інституції та проходження відповідної акредитації, а також для підвищення ефективності реагування на порушення прав людини.

Як раніше розповідала «Судово-юридична газета», новели проекту, на відміну від положень чинного закону, спрямовані на суттєвий перегляд правового статусу, функцій та повноважень Уповноваженого в частині посилення його впливу у механізмі держави, його ролі у захисті порушених прав громадян, включаючи надання права:

- видавати фактично обов'язкові до виконання приписи та ініціювати притягнення відповідних посадових осіб до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності у разі їх невиконання;
- надавати позицію Уповноваженого до проєктів законів та інших нормативно-правових актів, якщо їх прийняття вплине на права і свободи людини і громадянина;
- звертатися до Верховної Ради з пропозицією створення тимчасової слідчої або тимчасової спеціальної комісії тощо.

Пропонується, щоб об'єктом контролю Уповноваженого була не лише діяльність суб'єктів владних повноважень, а й громадських об'єднань, підприємств, установ, організацій незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, їх посадових і службових осіб щодо яких Уповноважений наділяється правом вносити подання для вжиття відповідних заходів щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина.

Також пропонується змінити статтю 208 Регламенту Верховної Ради, яка регулює порядок призначення на посаду та звільнення Омбудсмана.

Нагадаємо, наразі передбачено, що кандидатуру на посаду Уповноваженого з прав людини пропонує Верховній Раді спікер парламенту.

Відповідно до змін пропозиції щодо кандидатур на посаду Уповноваженого можуть бути внесені до Комітету, до предмета відання якого належить питання додержання прав і свобод людини і громадянина, головою Верховної Ради, або не менше ніж 45 народними депутатами України.

Висування кандидатури на посаду Уповноваженого здійснюється:

- не раніше ніж за 45 і не пізніше ніж за 10 календарних днів до закінчення строку, на який було призначено Уповноваженого;
- у 20-денний строк з наступного дня після припинення його повноважень звільнення або відмови від набуття повноважень Уповноваженого;
- у 10-денний строк з моменту оголошення результатів голосування, якщо Уповноваженого не було призначено.

Крім того, у Регламенті пропонується встановити, що звільнення з посади Уповноваженого здійснюється за поданням голови Верховної Ради або на вимогу не менш ніж однієї четвертої народних депутатів від конституційного складу за наявності відповідного висновку тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради.

Законопроект передбачає зміну вимог до кандидатів в Омбудсмени, встановивши, що Уповноваженим може бути призначений громадянин України, який на день обрання досяг 35 років (наразі – 40), володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови, має вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра, досвід у сфері захисту прав та свобод людини і громадянина впродовж щонайменше 10 років (наразі – просто досвід правозахисної діяльності), має високі моральні якості та впродовж останніх 5 років проживає в Україні.

Також законопроектом регламентується діяльність секретаріату Уповноваженого, уточнюється порядок фінансування інституції, встановлюються розміри оплати праці самого Уповноваженого та його представників, детальніше регламентується здійснення функцій національного превентивного механізму, встановлюється обов'язок реагування на подання Уповноваженого, уточнюються гарантії діяльності, зокрема визначаються особливості здійснення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення Уповноваженому.

За результатами розгляду Комітет 25 березня підтримав законопроект і рекомендував профільному комітету (Комітету ВРУ з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин) рекомендувати Верховній Раді ухвалити його у першому читанні за основу. (<https://sud.ua/uk/news/laws/356793-ombudsman-smozhet-vydavat-obyazatelnye-predpisaniya-i-initsiirovat-otvetstvennost-dolzhnostnykh-lits>). – 2026. – 26.03).

Прогалини євроінтеграційного законопроекту № 13597, який посилює захист від злочинів на ґрунті нетерпимості та дискримінації

Матеріал на сайті «Центр прав людини Zmina»

Автор: Ольга Маджумдар

Кращий захист від дискримінації та злочинів ненависті, але з прогалинами: що змінити в євроінтеграційному законопроекті № 13597

В Україні проблема злочинів на ґрунті ненависті та реагування на них залишається викликом, який необхідно подолати для успішного вступу до Євросоюзу. Через недосконалість законодавства такі правопорушення нерідко некоректно класифікують і «маскують» під хуліганство. Правозахисники вказували на цю проблему роками, проте законодавчі ініціативи щодо врегулювання цієї сфери гальмувалися у парламенті.

У серпні 2025 року у Верховній Раді зареєстрували законопроект № 13597, який посилює захист від злочинів на ґрунті нетерпимості та дискримінації. Документ розширює адміністративну та кримінальну відповідальність за ці порушення та має забезпечити належне реагування на подібні випадки з боку правоохоронних органів.

Проект закону отримав статус євроінтеграційного, його ухвалення сприятиме виконанню зобов'язань України в межах переговорного процесу щодо вступу до ЄС. Документ має виправити прогалини українського законодавства в сфері протидії дискримінації та узгодити його із європейським. Ухвалення відповідних змін передбачено й дорожньою картою з питань верховенства права, яку український уряд затвердив як план необхідних реформ для вступу до ЄС.

Водночас правозахисники мають низку зауважень до поточної редакції і сподіваються, що відповідні зміни можна буде внести після першого етапу ухвалення законопроекту в Раді.

У лютому 2026 року відбулося обговорення законопроекту № 13597. Правозахисну дискусію організували Центр громадянських свобод та Gender Stream. Розповідаємо про ключові висновки експертів.

Які зміни пропонує законопроект № 13597 і чому він важливий

Євроінтеграційний законопроект № 13597 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» покликаний удосконалити правову базу у сфері протидії злочинам на ґрунті ненависті.

Документ пропонує розширити перелік ознак дискримінації до 20. До 16 ознак, які вже закріплені законодавством, хочуть додати ще такі: національне походження, стан здоров'я, сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність (СОГІ). Серед захищених ознак в проекті закону зберегли «сімейний стан», що, зокрема, гарантуватиме захист людям у незареєстрованих партнерствах.

Також пропонується декриміналізувати дискримінаційні дії без насильства та запровадити за них адміністративну відповідальність. Наразі стаття 161 Кримінального кодексу України (ККУ) передбачає кримінальну відповідальність «за порушення рівноправності громадян». У законопроекті пропонується цей склад правопорушення перенести до Кодексу про адміністративні правопорушення (КУпАП) і визначати його як дії, не пов'язані з насильством чи його загрозою, що призвели до дискримінації. Це каратиметься штрафами або виправними роботами.

Натомість оновлена стаття 161 Кримінального кодексу матиме назву «Публічні заклики до насильства з мотивів нетерпимості». Вона охоплюватиме випадки, коли людину чи групу людей підштовхують до агресії через расу, національність, релігію, гендер чи інші ознаки. Важлива новела в тому, що відкривати кримінальне провадження за цією статтею будуть без обов'язкової заяви потерпілого.

У законопроекті закріплюється поняття «мотиви нетерпимості» як обтяжливої обставини під час скоєння злочинів, зокрема вбивств, тяжких та середніх тілесних ушкоджень, катування та побиття.

До відповідальних за протидію дискримінації, пропонують додати представників і представниць Омбудсмана, а також уповноважених осіб Секретаріату уповноваженого, які зможуть виписувати протоколи про адмінпорушення.

У пояснювальній записці зазначається, що законопроект забезпечить виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, Дорожньою картою з питань верховенства права та планом заходів щодо захисту прав національних меншин (спільнот) України. Виконання цих зобов'язань відбувається в межах переговорного процесу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС».

За словами виконавчої директорки Gender Stream Ольги Полякової, проект закону є важливим сигналом того, як суспільство реагує на насильство, приниження та обмеження свободи. Зокрема, вперше в українському законодавстві визнається нетерпимість як серйозне правопорушення, злочини на цьому ґрунті стають публічними справами, а не приватними проблемами потерпілих. Крім того, законопроект створює механізми захисту для ромських спільнот, ЛГБТК+, жінок, ветеранів і та інших вразливих груп.

Юрист-аналітик Центру громадянських свобод Тимофій Атаманчук зазначив, що в останньому звіті про розширення Єврокомісія звернула увагу, що попри те, що в Україні толерантність зростає, залишаються проблеми із законодавчим забезпеченням протидії дискримінації, що стосується і прав ЛГБТК людей.

Не чіткі визначення, що приведуть до проблем із застосуванням закону

У Центрі громадянських свобод проаналізували законопроект та напрацювали низку рекомендацій щодо необхідних змін. Зокрема, аналітики виявили, що запропоноване у проекті закону визначення дискримінації загалом відповідає директивам ЄС, але з прогалинами.

«Право ЄС визначає комплексний і широкий підхід до кількості захищених ознак: це і раса, етнічне походження, інвалідність, вік, гендерна ідентичність, сексуальна орієнтація», – зазначив Тимофій Атаманчук.

Проте для виконання міжнародних зобов'язань необхідно закріпити такі форми дискримінації: множинну та інтерсекційну, дискримінацію за асоціацією, відмову від розумного пристосування.

Також проєкт закону вводить визначення нетерпимості, яке необхідно уточнити. Зокрема, вилучити оціночні та невичерпні формулювання («інші ознаки»), щоб забезпечити правову визначеність та передбачуваність у контексті правозастосування.

«Наша ключова рекомендація з приводу цього формулювання базується на аналізі європейських стандартів. Визначення має змістити акцент з внутрішнього ставлення на зовнішнє діяння, замінивши термін *attitude* на *expression/manifistation*. Це дозволить дотриматися принципу, що ніхто не має нести покарання за думки», – звернув увагу юрист.

У законопроєкті нетерпимість описується як «відкрите, упереджене, негативне ставлення стосовно особи та/або групи осіб», що фактично переносить акцент із протиправного діяння на внутрішній психологічний стан людини, йдеться у правовому висновку ЦГС. А згідно з рекомендацією Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ECRI) Ради Європи № 1517, нетерпимість може характеризуватися виключно через категорію «вираження» (*expression*). Це охоплює перелік зовнішніх проявів: очорнення, ненависть, паплюження, харасмент, образи, негативне стереотипування чи стигматизація.

«Ризики запропонованого в законопроєкті визначення полягають у тому, що формулювання «негативне ставлення» є оціночним поняттям, надмірно розмитим і не встановлює нижньої межі інтенсивності, за якою настає відповідальність. Це створює загрозу для оціночних суджень та образливих висловлювань, які, хоча й можуть бути неприємними за своєю суттю, перебувають під захистом статті 10 Європейської конвенції з прав людини», – наголошують автори аналітики.

Водночас Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ECRI) прямо виключає з поняття мови ворожнечі сатиру, об'єктивну журналістику та аналітику, навіть якщо вони викликають роздратування чи біль.

Тимофій Атаманчук додав, що наразі визначення в законопроєкті не охоплює окремих форм упередженого ставлення, які також часто згадуються в документах ЄС: ксенофобія, антисемітизм, антиромські настрої, антимусульманська ненависть та стигматизація.

Ще одна рекомендація ЦГС – поширити обтяжувальну дію мотиву нетерпимості на такі статті Кримінального кодексу, як хуліганство (ст. 296 ККУ) та легкі тілесні ушкодження (ст. 125). Адже саме ці статті найчастіше фігурують у випадках нападів з дискримінаційними мотивами, водночас поточна редакція законопроєкту не передбачає обтяження покарання через мотив нетерпимості.

«Це важливо з огляду на те, що найчастіше з цим стикаються люди, до яких можна мотив нетерпимості прив'язати. Тому що легкі тілесні ушкодження та хуліганство часто йдуть поруч зі злочинами на ґрунті ненависті», – зауважив Атаманчук.

Згідно із законопроєктом, з Кримінального кодексу вилучається вираз «розпалювання національної, релігійної, расової та національної ворожнечі», а замість нього пропонується вираз «з мотивів нетерпимості». Кримінальним правопорушенням, за оновленою статтею 161 ККУ, будуть лише публічні заклики чи підбурювання до насильства проти захищених груп, а решта дискримінаційних дій, що не містять насильства чи погроз, пропонується вивести в Кодекс про адміністративні правопорушення.

Аналітики рекомендують розширити сфери захисту статті 161 Кримінального кодексу. Нова редакція має охоплювати не лише публічні заклики до насильства, а й усі прояви мови ворожнечі чи дискримінації, включно з обмеженням прав, відповідно до Рамкового рішення ЄС 2008/913/ JHA.

«Склад цього злочину має бути сформований дуже чітко і таким чином, щоб передбачити, які діяння є кримінально карними», – звертає увагу юрист.

Законопроєкт містить ризик цензури

Законопроект пропонує нову редакцію статті 300 Кримінального кодексу про відповідальність за ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію.

У новій редакції перелічені види творів, що підпадають під заборону: друковані видання, аудіовізуальні твори, кіно-, відео– та аудіопродукція. А також «інші цифрові матеріали». При цьому закон не розкриває змісту цього поняття.

На думку експертів, необхідно визначити, які саме об'єкти підпадають під категорію «інші цифрові матеріали», щоб уникнути ризику надмірного втручання держави у свободу слова і забезпечити правову визначеність і передбачуваність цієї норми.

«Тому що у сучасному цифровому середовищі до цифрових матеріалів можна потенційно віднести дуже багато речей – коментарі у соціальних мережах, публікації в блогах, дописи, меми, репости. За своєю природою вони не завжди є продуктом, а частіше є просто вираженням свободи слова», – йдеться в аналізі ЦГС.

За відсутності чітких критеріїв відмежування таких форм висловлювань від творів або продукції, що пропагують культ насильства, жорстокості, нетерпимість чи дискримінацію, виникає ризик криміналізації оціночних суджень, емоційних реакцій або навіть критичних висловлювань, у тому числі щодо питань, що становлять суспільний інтерес, зазначають аналітики.

На їхню думку, запропонована в законі редакція ст. 300 ККУ не відповідає вимогам статті 10 Європейської конвенції з прав людини, тому потрібно або відмовитися від запропонованих змін або щонайменше конкретизувати поняття «інші цифрові матеріали».

Рекомендації щодо змін у Кодексі про адмінпорушення

Законопроект пропонує передбачити адміністративну відповідальність (Ст. 188-58 КУпАП) за ненасильницькі діяння, що призводять до дискримінації. Це має створити для потерпілих простіший механізм захисту, зменшивши потребу у зверненні до суду.

Водночас, за словами Тимофія Атаманчука, необхідно змінити загальне формулювання «діяння, що призвели до дискримінації» та чітко визначити склад адміністративних правопорушень. Також – закріпити конкретні дії, за які настає відповідальність.

У проекті закону розгляд скарг щодо дискримінації та накладення адміністративних стягнень пропонується покласти на апарат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

«Нинішній законопроект розширює повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. На нашу думку, це суперечить природі його конституційного мандата і міжнародним вимогам до національних інституцій з прав людини. За таких умов він не зможе реалізовувати свої повноваження, які передбачені законом», – звернув увагу юрист.

Автори аналітичного висновку ЦГС рекомендують вилучити із законопроекту норми про розширення повноважень Омбудсмена та зазначають, що складання протоколів є функцією виконавчої влади, а не парламентського контролю. Омбудсман має здійснювати моніторинг і контроль, а не каральні функції. Крім того, інституція не має спроможностей для масового реагування на дискримінацію. Альтернативою могло б стати створення окремого незалежного органу з питань рівності та недискримінації.

Зі свого боку старша юристка Лабораторії цифрової безпеки Тетяна Авдєєва зауважила, що в законопроекті не йдеться, що Уповноважений ВР з прав людини автоматично наділяється санкційними повноваженнями. У формулюванні йдеться, що «суб'єкти наділені повноваженнями щодо запобігання та протидії дискримінації».

«У цьому контексті і моніторинг, і попередні заходи реагування на кшталт приписів і комунікації потрапляють в це визначення. А в подальшому краще б мати і орган з питань рівності в цілому або ж орган з питань гендерної рівності, як в багатьох державах створюється», – зазначила Авдєєва.

В аналітичному матеріалі Центру прав людини ZMINA, який підготувала експертка і тренерка з питань поваги до різноманіття, недискримінації та інклюзії Ірина Федорович, зазначається, що

законопроект № 13597 без урахування рекомендацій правозахисної спільноти не забезпечить системного ефекту. Експертка наголосила, що документ треба доопрацювати – зокрема, розширити перелік захищених ознак, передбачити заборону множинної дискримінації, чітко визначити повноваження інституції рівності та вилучити з переліку приватного обвинувачення статті, які стосуються злочинів на ґрунті нетерпимості.

Чому законопроект повільно розглядається в Раді

Старша адвокаційна менеджерка Gender Stream Олена Костинюк розповіла, що законопроект потребує доопрацювання, але його поспішали зареєстрували у парламенті, оскільки на той час до реєстрації готувався схожий законопроект, який містив ризики дискримінації. Тож проект закону № 13597 міг бути зареєстрований вже як альтернативний, що ускладнило б його розгляд.

«Ми робимо все можливе для того, щоб у першому читанні наш законопроект проголосували і була можливість його опрацювати між слуханнями», – зазначила Костинюк.

За її словами, висновки вже надали два обов'язкових комітети Верховної Ради – з питань європейської інтеграції та бюджетний. Gender Stream створює коаліцію громадських організацій, включно з правозахисними, які надають свої експертні висновки щодо можливих правок до законопроекту.

Одна із ініціаторок законопроекту голова Комітету ВР з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Олена Шуляк розповіла, що автори мали на меті оновити термінологію у відповідності вже до діючого законодавства про засади запобігання та протидії дискримінації:

«Ми працювали над тим, щоб розширити перелік захищених ознак і включали до них і сексуальну орієнтацію, і гендерну ідентичність, і стан здоров'я, національне походження, мову, місце проживання, громадянство, сімейно-майновий стан».

Вона додала, що розгляд законопроекту дуже повільно просувається. Без руху в парламенті лежав і попередній урядовий законопроект № 5488, який був знятий з розгляду через зміну уряду.

«У нас щодо цього законопроекту є не одна перепона, а сукупність пов'язаних між собою факторів. Це і політичні, і соціально-комунікаційні чинники, і фактори, які пов'язані з роботою інституції парламенту», – звернула увагу Олена Шуляк.

Вона пояснила, що пріоритетні законопроекти для парламенту наразі ті, які стосуються оборони, енергетики, зобов'язань перед міжнародними партнерами.

«Друга причина – компонент обережності. Ми всі розуміємо, що питання сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Україні сьогодні сприймаються як чутливі. Окремі політичні сили бояться виступати з відкритою підтримкою таких ініціатив, де щось стосується саме СОГІ», – додала депутатка.

Олена Шуляк звернула увагу, що на сьогодні великим викликом є взагалі внести цей законопроект до сесійної зали:

«Нам дуже не вистачає пояснення на всіх рівнях для суспільства, що це, про що, що за дискримінація, чому потрібно змінювати законодавство, чому потрібно використовувати інші підходи». (<https://zmina.info/articles/krashhyj-zahyst-vid-dyskryminacziyi-ta-zlochyniv-nenavysti-ale-z-progalynamy-shho-zminyty-v-yevrointegracijnomu-zakonproyekti-%e2%84%9613597/>). – 2026. – 13.03).

Переваги та ризики нового проєкту Закону «Про охорону прав на торговельні марки», підготовленого у межах адаптації до законодавства ЄС

Матеріал на сайті «Юридична Газета»

Автор: Назар Костенко, співзасновник «RED lawyers».

Торговельна марка по-новому: що зміниться в Україні й чому це важливо для вашого бізнесу

Україна стоїть на порозі найбільш серйозного перезавантаження у сфері захисту торговельних марок за всю свою незалежну історію. Мова про проєкт Закону «Про охорону прав на торговельні марки», підготовлений у межах адаптації до законодавства ЄС. Це зміна самої філософії того, як держава підходить до захисту брендів.

Наразі система працює так: підприємець подавав заявку, УКРНОІВІ сам перевіряв, чи немає конфліктних позначень, і або реєструвало ТМ, або відмовляло. Власник марки міг особливо не перейматися стеженням за ринком – за нього це робила держава. Нова модель змінює цю систему докорінно.

У цій статті я поясню, що саме змінюється, яка логіка стоїть за цими змінами, які конкретні ризики виникають для бізнесу та що потрібно зробити вже зараз, поки закон ще на стадії проєкту.

Чому стара система більше не влаштовує

Нинішній закон про охорону прав на знаки для товарів і послуг 1993 року відображає радянський підхід до управління інтелектуальною власністю: держава як арбітр, що активно втручається і не пропускає конфліктні позначення ще на вході. Ця система має свою логіку, але й суттєві вади.

По-перше, вона повільна. Перевірка як абсолютних, так і відносних підстав для відмови займає тривалий період. Підприємці чекають реєстрації від року до кількох років, що в умовах сучасного бізнесу є неприйнятним.

По-друге, вона допускає зловживання. Відомство могло відмовити через давно зареєстровану марку, власник якої фактично нею не користується. Власник нової заявки опинявся в безвихідній ситуації, хоча реального конфлікту на ринку не існувало.

По-третє, вона не відповідає підходам ЄС. Для інтеграції в єдиний ринок Україна зобов'язана привести законодавство у відповідність до Директиви (ЄС) № 2015/2436 та Регламенту (ЄС) № 2017/1001. Без цього питання визнання українських ТМ у ЄС залишалося б відкритим.

Суть змін: держава відступає, ринок бере відповідальність

Нова модель, закладена в проєкті закону, побудована за підходом post-grant opposition. Це система, що давно діє в Європі, зокрема в таких країнах як Німеччина, Австрія, Латвія, Швейцарія, Фінляндія та Швеція. Її суть проста – НОІВ тепер перевіряє заявку лише за абсолютними підставами для відмови. Відносні підстави, тобто конфлікт з раніше зареєстрованими марками інших власників, більше не перевіряються відомством у процесі розгляду заявки.

Абсолютні підстави – це питання загального порядку: чи не є позначення описовим, оманливим, таким що суперечить моралі або пропагує заборонені режими. Це перевіряє НОІВ за власною ініціативою. А от чи схожа нова марка з вашою зареєстрованою – це вже ваша турбота.

Після реєстрації ТМ публікується в офіційному бюлетені, і з цього моменту відкривається 3-місячний період для подання заперечень. Якщо ви вважаєте, що нова марка порушує ваші права, ви маєте три місяці, щоб подати мотивоване заперечення.

Три нові поняття, які змінюють правила гри

Більш рання ТМ. Проект закону вводить чітке визначення: більш рання ТМ – це будь-яка марка, дата подання заявки на яку є більш ранньою, ніж дата нової заявки. До цієї категорії належать національні реєстрації в Україні, міжнародні реєстрації з поширенням на Україну, а після вступу до ЄС – і ТМ Євросоюзу. Саме власники таких марок мають право подавати заперечення проти нових реєстрацій за відносними підставами.

ТМ із репутацією. Ще одне нове поняття, яке суттєво розширює захист відомих брендів. Якщо ваша торговельна марка добре відома в Україні серед відповідної аудиторії, вона може бути визнана «ТМ із репутацією» і отримати захист навіть щодо неспоріднених товарів та послуг. Тобто навіть якщо нова марка заявлена для зовсім інших класів, якщо вона схожа з вашою відомою маркою і може паразитувати на її репутації чи завдавати їй шкоди, ви маєте підстави для заперечення.

Недобросовісні дії заявника. Якщо хтось подав заявку на марку, знаючи про існування схожої ТМ в іншій країні, і діяв з очевидно нечесними намірами – це підстава для визнання реєстрації недійсною. Це вагомий інструмент проти так званого «патентного тролінгу» у сфері торговельних марок, коли недобросовісні особи реєструють чужі позначення з метою шантажу або продажу.

Що це означає для власників зареєстрованих ТМ

Головний практичний наслідок нового закону для тих, хто вже має зареєстровані торговельні марки – це кардинальна зміна ролі власника. Раніше після отримання свідоцтва можна було особливо не стежити за ринком, адже якщо хтось намагався зареєструвати схожу марку, відомство саме мало це відловити. Тепер цей захист зникає.

Власник ТМ повинен самостійно і регулярно переглядати нові публікації в офіційному бюлетені НОІВ, відстежувати нові заявки та реєстрації й у разі виявлення конфліктного позначення – вчасно реагувати.

Для компаній із розгалуженим портфелем торговельних марок це означає необхідність систематичного моніторингу власними силами, або через представників. Саме тому в ЄС і країнах, що вже працюють за post-grant моделлю, так поширені спеціалізовані сервіси «системи автоматичних сповіщень про нові заявки».

Нові ризики для заявників нових ТМ

Парадоксально, але нова система водночас спрощує реєстрацію і збільшує невизначеність для заявників. З одного боку, процедура прискорюється, адже без перевірки відносних підстав відомство розглядає заявку в разі швидше (+– 6 місяців). З іншого боку, факт отримання свідоцтва ще не означає, що спокій гарантовано.

Навіть після реєстрації ТМ є ризик, адже якщо впродовж 3 місяців після публікації власник схожої марки подасть успішне заперечення, вашу реєстрацію можуть скасувати. Водночас важливий нюанс – скасована реєстрація вважається такою, що не набрала чинності з дати подання заявки. Тобто ви фактично втрачаєте всі права з самого початку.

Саме тому перед подачею нової заявки стає критично важливим проводити попередній пошук схожих позначень. А в межах самого процесу реєстрації буде важливим моніторинг ринку та реєстрів.

Концепція мовчазної згоди: захист для тих, хто встиг

Окремо варто згадати про ще одну новацію, яка виглядає непомітно, але може мати значні наслідки. Проект закону запроваджує концепцію мовчазної згоди. Це означає, якщо власник більш ранньої ТМ знав про використання пізнішої ТМ упродовж 5 років і не вживав жодних заходів для її оскарження – він втрачає право вимагати визнання пізнішої реєстрації недійсною щодо тих товарів і послуг, де вона фактично використовувалась.

Простими словами: якщо ви роками дивилися, як хтось використовує схожу марку, і мовчали, закон може розцінити це як мовчазну згоду. Це правило захищає тих, хто реально і добросовісно

будував бізнес під своїм позначенням. Але воно ж є попередженням для власників ТМ. Якщо бачите порушення, реагуйте вчасно.

Закон поки залишається проектом. Але логіка змін вже зрозуміла, і досвідчений бізнес готується заздалегідь. Ось що варто зробити, не чекаючи набрання чинності:

- перевірте актуальність ваших реєстрацій. Переконайтеся, що всі ключові позначення зареєстровані в потрібних класах;
- підготуйтеся до моніторингу. Уже зараз варто домовитися з патентним повіреним або юридичною компанією про регулярний моніторинг нових публікацій ТМ НОІВ. Три місяці – дуже короткий строк для реакції, якщо ви дізнаєтеся про конфліктну марку випадково;
- перед новими заявками – обов'язковий пошук. Якщо плануєте реєстрацію нових позначень, закладіть в процес попередній пошук схожих марок. Це займає кілька тижнів, але економить місяці та значні кошти;
- подумайте про реєстрацію в ЄС. Після вступу України до ЄС, торговельні марки ЄС автоматично поширюватимуть свою дію на територію України як більш ранні марки. Якщо ваш бізнес орієнтований на ринок або є плани виходу за кордон – реєстрація в ЕUIPO зараз забезпечить суттєву перевагу в майбутньому.

Нова система реєстрації торговельних марок – це переосмислення того, хто і за що відповідає у сфері захисту бренду. Держава говорить бізнесу, що ми забезпечуємо механізми, але захищати свої права – це ваше завдання. Це зрілий та сучасний підхід, але він вимагає від власників ТМ більшої уважності, проактивності та готовності діяти вчасно.

Хто до цього готується заздалегідь, отримає переваги, зокрема: швидшу реєстрацію, ясні правила гри, сумісність з ринком ЄС. Бренд – це актив. І, як будь-який актив, він потребує активного управління. (<https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/torgovelnna-marka-ponovomu-shcho-zminitsya-v-ukrayini-y-chomu-ce-vazhlivo-dlya-vashogo-biznesu.html>). – 2026. – 01.03).

Промисловість

Європейська Бізнес Асоціація разом зі стейкхолдерами обговорили імплементацію нового закону України «Про лікарські засоби» № 2469-IX

Матеріал на сайті «Європейська Бізнес Асоціація»

Представники ЕВА обговорили євроінтеграційні питання фармацевтичної галузі зі стейкхолдерами

3 березня представниці Європейської Бізнес Асоціації – менеджерка Комітету з охорони здоров'я Анна Безрук та виконавча директорка Підкомітету клінічних досліджень Ірина Магдік – взяли участь у засіданні підкомітету з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу при Комітеті ВРУ з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування.

У засіданні також взяли участь голова підкомітету Ольга Стефанішина, голова комітету Михайло Радущкий, народні депутати, заступниця Міністра охорони здоров'я Марина Слободніченко, а також представники громадських організацій і бізнес-асоціацій.

У центрі обговорення були ключові питання євроінтеграційного треку фармацевтичної галузі: проект постанови КМУ щодо створення Українського фармацевтичного агентства (УФА),

стан реалізації проєкту Twinning та підготовка профільних законопроектів для гармонізації українського законодавства з правом ЄС.

Асоціація представила власні правки та коментарі до проєкту постанови. На думку представників бізнес-спільноти, запропонована проєктом постанови модель реорганізації, а не ліквідації не передбачає повноцінного інституційного перезапуску регулятора. З огляду на системні ризики, що вже проявлялися в межах чинної моделі функціонування органу державного контролю, запропонований підхід не забезпечує їх усунення та не створює передумов для формування сучасного, ефективного й незалежного органу державного контролю.

Водночас Асоціація наголошує на необхідності створення нового ефективного регулятора та доцільність саме ліквідації Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками із застосуванням механізмів, які вже довели ефективність в Україні. Зокрема, бізнес пропонує врахувати досвід інституційного перезапуску, реалізований під час створення Бюро економічної безпеки України, а також інші приклади повного переформатування державних органів. Такий підхід дозволить сформувати незалежний орган -УФА – «з нуля»: із професійною командою, прозорими процедурами та оновленими принципами роботи.

Суттєву увагу учасники приділили процедурі формування керівництва УФА. Анна Безрук підкреслила важливість максимально прозорого й незалежного конкурсного відбору керівника агентства, з обов'язковим залученням міжнародних експертів до складу конкурсної комісії. Це сприятиме підвищенню довіри до нової інституції, мінімізує ризики політичного чи корупційного впливу та відповідатиме європейським стандартам врядування. На думку бізнесу, застосування таких підходів сприятиме формуванню єдиної практики застосування вимог та підвищенню інвестиційної привабливості сектору. В рамках своїх пропозицій до проєкту Комітет запропонував підходи до організації та проведення конкурсу на посаду Голови Агенції, відповідно до Закону України «Про лікарські засоби» 2469-ІХ.

Окремо порушено питання повноважень майбутнього органу. Частина функцій, які планується передати УФА, наразі здійснюється Держлікслужбою на підставі підзаконних актів. Тому їх передача потребує комплексного оновлення нормативної бази для забезпечення правової спадкоємності та уникнення регуляторних прогалин. Аналогічно, функції технічного регулювання у сфері медичних виробів, що нині закріплені за Міністерством охорони здоров'я України, мають бути належним чином врегульовані, аби уникнути правових колізій.

Європейська Бізнес Асоціація й надалі активно долучатиметься до напрацювання нормативно-правових актів для імплементації нового закону України «Про лікарські засоби» № 2469-ІХ, щоб в Україні сформувалося прозоре, передбачуване та комплаєнтне з вимогами ЄС регуляторне середовище для фармацевтичного бізнесу та пацієнтів. (<https://eba.com.ua/predstavnyky-eva-obgovoryly-yevrointegratsijni-pytannya-farmatsevtichnoyi-galuzi-zi-stejkhoderamy/>). – 2026. – 06.03).

Енергетичний ринок

ЄС вибудовує правову рамку для водню, та що це означає для інфраструктури й інвесторів в Україні

Матеріал на сайті «LIGA.net»

Автор: Олексій Гнатенко, Член Наглядової ради Східно-Європейської Асоціації розвитку водневої економіки

Регуляторні новели водневої енергетики ЄС у 2024–2025 роках

У 2024–2025 роках Європейський Союз фактично завершив базове нормативне складання водневого ринку. Якщо раніше водень у праві ЄС існував переважно як стратегічний напрям декарбонізації, то тепер йдеться вже про цілісну конструкцію, в якій поєднані правила для інфраструктури, доступу до мереж, сертифікації, обліку викидів, цільового попиту в промисловості й транспорті, а також ринкових механізмів підтримки. Саме цей перехід від політичної стратегії до деталізованої регуляторної архітектури є головною новелою останніх двох років.

Першою опорною зміною став пакет щодо ринку водню та декарбонізованого газу, оформлений Директивою (EU) 2024/1788 і Регламентом (EU) 2024/1789. Обидва акти датовані 13 червня 2024 року, були опубліковані в Official Journal 15 липня 2024 року й набрали чинності 5 серпня 2024 року. Вони не просто оновили старі газові правила, а створили окрему правову рамку для водневої інфраструктури, включно з доступом до мереж, тарифоутворенням, вимогами до операторів, транскордонною координацією та правилами для розвитку спеціалізованих водневих мереж. Для держав-членів ключовий практичний орієнтир, це дедлайн транспозиції основної частини директивних положень до 5 серпня 2026 року.

Окремо важливо, що цей пакет запровадив інституційну логіку саме водневого ринку. Регламент передбачає створення ENNOH, Європейської мережі операторів водневих транспортних систем, а до моменту її повноцінного запуску функцію підготовки загальносоюзного плану розвитку водневих мереж на 2026 рік виконує ENTSO for Gas із залученням водневих операторів. Уже ENNOH має готувати план розвитку на 2028 рік. Тобто ЄС переводить водень у ту саму площину мережевого планування, прозорості й координації, яка давно існує для електроенергії та природного газу. Водночас сам єврокомісійний опис пакета прямо виходить із того, що частина наявної газової інфраструктури може бути перепрофільована під водень, якщо це економічно виправдано.

Друга велика лінія, це правила для відновлюваного водню, насамперед RFNBO. Базовими тут залишаються делеговані регламенти EU 2023/1184 і EU 2023/1185, але саме у 2024–2025 роках стало зрозуміло, як вони працюють у зв'язці з RED III. Регламент 2023/1184 фіксує ключові критерії для електроенергії, що використовується в електролізі: додатковість, часову кореляцію та географічну кореляцію. До 31 грудня 2029 року діє пом'якшений режим часової кореляції в межах календарного місяця, а з 1 січня 2030 року правило переходить на погодинну кореляцію. Для установок, що введені в експлуатацію до 1 січня 2028 року, окремі вимоги щодо additionality відтерміновані до 1 січня 2038 року. Це один із найважливіших сигналів для інвестора, бо він прямо впливає на bankability проєктів електролізу.

У 2025 році Єврокомісія додатково видала офіційне тлумачення щодо цілей споживання RFNBO в промисловості та транспорті. Саме цей документ остаточно прибрав одну з головних практичних невизначеностей: нове визначення RFNBO в RED III охоплює не лише транспортне використання, а всі релевантні сфери застосування. Комісія прямо підтвердила, що держави-члени мають забезпечити, аби частка RFNBO становила щонайменше 42 % водню, який використовується в промисловості для енергетичних і неенергетичних цілей, до 2030 року та

60 % до 2035 року. Для транспорту діє окрема обов'язкова планка, не менше 1 % RFNBO, а також комбінована підціль 5,5 % для RFNBO та advanced biofuels. Водночас з'ясовано, що цей обов'язок адресований саме державам-членам, а не безпосередньо окремим споживачам водню, хоча держави можуть досягати його через національні квоти чи інші інструменти.

Не менш суттєво, що RED III і роз'яснення Комісії передбачили режим гнучкості. За статтею 22b держава-член може зменшити промислову ціль RFNBO на 20 % у 2030 і 2035 роках, якщо одночасно виконує дві умови: вона рухається до свого національного внеску в загальну ціль RED і частка водню або його похідних, вироблених із викопного палива, не перевищує 23 % у 2030 році та 20 % у 2035 році. У перерахунку це означає можливе зниження цілі з 42 % до 33,6 % у 2030 році та з 60 % до 48 % у 2035 році. Для ринку це важливо, бо ЄС не будує жорстку модель «одна технологія для всіх», а закладає керовану гнучкість залежно від реальної траєкторії декарбонізації.

Третя ключова новела, це нарешті врегульований статус низьковуглецевого водню. Делегований регламент (EU) 2025/2359, ухвалений 8 липня 2025 року й опублікований 21 листопада 2025 року, встановив методологію оцінки скорочення викидів для low-carbon fuels. Акт набув чинності на двадцятий день після публікації та завершив ту частину нормативної рамки, якої ринку довго бракувало. Для кваліфікації як low-carbon відповідні палива, включно з воднем, мають забезпечувати щонайменше 70 % скорочення викидів парникових газів порівняно з unabated fossil fuels. Методологія враховує повний життєвий цикл, upstream methane emissions, фактичні коефіцієнти carbon capture, а також прив'язує сертифікацію й трасування сировини та продукту до Union Database за логікою, узгодженою з RED.

Водночас саме низьковуглецевий водень показує, наскільки прагматичною стала європейська рамка. Комісія прямо пояснила, що low-carbon hydrogen може охоплювати різні виробничі маршрути, зокрема природний газ із CCUS, а також окремі low-carbon electricity pathways. При цьому питання методологічного обліку електроенергії з атомних станцій не закрито остаточно: сам регламент передбачає подальшу оцінку альтернативних підходів щодо nuclear-based accounting у 2026 і 2028 роках. Для держав, які розглядають водень не лише через відновлювану, а й через низьковуглецеву модель, це має пряме стратегічне значення.

Окремим шаром ідуть акти та механізми, які не формують «визначення» водню, але формують ринок. Net-Zero Industry Act, Регламент (EU) 2024/1735, відніс електролізери й паливні елементи до стратегічних net-zero technologies і заклав рамку, в якій виробнича спроможність ЄС має наблизитися або досягати щонайменше 40 % річних потреб розгортання таких технологій до 2030 року. Паралельно European Hydrogen Bank перейшов від концепції до реальної аукціонної логіки: пілотний аукціон у 2024 році зібрав 132 заявки, у 2025 році другий аукціон отримав 61 заявку, а бюджет IF24 становив 1,2 млрд євро. Крім того, у листопаді 2025 року Комісія запустила перший call for interest у межах Hydrogen Mechanism, прямо передбаченого Регламентом 2024/1789 для розвитку ринку водню до кінця 2029 року. Це вже не просто регулювання статусу продукту, а інфраструктура попиту, офтейку та фінансування.

У практичному вимірі ЄС станом на початок 2026 року має вже не одну, а три взаємопов'язані правові площини для водню. Перша, це правила ринку та інфраструктури. Друга, це правила для відновлюваного водню через RFNBO. Третя, це окрема методологія для low-carbon hydrogen. Саме така тришарова модель і є головною регуляторною новелою 2024–2025 років. Вона зменшує правову невизначеність, підвищує передбачуваність для інвестора й переводить дискусію про водень із площини загальних політичних декларацій у площину auditable metrics, сертифікації, мережевого доступу та зрозумілого попиту. Ця логіка прямо впливає з нинішньої архітектури ринку водню та декарбонізованого газу в ЄС.

Для України цей масив новел є не просто інформаційним фоном, а практичним орієнтиром для гармонізації. Українське законодавство, якщо воно справді прагне рухатися до acquis ЄС,

має будуватися не навколо абстрактної категорії «зеленого водню», а навколо окремих і чітко розмежованих режимів для renewable hydrogen, low-carbon hydrogen, гарантій походження, сертифікації, вуглецевої методології, мережевого доступу та ринкових механізмів підтримки. Інакше будь-яка воднева стратегія ризикує залишитися політичним документом без ринкового ефекту. Саме в цьому і полягає головний урок європейських регуляторних змін 2024–2025 років. Цей висновок узгоджується із загальною логікою hydrogen and decarbonised gas market package. (<https://blog.liga.net/user/agnatenko/article/59007>). – 2026. – 29.03).

Аграрний сектор

Пріоритети розвитку галузей меліорації та рибного господарства в межах нових євроінтеграційних проєктів

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Держрибагентство: Ігор Клименок окреслив пріоритети розвитку галузей меліорації та рибного господарства в межах нових проєктів ЄС

19 березня за участі представників органів державної влади, профільних асоціацій, експертного середовища та міжнародних партнерів відбулася презентація нових проєктів Європейського Союзу для аграрного сектору, що ознаменувала старт третьої фази програм EU4SmallFarms та EU4SaferFood. У межах інструменту Ukraine Facility Європейський Союз спрямовує понад 12 млн євро на підтримку реформ у сільському господарстві України та наближення українського законодавства і практик до стандартів ЄС.

Під час заходу Голова Державного агентства України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм Ігор Клименок представив стратегічне бачення трансформації галузей меліорації та рибного господарства, наголосивши на важливості гармонізації українського законодавства з регламентами ЄС та впровадженні інноваційних управлінських підходів.

Одним із ключових напрямів діяльності Держрибагентства є реформа у сфері іригації, зумовлена викликами кліматичних змін, деградацією земель та катастрофічними наслідками військової агресії РФ, зокрема знищенням Каховського водосховища.

«Для забезпечення ефективного використання водних ресурсів держава впровадила модель залучення бізнесу до управління меліоративними системами. На сьогодні в Україні вже створено 77 організацій водокористувачів, 12 з яких отримали майно меліоративних систем у користування. Такий підхід дає змогу аграріям самостійно інвестувати в модернізацію інфраструктури, що є критично важливим для збереження родючості земель та продовольчої безпеки держави», – зазначив Ігор Клименок.

Паралельно з іригаційною реформою Держрибагентство активно реалізує заходи з євроінтеграції рибної галузі. Очільник відомства повідомив про значний прогрес в імплементації актів Європейського Союзу, зазначивши, що із запланованих до впровадження норм значна частина вже перебуває на стадії активного опрацювання. Зокрема, важливим кроком є реєстрація законопроєкту № 15040, який має інтегрувати положення 20 європейських регламентів у вітчизняне правове поле. Ефективна реалізація цієї реформи неможлива без підтримки міжнародних партнерів, зокрема проєкту EU4SmallFarms, у співпраці з яким планується розробка низки нормативно-правових актів для повної відповідності стандартам ЄС.

«Спільні зусилля Держрибагентства та міжнародних донорів спрямовані на створення прозорого, інвестиційно привабливого середовища, а також формування стійкої законодавчої

основи для розвитку рибного господарства та меліорації земель на благо українського суспільства й економіки», – підкреслив Голова Держрибагентства Ігор Клименок. (<https://www.kmu.gov.ua/news/derzhrybahentstvo-ihor-klymenok-okreslyv-priorityty-rozvytku-haluzei-melioratsii-ta-rybnoho-hospodarstva-v-mezhakh-novykh-proektiv-ies>). – 2026. – 20.03).

Презентація третьої фази міжнародних проєктів на підтримку євроінтеграції українського агросектору, що передбачає понад 12 млн євро підтримки

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Стартувала третя фаза міжнародних проєктів на підтримку євроінтеграції українського агросектору

В Україні презентували запуск третьої фази проєктів Європейського Союзу – «Підтримка у приведенні українського законодавства, політики та інституцій у відповідність до acquis ЄС у сфері розвитку сільського господарства та сільських територій» (IPRSA III – EU4SmallFarms) та «Вдосконалення законодавства, контролю та поінформованості у сфері безпеки харчових продуктів, здоров'я та благополуччя тварин, фітосанітарії в Україні» (ILCA III – EU4SaferFood). Новий етап співпраці передбачає понад 12 млн євро підтримки на розвиток малого фермерства, сільських територій та подальше впровадження реформ у сфері безпеки харчових продуктів.

Захід «EU4SmallFarms та EU4SaferFood: презентація проєктів ЄС» об'єднав представників Європейського Союзу, Верховної Ради України, Мінекономіки, Держпродспоживслужби, Держлісагентства, Держрибагентства, міжнародних проєктів та партнерських інституцій.

Нова фаза проєктів має чітке практичне завдання – допомогти Україні швидше наблизити законодавство, державні сервіси та щоденну роботу аграрного сектору до стандартів ЄС. Проєкти фінансуються в межах інструменту Ukraine Facility та є частиною ширшого партнерства між Україною та Європейським Союзом на шляху до членства в ЄС та інтеграції до внутрішнього ринку ЄС.

Під час вітального слова заступник Міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Денис Башлик підкреслив, що новий етап EU4SmallFarms та EU4SaferFood стане важливим кроком у подальшому наближенні українського агросектору та системи безпеки харчових продуктів до стандартів ЄС.

«Проєкти ЄС вже стали важливою частиною практичних змін, які Україна послідовно впроваджує в агросекторі. Завдяки співпраці ми оновлюємо законодавство, посилюємо державні інституції, розвиваємо сервіси та впроваджуємо цифрові інструменти для аграріїв, що робить систему сучаснішою, прозорішою та ефективнішою. Ми щиро вдячні ЄС за послідовну підтримку, фаховий діалог та спільну роботу над рішеннями, які дають конкретний результат», – зазначив Денис Башлик.

Заступник Міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Тарас Висоцький також наголосив на важливості продовження спільної роботи.

«Реалізація проєктів сприятиме подальшому наближенню української політики та практик до стандартів ЄС, зміцненню системи державного контролю та створенню нових можливостей для українських операторів ринку», – зазначив Тарас Висоцький під час онлайн-включення.

Практична реалізація нового етапу підтримки охоплює два окремі, але взаємопов'язані напрями. Перший із них – проєкт EU4SmallFarms з бюджетом 7,5 млн євро допоможе Україні адаптувати законодавство відповідно до Спільної аграрної політики та норм ЄС, а також посилити

підтримку малих і сімейних фермерських господарств відповідно до європейських принципів розвитку сільських територій.

Другий напрям – проєкт EU4SaferFood із бюджетом 5,4 млн євро зосереджений на тих сферах, від яких безпосередньо залежить безпечність української харчової продукції, довіра до неї та її відповідність стандартам ЄС. Його ключові завдання – трансформація Держпродспоживслужби, оновлення законодавства і практик у сферах здоров'я та благополуччя тварин, а також фітосанітарії. Крім того – розвиток систем E-food і PHIS, удосконалення ідентифікації та реєстрації тварин, а також безперервне навчання фахівців.

Обидва проєкти триватимуть 40 місяців і впроваджуватимуться у тісній співпраці з Мінекономіки, Верховною Радою України, Держпродспоживслужбою, Держлісагентством і Держрибагентством. Для України це означає не лише технічну допомогу, а й системні зміни, які мають посилити аграрний сектор, зміцнити сільські території та наблизити українську продукцію до стандартів єдиного європейського ринку. (<https://www.kmu.gov.ua/news/startuvala-tretia-faza-mizhnarodnykh-proektiv-na-pidtrymku-ievrointehratsii-ukrainskoho-ahrosektoru>). – 2026. – 24.03).

Позиція українських аграріїв щодо адаптації умов євроінтеграції до структури виробництва, масштабів господарств та економічних реалій

Матеріал на сайті «AgroPortal.ua»

Аграрії України представили у Брюсселі спільну позицію щодо умов інтеграції до ЄС

Асоціація «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ) спільно з ГС «Всеукраїнська Аграрна Рада» (ВАР) презентували у Брюсселі Спільну позицію провідних аграрних асоціацій України щодо умов інтеграції вітчизняного аграрного сектору до Європейського Союзу.

Як повідомляє пресслужба УКАБ, документ підготовлено галузевими об'єднаннями, які представляють більшість українських агровиробників.

У фокусі позиції – необхідність забезпечити передбачуваний, економічно збалансований і реалістичний перехід українського сільського господарства до норм ЄС. Для цього, як вважає агроспільнота, потрібно:

1. Перехідний період щонайменше 10 років. Повна гармонізація українських стандартів із нормами ЄС потребує часу. Галузь очікують складні й капіталомісткі зміни: оновлення переліку дозволених засобів захисту рослин і кормових добавок, впровадження екологічних вимог, регулювання використання добрив, адаптація до стандартів GAEC та мережі Natura 2000. Відлік перехідного періоду має розпочинатися з моменту офіційного вступу України до ЄС.

2. Підтримка САП. З початку перехідного періоду виробники повинні мати можливість користуватися механізмами підтримки Спільної аграрної політики ЄС на умовах, чинних для держав-членів, із можливим поетапним нарощуванням виплат і справедливим лімітуванням підтримки. До завершення перехідного періоду рівень підтримки має відповідати рівню інших країн ЄС.

3. Доступ до структурних фондів ЄС. Перехід потребуватиме масштабних інвестицій у модернізацію та інфраструктуру. Аграрний сектор має отримати фінансову підтримку для цієї трансформації, як це було під час попередніх хвиль розширення.

4. Лібералізація торгівлі з ринком ЄС. Українська продукція, що повністю відповідатиме стандартам ЄС у сфері безпечності, маркування та простежуваності, повинна мати максимально

лібералізований доступ до внутрішнього ринку Союзу. Експорт до третіх країн може відбуватися за національними вимогами за умови повної прозорості та маркування.

Голова комітету з євроінтеграції УКАБ Олександра Авраменко зауважила, що українські виробники структурно більші за фермерські господарства ЄС, що посилює ризик увійти у фазу вступу без належної фінансової підтримки у час, коли потреби в інвестиціях на модернізацію, забезпечення відповідності стандартам і реструктуризації будуть найвищими.

«Водночас ми розуміємо, що цілісність Єдиного ринку ЄС не підлягає обговоренню. Тому будь-який продукт на ринку ЄС з моменту вступу буде відповідати європейським вимогам, а продукція для третіх країн виготовлятиметься за національними стандартами, залишатиметься повністю простежуваною на всьому ланцюгу доданої вартості та матиме чітке маркування як «продукція, що не відповідає стандартам ЄС», – додала вона.

Голова ВАР Андрій Дикун звернув увагу на катастрофічні наслідки занадто швидкої інтеграції для галузі.

«Малі та середні виробники становлять близько 75 % аграрного сектору України. Наші фермери серйозно ослаблені роками війни, а поспішна інтеграція може знищити значну частину сектору. І якщо це станеться, вплив вийде далеко за межі сільського господарства: він ударить по зайнятості в сільській місцевості, податкових надходженнях, експортних доходах і загальній економічній стійкості України – саме тоді, коли країна цього найбільше потребує. Якщо інтеграція не буде послідовною з реалістичними термінами та інструментами, вона стане економічно обтяжливою, а не трансформаційною», – пояснив він.

Зі свого боку президент УКАБ Алекс Ліссітса підкреслив, що запропоновані умови захищають не лише Україну, а й стабілізують європейський ринок.

«Керований перехід – це інструмент стабілізації для всієї розширеної європейської агропродовольчої системи, який захищає цілісність Єдиного ринку та самих європейських фермерів. Наприклад, якщо Україну змусять швидко відмовитися від ключових засобів захисту рослин до появи альтернатив, то виробники почнуть купувати дозволені препарати в ЄС. Це спричинить дефіцит і стрибок цін на ринку ЄС. Щоб цього уникнути, ми вже сьогодні пропонуємо дорожню карту партнерства: спільні дослідження та масштабування альтернативних рішень, включно з інтегрованим захистом рослин (ІРМ), обмін досвідом із країнами, що проходили цей шлях, та узгоджену позицію щодо спрощення надмірної регуляції в межах САП», – зазначив експерт.

Агроспільнота вкотре наголошує, що український агросектор беззаперечно підтримує стратегічний курс України на членство в ЄС, однак інтеграція має відбуватися з урахуванням структури виробництва, масштабів господарств і економічних реалій.

«Сподіваємось на відкритий діалог із європейськими колегами, який дозволить реалізувати формат євроінтеграції, котрий буде взаємовигідним як для України, так і для Європейського Союзу, а також збереже виробничий потенціал обох сторін», – резюмували представники українських аграрних асоціацій. (<https://agroportal.ua/news/ukraina/agrariji-ukrajini-sformulyovali-spilnu-poziciyu-shchodo-umov-integraciji-do-yes>). – 2026. – 05.03).

Перспективи нового Закону № 4718-IX, який синхронізує ветеринарне законодавство України з нормами ЄС, в боротьбі з безконтрольним використанням антибіотиків

Матеріал на сайті: «AgroPortal.ua»

Автор: Ірина Матюха, науковиця R&D центру Enzym Group.

Кінець епохи антибіотиків у тваринництві: як конвертувати законодавчі обмеження у переваги

Українське тваринництво перебуває на етапі масштабної трансформації. У березні 2026 року набув чинності Закон № 4718-IX, який синхронізує ветеринарне законодавство України з нормами Європейського Союзу. Відтепер антибіотики не можна застосовувати як інструмент підвищення продуктивності для стимуляції росту. Їх використання можливе лише за ветеринарними показами.

Впродовж тривалого часу антибіотики сприймалися як доступна «профілактика» у тваринництві. Нова реальність змінює правила гри: виграють ті виробники, які швидше адаптуються до нових вимог.

Це питання має і глобальний масштаб. За оцінками міжнародних досліджень, близько 73 % усіх антимікробних препаратів у світі використовуються саме у тваринництві, а їхній загальний обсяг сягає приблизно 76 тис. т на рік. В Україні, за даними FAO, 64 % фермерських господарств застосовують антибіотики, найчастіше у молочному скотарстві, свинарстві та птахівництві.

Що новий український закон означає на практиці?

- Для фермерів – сигнал переглянути підходи до здоров'я тварин і більше уваги приділяти годівлі, мікрофлорі та зміцненню імунітету.
- Для споживачів – вищий рівень безпечності тваринницької продукції.
- Для української галузі – можливість інтегруватися в європейський ринок із понад 450 мільйонами споживачів.

Це фундаментальні зміни для індустрії, які підсвітять біотехнологічні кормові рішення – пробіотики, симбіотики, біологічно активні добавки для тварин та інше. Власне, натуральні та водночас ефективні рішення підтримують продуктивність і здоров'я тварин без антибіотиків, відповідаючи нормам нового законодавства. Для розуміння необхідності законодавчих обмежень варто подивитися на природу антибіотиків, які свого часу змінили підхід до лікування.

Антибіотики: від універсального рішення до глобальної проблеми

Антибіотики довгий час вважалися універсальним засобом боротьби з інфекціями. Однак їх широке використання поступово призвело до нової проблеми – антимікробної резистентності (AMR), тобто стійкості мікроорганізмів до антибактеріальних препаратів.

Ще у 1945 році Олександр Флемінг, відкривач пеніциліну, застерігав: неправильне застосування антибіотиків може призвести до того, що бактерії навчаться виживати. Сьогодні це передбачення стало реальністю. Стійкі до антибіотиків бактерії швидко поширюються, зокрема в шлунково-кишковому тракті тварин і можуть передаватися людині різними шляхами та харчовими ланцюгами.

Саме тому боротьба з антимікробною резистентністю сьогодні базується на принципах підходу One Health, який враховує взаємозв'язок між здоров'ям людей, тварин та довкілля.

Валідація ефективності: чек-лист для фермерів у нову епоху годівлі

Перехід від антибіотиків до альтернативних рішень – це не проста заміна одного препарату іншим, а зміна підходу до управління здоров'ям стада.

При виборі кормових добавок варто звернути увагу на кілька ключових критеріїв.

- Визначення мети

Чітко сформулюйте, який результат очікується: профілактика кишкових розладів, покращення конверсії корму, зниження падежу або підтримка імунітету у критичні періоди.

- Вміст і механізм дії

З'ясуйте, до якого типу належить продукт: пробіотики, пребіотики, постбіотики чи їх комбінації. Важливо розуміти, як саме компоненти впливають на мікробіоту та фізіологію тварини.

- Доказова база

Оцініть результати лабораторних або виробничих випробувань: вплив на приріст маси, конверсію корму, захворюваність і безпечність використання.

- Технологічність

Перевірте стабільність добавки під час виробництва корму, її сумісність із преміксами та програмами вакцинації.

Практика господарств показує, що найкращі результати дає поєднання правильно підібраних кормових рішень, системної біобезпеки та збалансованої годівлі.

Практичний досвід фермерств підтверджує, що найкращий результат дає поєднання правильно підібраної добавки, системна біобезпека та збалансована годівля. Господарствам з комплексною трансформацією вдається не лише зберегти продуктивність, а й мінімізувати кількість антибіотиків без втрати економічної ефективності.

Біотех – актив: як працює модель ефективності без традиційних стимуляторів

Український ринок таких кормових рішень лише формується. Водночас у галузі з'являються розробки, що базуються на використанні дріжджових компонентів і Enzym Group їх розробляє та пропонує ринку. Наші продукти – природні альтернативи стимулюючому застосуванню антибіотиків у тваринництві. У центрі цього підходу – холистичне розуміння організму тварини як цілісної системи, де стан мікробіоти, обмін речовин та імунітет взаємопов'язані. Саме тому сучасні кормові рішення дедалі частіше спрямовані не на точкове усунення окремих проблем, а на підтримку мікробіологічного балансу та природної резистентності організму.

Брак розуміння окремих кормових рішень або сумніви щодо ефективності та безпеки інгредієнтів – не привід шукати легкі шляхи та засипати поголів'я антибіотиками «про всяк випадок». Справжній успіх у тваринництві залежить від готовності впроваджувати сучасні, науково обґрунтовані рішення, які вже давно ефективно застосовуються в Європі та світі.

Сучасні, дієві кормові добавки довели свою цінність – і вони працюють, якщо застосовувати їх системно та професійно. Поступово, крок за кроком, кожне господарство, що обере цей шлях, допоможе залишити позаду епоху хаосу з антибіотиками і зробити тваринництво безпечнішим, сучаснішим та економічно вигідним. (<https://agroportal.ua/blogs/kinec-epohi-antibiotikiv-u-tvarinnictvi-yak-konvertuvati-zakonodavchi-obmezheniya-u-perevagi>). – 2026. – 11.03).

Фінанси

НБУ затвердив внутрішній план євроінтеграційних реформ

Матеріал на сайті «Delo.ua»

Автор: Тетяна Ковальчук, редакторка стрічки новин.

Шлях до єдиного ринку: НБУ затвердив внутрішній план у сфері європейської інтеграції

Національний банк України затвердив внутрішній план виконання заходів у сфері європейської інтеграції. Цей документ є дорожньою картою для імплементації права Європейського Союзу у вітчизняному фінансовому секторі. План систематизує завдання, необхідні для підготовки України до членства в ЄС, та визначає відповідальність за кожним напрямом.

Як пише Delo.ua, про це повідомила пресслужба НБУ.

«Це амбітний План, який визначає внутрішню логістику та розподіл завдань, та є складовою комплексних євроінтеграційних цілей. Маємо чітко контролювати стан його виконання і моніторити ризики, щоб отримати бажаний результат. Це важливі питання для відповідності стандартам, як країни з ринковою економікою, забезпечення цінової та фінансової стабільності та нашої спроможності до майбутньої роботи в межах ЄС», – зазначив голова НБУ Андрій Пишний.

Ключові напрями реформ

План охоплює декілька стратегічних сфер. Зокрема, йдеться про розвиток регулювання в банківській галузі та страхуванні. Окремий акцент зроблено на цифрових фінансах – регулюванні віртуальних активів та забезпеченні цифрової операційної стійкості фінансових установ.

Значна частина передбачених заходів стосується кластеру 2 «Внутрішній ринок». НБУ на міжвідомчому рівні очолює роботу за розділами «Фінансові послуги» та «Вільний рух капіталу». Також передбачено кроки для зміцнення незалежності центрального банку, що є обов'язковою умовою для майбутньої інтеграції до Європейської системи центральних банків.

Для реалізації плану Національний банк працюватиме спільно з урядом та парламентом. Така взаємодія необхідна для оперативного ухвалення законодавчих змін, які приведуть українські фінансові правила у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Нагадаємо, у березні НБУ відновив вимоги щодо формування буферів капіталу та приводить нормативи достатності капіталу у відповідність до законодавства ЄС. Це дозволить створити запас міцності для стабільної роботи банків у періоди економічної нестабільності. (<https://delo.ua/news/slyax-do-jedinogo-rinku-nbu-zatverdiv-vnutrisnii-plan-u-sferi-jevropeiskoyi-integraciyi-462580/>). – 2026. – 26.03).

Податки та митниця

Звіт Міністерства фінансів про виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у митній сфері за 2025 рік

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Мінфін: Прогрес у митній сфері сягнув 96 % – оприлюднено Звіт про виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС за 2025 рік

Оприлюднено Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2025 рік, підготовлений Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Угода про асоціацію залишається ключовим інструментом наближення українського законодавства до права Європейського Союзу та реалізації реформ у різних сферах державної політики.

За підсумками 2025 року загальний рівень виконання Угоди досяг 84 %, що на 3 % більше, ніж у 2024 році.

Міністерство фінансів України забезпечує виконання частини зобов'язань у межах Угоди, зокрема, у сферах митних питань, фінансових послуг та управління державними фінансами.

Важливо зазначити, що виконання Україною реформ у межах євроінтеграції безпосередньо сприяє залученню бюджетної підтримки. Так, у 2025 році в межах інструменту Ukraine Facility Україна отримала до 9 млрд євро фінансування від Євросоюзу. Через Механізм ERA (використання доходів від заморожених російських активів) Україна отримала 18,1 млрд євро від ЄС, які спрямовуються на фінансування державного бюджету та підтримку економічної стабільності країни.

Митні питання

У сфері митних питань рівень виконання завдань становить 96 % – це на 5 % більше, ніж у 2024 році.

Митний напрям є одним із ключових для економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС та розвитку поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі. У 2025 році продовжувалася робота з наближення митного законодавства до права ЄС, зокрема, у межах підготовки нової редакції Митного кодексу України та реалізації заходів митної реформи, передбачених Національною стратегією доходів до 2030 року.

2025 рік став визначальним для інтеграції української митниці до внутрішнього ринку ЄС. Основні досягнення року:

- **Новий Митний кодекс:** У серпні 2025 року Уряд підтримав проєкт нової редакції Митного кодексу України, який повністю ґрунтується на Регламентах ЄС. 27 серпня документ було надіслано на розгляд Європейської Комісії для оцінки його відповідності праву ЄС (acquis ЄС).
- **Законодавчі зміни:** Прийнято закон щодо адміністративної відповідальності за митні правопорушення, який впроваджує гнучкі європейські практики. Також імплементовано положення щодо атестації та перевірки на доброчесність посадових осіб митниці.
- **«Митний безвіз»(NCTS):** Україна успішно застосовує процедуру митного транзиту NCTS Фаза 5. Протягом 2025 року завершено майже 142 тис. переміщень під процедурою спільного транзиту. Загалом від початку застосування в Україні процедури спільного транзиту (з 1 жовтня 2022 року) завершено майже 280 тис. переміщень. Також у 2025 році в системі управління гарантіями GMS зареєстровано 87 загальних та 22 701 індивідуальну гарантію.
- **Програма АЕО та спрощення:** У 2025 році надано 33 авторизації АЕО-С та 2 авторизації АЕО-Б. Станом на завершення року вже 110 підприємств отримали статус авторизованого економічного оператора (АЕО), 105 з яких отримали авторизацію АЕО-С, 5 підприємств отримали обидва типи авторизацій АЕО-С та АЕО-Б.
- **Цифровізація:** Держмитслужба отримала високі оцінки від Єврокомісії під час офіційного скринінгу за розділом 29 «Митний союз». Підтверджено повну узгодженість української ІТ-системи NCTS та високий рівень готовності систем реєстрації операторів та управління ризиками.

Фінансові послуги: розвиток державного банківського сектору

У фінансовому секторі рівень виконання завдань загалом становить 82 % (+8 % у 2025 році).

Зокрема, у 2025 році Міністерство фінансів забезпечило виконання низки міжнародних зобов'язань у межах співпраці з МВФ та Світовим банком, спрямованих на скорочення державної власності у банківському секторі.

- **Законодавче підґрунтя:** реалізація заходів здійснюється відповідно до Закону України «Про особливості продажу пакетів акцій, що належать державі у статутному капіталі банків». Документ встановлює чіткі вимоги до інвесторів та визначає, що об'єктом продажу може бути частка держави у системно важливих банках.

- **Підготовка до продажу:** на виконання Меморандуму про економічну та фінансову політику розпочато підготовку до продажу пакетів акцій держави у статутному капіталі АТ «Сенс Банк» та АБ «УКРГАЗБАНК».

- **Механізм відбору радників:** Мінфіном забезпечено розроблення Порядку залучення радника з продажу пакетів акцій банків.

- **Конкурсна комісія:** Мінфін утворив та затвердив склад конкурсної комісії, яка здійснюватиме відбір радника для супроводження процесу продажу акцій системно важливих банків.

Управління державними фінансами

У сфері управління державними фінансами рівень виконання завдань становить 90 %. Попри виклики воєнного стану, у 2025 році Уряд продовжив системне реформування сфери управління

державними фінансами та просунувся у впровадженні європейських підходів до бюджетної політики і стратегічного планування.

Зокрема, у 2025 році:

- Кабінет Міністрів України схвалив Бюджетну декларацію на 2026-2028 роки (постанова від 27.06.2025 № 774), якою продовжено практику середньострокового бюджетного планування;
- до Бюджетної декларації вперше включено не лише середньострокові показники державного та місцевих бюджетів, а й показники бюджетів соціальних фондів – Пенсійного фонду України та Фонду загальнообов’язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- документ також містить інформацію про розрахунки базового обсягу витрат та вартості нових політик, що посилює якість бюджетного планування;
- Уряд схвалив Концепцію національної системи стратегічного планування (розпорядження від 13.08.2025 № 853-р), яка закладає основу для узгодження державних пріоритетів, фінансових інструментів і довгострокових цілей розвитку;
- продовжено практику проведення оглядів витрат державного бюджету (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.04.2025 № 348), що сприяє більш ефективному використанню обмежених бюджетних ресурсів.

Реформа управління публічними інвестиціями

У 2025 році Україна досягла вагомого прогресу в реалізації реформи управління публічними інвестиціями, завершивши формування її базової нормативної та інституційної архітектури та перейшовши до системного середньострокового планування інвестицій.

Ключові результати:

- у січні 2025 року внесено зміни до Бюджетного кодексу України, що дозволило інтегрувати управління публічними інвестиціями у національний бюджетний цикл;
- створено Стратегічну інвестиційну раду та Міжвідомчу робочу групу з питань управління публічними інвестиціями, що посилює координацію між органами влади та експертним середовищем;
- затверджено Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій держави на 2026-2028 роки, який охоплює 12 пріоритетних галузей та 51 пріоритетний напрям інвестування;
- у серпні 2025 року схвалено єдиний проєктний портфель публічних інвестицій, до якого увійшли 131 проєкт та 64 програми загальною вартістю понад 12,5 трлн грн;
- 100 % проєктів у портфелі пройшли секторальну та експертну оцінку за новими правилами, а реалізація цього заходу дозволила Україні виконати відповідний структурний маяк МВФ;
- реформа активно поширилася на місцевий рівень: станом на кінець 2025 року понад 70 % територіальних громад затвердили положення про місцеві інвестиційні ради, а близько 55 % громад – власні середньострокові плани пріоритетних публічних інвестицій;
- увесь інвестиційний цикл – від підготовки до моніторингу – інтегровано в Єдину інформаційну систему управління публічними інвестиційними проєктами, складовою якої є екосистема DREAM, що забезпечує прозорість, доступність даних і моніторинг реалізації проєктів у режимі реального часу.

Міністерство фінансів продовжує системну роботу з імплементації положень Угоди про асоціацію та впровадження реформ, необхідних для подальшої інтеграції України до Європейського Союзу. (<https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-prohres-u-mytnii-sferi-siahnuv-96-opryliudneno-zvit-pro-vikonannia-ukrainoiu-uhody-pro-asotsiatsiiu-z-ies-za-2025-rik>). – 2026. – 17.03).

Обговорення митних трансформацій у процесі підготовки України до членства в ЄС на «Митній платформі – 2026»

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Митна платформа – 2026: Консолідація зусиль держави, бізнесу і міжнародних партнерів для євроінтеграції України

Євроінтеграційні реформи – безумовний пріоритет для Уряду, зокрема Мінфіну, та профільного комітету Парламенту. Ключовим напрямом є модернізація митниці для підготовки держави та бізнесу до роботи за правилами ЄС із першого дня членства. На цьому наголосив Міністр фінансів України Сергій Марченко під час стратегічної сесії заходу «Митна платформа 2026: Інститут Авторизованого економічного оператора та NCTS як інструменти євроінтеграції» 19 березня 2026 року.

«Європейська Комісія вже третій рік поспіль високо оцінює динаміку наших реформ. Розділ 29 «Митний союз» стабільно отримує одну з найвищих оцінок, а рівень імплементації зобов'язань за митним напрямом уже становить 96 %. Це результат системної роботи над гармонізацією законодавства та розбудовою цифрової митниці, сумісної з системами ЄС. Ми створюємо умови, за яких український бізнес зможе повноцінно користуватися перевагами єдиного ринку Європи», – підкреслив Сергій Марченко і висловив вдячність за співпрацю Держмитслужбі, міжнародним партнерам: Європейській Комісії, Делегації Європейського Союзу в Україні, проектам підтримки EU4PFM та Проектному офісу реформ при Мінфіні.

У стратегічній сесії також взяли участь Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Тарас Качка, Голова Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев, в. о. Голови Держмитслужби Сергій Звягінцев. Європейську комісію представив директор з митних питань Генерального директорату з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) Матіас Печке.

Міністр фінансів детально зупинився на практичних інструментах інтеграції української митниці у митний простір ЄС. Він повідомив, що програма Авторизованого економічного оператора (АЕО), якій виповнилося п'ять років, демонструє позитивну динаміку: на сьогодні вже 117 підприємств мають цей статус. Він закликав бізнес активніше отримувати авторизації типу АЕО-Б (підтвердження безпеки та надійності), адже це дозволить укласти Угоду з ЄС про взаємне визнання статусів АЕО.

Не менш важливим елементом реформи є система митних спрощень: майже 300 підприємств отримали понад 1100 авторизацій на застосування спрощень, включаючи транзитні.

Окрему увагу було приділено роботі «митного безвізу» для бізнесу (NCTS). Сергій Марченко зазначив, що з моменту приєднання до Конвенції про процедуру спільного транзиту в жовтні 2022 року в Україні оформлено майже 280 тисяч декларацій, а щомісячний показник сягає 15 тисяч.

Щодо подальших планів, Сергій Марченко повідомив, що до кінця березня планується фіналізація проекту нового Митного кодексу України, який отримав загалом позитивну оцінку від Єврокомісії. Крім того, з вересня 2025 року тривають активні консультації з громадськими об'єднаннями та бізнес-асоціаціями щодо тексту цього проекту (проведено більше 60 засідань). Після погодження Урядом документ буде внесено до Верховної Ради.

Учасники стратегічної сесії обговорили роль митних трансформацій у процесі підготовки України до членства в Європейському Союзі. Особливу увагу було приділено питанням адаптації законодавства до норм ЄС, інституційному розвитку митної системи та практичній реалізації напрацьованих змін.

У роботі дискусійних панелей взяли участь представники органів державної влади України, інституцій Європейського Союзу, міжнародних експертних програм, зокрема EU4PFM, а також

бізнес-спільнот, які поділилися досвідом використання переваг європейських інструментів співпраці бізнесу та митниці – «митним безвізом» (NCTS), інститутом АЕО та інших авторизацій.

Учасники підкреслили необхідність своєчасної розробки підзаконних актів, розвитку митних ІТ-систем та інформуванню та підготовці бізнесу до майбутніх змін у митному законодавстві.

Важливо зазначити, що всі охочі підприємці, представники бізнес-спільнот і громадськості також мали можливість долучитися до трансляції заходу онлайн та поставити запитання спікерам.

На завершення заходу ключовий міжнародний експерт EU4PFM Вітяніс Алішаускас підсумував, що роль європейської митниці трансформується: від простого збору податків – до сприяння законній торгівлі та безпеці. Він зазначив, що впровадження Україною безпаперових процесів та ІТ систем, відповідних європейським стандартам, забезпечать швидкість і прозорість митних процедур, необхідних для вступу до Митного союзу ЄС.

Довідково

«Митна платформа» є професійним дискусійним майданчиком, що об'єднує представників органів державної влади, бізнесу та міжнародних партнерів для обговорення ключових питань розвитку митної політики та інтеграції України до митного простору Європейського Союзу. Перша «Митна платформа» відбулася у 2022 році й була присвячена запуску в Україні «митного безвізу» для бізнесу (NCTS). (<https://www.kmu.gov.ua/news/mytna-platforma-2026-konsolidatsiia-zusyl-derzhavy-biznesu-i-mizhnarodnykh-partneriv-dlia-ievrointehratsii-ukrainy>). – 2026. – 19.03).

Аналіз нових пропозицій уряду: оподаткування посилок і цифрових платформ, ПДВ для ФОПів та «довічний» військовий збір

Матеріал на сайті «Укрінформ»

Автор: Владислав Обух

Великий податковий законопроект: чи вдасться знайти компроміс

Публікація на сайті Мінфіну проекту змін до Податкового кодексу, які Україна зобов'язалася внести у межах співпраці з МВФ, каталізувала дискусії про доцільність та своєчасність таких рішень, яка триває не перший місяць. Часто оцінки негативні. Хоча усі й розуміють: такі зобов'язання взялися не «зі стелі», рано чи пізно ці рішення доведеться ухвалювати, адже більшість із них (за винятком підвищеного військового збору) важливі для імплементації європейських податкових стандартів, без чого шлях до ЄС нам закритий. Інша справа, що є питання до запропонованих підходів (через складність адміністрування частини податків і потребу у додатковій звітності) та до своєчасності непопулярних рішень в умовах війни, яка й без того ускладнює життя наших бізнесу і громадян.

ТЕ, ЩО МАЛИ ЗРОБИТИ ДАВНО: КОНТРОЛЬ ДОХОДІВ ВІД ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ

Про необхідність навести лад в оподаткуванні доходів, отриманих від цифрових платформ, говорять уже не перший рік. Адже це дозволило б не лише вивести «із тіні» заробітки мільйонів українців, котрі працюють без оформлення трудових договорів із роботодавцями (приміром, водіями таксі чи кур'єрами), що вигідно державі, а й захистити трудові та інші права цих людей, чого потребують вони самі.

За даними Держстату, у 2021 році понад 3 мільйони фізичних осіб (19,5 % від загальної чисельності робочої сили в країні) визначали себе як «неофіційно зайнятих», тобто не були ані працевлаштовані офіційно, ані зареєстровані як фізичні особи-підприємці. Можна припустити, що в умовах повномасштабної війни ця кількість зменшилася, але пропорція (співвідношення

числа неофіційно зайнятих осіб до загальних обсягів трудового ресурсу) з високою ймовірністю збереглася. А кількість тих, хто використовує цифрові платформи для комерційної діяльності, певно, й збільшилася.

При цьому менше 5 % із приблизно 300 тисяч водіїв, які, за найскромнішими оцінками, займаються перевезеннями легковими автомобілями на замовлення та співпрацюють з адміністраторами онлайн-сервісів, зареєстровані як ФОПи. Решта – тільки сплачують платформам комісійні і нічого не перераховують до держказни. Тож лиш на цьому держава щороку втрачає щонайменше 2 млрд грн. Ще приблизно 3 мільярди – «недобір» у сфері онлайн-сервісів замовлення послуг (майже 400 тисяч неофіційно зайнятих) та принаймні 200 мільйонів гривень – у галузі онлайн-доставки, де, за даними операторів, працюють 15-20 тисяч кур'єрів (насправді ж, мабуть, більше). Доходи від онлайн-торгівлі товарами й послугами через платформи на кшталт OLX також здебільшого не оподатковуються, адже у багатьох випадках постійні продавці не реєструються як ФОПи з відповідними КВЕДами. А продають товари при цьому далеко не дрібними партіями.

Це давно зрозуміли і в уряді, і у парламенті. Звідси – спроби законодавчо урегулювати питання. Зокрема, у жовтні 2023 року у Верховній Раді зареєстрували законопроект № 10166, яким пропонувалося запровадити спеціальний режим оподаткування доходів, «отриманих фізичними особами від здійснення окремих видів діяльності». Передбачені ставки оподаткування помірковані – 6 %. При цьому податковими агентами мали б стати цифрові платформи. Відповідно, людям (таксистам, кур'єрам, репетиторам, майстрам) не довелося б заморочуватися із бухгалтерією та звітністю. Але цей законопроект так і винесли на голосування в сесійній залі.

Як і запропонований Міністерством фінансів проект закону № 13232 (був відкликаний торік у липні у зв'язку з відставкою уряду). Автори документа намагалися знайти баланс між адмініструванням та свободою підприємництва і наблизити вітчизняне законодавство до європейського (Директиви DAC7 про адміністративну співпрацю у сфері оподаткування).

Приблизно такі ж алгоритми передбачав і зареєстрований торік у вересні законопроект № 14025 (про так званий «податок на OLX»). Йшлося про впровадження ПДФО (від 5 % до 18 %) на доходи від продажу товарів і послуг через цифрові платформи (OLX, Prom.ua, Uber, Uklon, Glovo тощо). Передбачалася пільгова ставка оподаткування доходів у 5 % (+5 % військового збору) за умови відкриття спеціального прозорого банківського рахунку. Податок без спецрахунку – 18 % (+5 % ВЗ). Кілька тижнів тому документ із парламенту відкликали. Через відсутність голосів на підтримку. Бо саме при його доопрацюванні до другого читання планували затвердити й решту непопулярних податкових новацій, передбачених домовленостями з Міжнародним валютним фондом. Депутатам такий «кіт у мішку» не сподобався.

Тож тепер – нова спроба. Уже, як-то кажуть, з відкритими картами. Комплексним законопроектом пропонується запровадити автоматичне оподаткування доходів, отриманих від цифрових платформ. При цьому йдеться про пільгове оподаткування громадян – не за загальною ставкою ПДФО у 18 % + ВЗ, а лише 5 % (+ військовий збір).

Якщо ж отримана продавцем чи надавачем послуг сума не перевищує еквіваленту у 2000 євро на рік (за офіційним курсом Нацбанку), їх узагалі звільнять від оподаткування. Це важливо для тих, хто, приміром, продає через OLX якісь старі речі і де-факто не здійснює через цифрові платформи постійної комерційної діяльності.

При цьому, як і у попередніх законопроектах, передбачено, що податковим агентом фізичної особи буде оператор платформи, який нараховує або надає дохід.

Це розв'яже головну проблему: Податкова тепер знатиме про обсяги таких операцій і про реальні доходи продавців товарів і надавачів послуг. Раніше без добровільного декларування (а це робили хіба одиниці) фіскальні органи таких відомостей не мали. Відповідно, цілий сегмент ринку залишався «в тіні». Бо хоча чинне законодавство й передбачає оподаткування отриманих

у такий спосіб доходів ПДФО у 18 % та 5 % ВЗ, реальних інструментів стягнення цих податків не було.

Пропоновані зміни у разі ухвалення, з одного боку, нададуть податківцям такі важелі, а з іншого – підсолодять пігулку для «новонавернених» платників, адже їм доведеться платити не 23 %, а лише 10 % з доходу.

Але за пільговою ставкою оподатковуватимуться лише доходи, що не перевищують 834 мінімальних заробітних плат на рік (зараз це трохи більше 7,2 млн грн). Доходи, які перевищуватимуть цей поріг, оподатковуватимуть за повною ставкою (18 % ПДФО + 5 % ВЗ).

ТЕ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ КОЖНОГО: «ДОВІЧНИЙ» ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР

Урядовий законопроект передбачає закріплення ставки військового збору для фізичних осіб на рівні 5 % та його обов'язкової сплати підприємцями-«спрощенцями» навіть після завершення дії воєнного стану. Нагадаємо, цей спецподаток на оборону запровадили із серпня 2014 року. До повномасштабної російської агресії його стягували із доходів фізичних осіб за ставкою 1,5 %. Завдяки цьому до бюджету щороку акумулювали мільярди гривень (від 2,5 млрд із серпня по грудень 2014-го до понад 20 млрд грн – у 2020-му та 2021-му).

З 1 грудня 2024 року ставку ВЗ тимчасово (до кінця дії воєнного стану в Україні) підвищили до 5 %. Для військовослужбовців та працівників силових структур (ЗСУ, СБУ, Нацгвардія, Державна прикордонна служба, ДССТ) ставку залишили на рівні 1,5 %.

Військовий збір стягують з усіх доходів фізичних осіб за винятком соціальних виплат, пенсій, стипендій, доходів від ОВДП, деяких інших доходів, що не підпадають під оподаткування ПДФО.

А з 1 січня 2025 року військовий збір почали стягувати і з фізичних осіб-підприємців. Для ФОПів I, II та IV груп діє ставка ВЗ у 10 % від мінімальної заробітної плати (цьогоріч – 850 гривень на місяць), для ФОПів III групи (юридичні особи, які сплачують єдиний податок) – 1 % від обороту за підсумками кварталу.

Тепер пропонується запровадити такі ставки військового збору назавжди, незалежно від термінів завершення дії воєнного стану – задля забезпечення достатніми ресурсами у сфері оборони та потреб повоєнної відбудови. Адже ВЗ залишається одним із найважливіших джерел оборонних спроможностей держави. Торік відповідні надходження перевищили 163 мільярди гривень, тоді як у 2024-му, до оновлення правил нарахування збору, у бюджеті акумулювали трохи більше 51 мільярда.

ТЕ, ПРО ЩО НАЙБІЛЬШЕ ДИСКУТУЮТЬ: ПДВ ДЛЯ ФОПІВ

Мета нововведення – не тільки збільшення податкових надходжень, а й мінімізація схем ухилення від оподаткування через дроблення великого бізнесу на ФОПи та використання ФОПів замість найму працівників за повноцінними трудовими договорами, кажуть автори законопроекту.

Положення про запровадження обов'язкової сплати ПДВ суб'єктами господарювання, котрі працюють на спрощеній системі оподаткування, якщо їхні доходи перевищують 4 мільйони гривень на рік, стало певним компромісом. Але зважаючи на те, що критика впровадження додаткового податку для сотень тисяч ФОПів в умовах війни не вщухає, – це ще не остаточний компроміс. Саме довкола цього питання, вочевидь, точитимуться чи не найпалкіші дискусії у стінах Верховної ради.

Наприкінці минулого року Міністерство фінансів винесло на обговорення проект податкових змін, яким передбачали впровадження ПДВ для ФОПів, чий річний дохід перевищує 1 мільйон гривень. Але багато експертів та підприємців тоді різко розкритикували ініціативу, тож урядовці погодилися підвищити граничний поріг. Зупинилися на показнику в 4 мільйони гривень. Це відповідає європейським нормам (Директивою Ради 2006/112/ЄС визначено поріг, після досягнення якого бізнес має сплачувати ПДВ, у 85 тисяч євро на рік).

Таким чином, під дію можливої новації, за підрахунками Податкової, підпадатимуть трохи більше 250 тисяч із понад 2,1 мільйона українських ФОПів.

Запропоновано також низку спрощень, які мають полегшити адміністрування ПДВ та захистити підприємців від «драконівських» штрафів за допущені помилки. Для цього пропонують збільшити податковий звітний період для них із одного до трьох місяців. А штрафні санкції в перший рік роботи за новими правилами будуть символічними – по 1 гривні за перші 5 допущених порушень.

Загалом же наразі пропонується такий механізм: 1 січня 2027 року Податкова присвоїть платникам єдиного податку, цього річні доходи яких, за попередніми даними, перевищать 4 мільйони гривень, коди платників ПДВ. Це дасть можливість контрагентам виписувати на них накладні з ПДВ для того, щоб нові платники вже з 1 січня могли формувати для себе податковий кредит. Але обов'язку нараховувати і сплачувати такий податок вже з 1 січня 2027 року немає.

Лише 1 квітня, після отримання повної звітності платників єдиного податку за 2026 рік, податківці переглянуть перелік платників, автоматично зареєстрованих платниками ПДВ, і скасують реєстрацію для тих, чиї річні доходи не перевищили порогу у 4 мільйони гривень. Платники, які залишаться в переліку, зобов'язуються із 1 квітня 2027 року включати ПДВ до ціни своїх товарів і послуг – 5 %, 14 % або 20 %.

Водночас, за прогнозами, дискусії точитимуться не лише довкола механізмів реалізації ініціативи, а й термінів впровадження ПДВ для частини «спрощенців». Багато хто вважає введення ПДВ для дрібного бізнесу в умовах війни вбивчим для багатьох підприємств. Поки що в законопроекті передбачена чітка дата: 1 січня 2027 року. Але є пропозиції (і, за даними ЗМІ, їх навіть обговорювали з представниками МВФ) про перенесення цієї дати на 1 січня 2028 року або навіть ухвалення документа з формулюванням «із 1 січня року, наступного після завершення дії воєнного стану» чи «на момент вступу України до ЄС».

ТЕ, ЩО НАБЛИЖАЄ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК: ОПОДАТКУВАННЯ ПОСИЛОК ІЗ ЗАКОРДОНУ

Скасування пільги на безмитне ввезення посилок вартістю до 150 євро автори законопроекту вважають одним із важливих елементів боротьби з контрабандою через схеми дроблення великих товарних партій на дрібні посилки із-за кордону. Також це – про рівні можливості для вітчизняних та іноземних магазинів і маркетплейсів. Адже український бізнес нараховує ПДВ навіть на недорогі товари, через що йому складно конкурувати з дешевим вмістом посилок із Китаю.

Таким чином діють і у Європі. З 1 липня 2021 року в межах реформи EU VAT e-commerce package там скасували звільнення від ПДВ імпорту товарів вартістю до 22 євро, ввівши податок на всі товари з-за меж ЄС. Хоча ввізне мито з посилок вартістю до 150 євро наразі не стягується. Але європейці вже обговорюють можливість скасування цього порогу із 1 липня 2026 року. Як варіант – тимчасове запровадження фіксованого збору (близько 3 євро) для боротьби із дешевим імпортом.

У межах євроінтеграції Україні також рано чи пізно доведеться імплементувати відповідні європейські директиви.

Поки що ПДВ (20 %) та мито (переважно 10 %) ми не сплачуємо із посилок, вартість яких не перевищує 150 євро. Законопроект пропонує скасувати податкову пільгу, залишивши «митну частину» без змін. Маркетплейси зобов'язані будуть при оформленні замовлень нараховувати ПДВ. Вони ж адмініструватимуть цей податок.

Водночас при надсиланні посилок із-за кордону іншими фізособами без оплати, якщо вартість вмісту посилок не перевищує 45 євро, сплачувати мито і ПДВ не доведеться.

Довкола цього розділу податкових змін експерти також прогнозують неабиякі суперечки. Адже скасування пільги на дешеві посилки може вдарити до гаманця багатьох українців, покупки на зарубіжних маркетплейсах для яких є хорошою можливістю заощаджувати (іноді – ледь не безальтернативним варіантом придбати щось необхідне). Це може позначитися і на діяльності волонтерів, які закупають побутові товари та продукцію подвійного призначення і комплектуючі для Сил Оборони. Натомість фіскальний ефект буде незначним – у кращому разі (якщо обсяг

пересилань збережеться, що мало ймовірно) бюджет, за оцінками експертів, отримуватиме не більше 12 мільярдів гривень на рік, що є мізером на тлі загальних фінансових потреб країни.

До того ж, у Європейському Союзі, який також рухається шляхом скасування пільг, планують за необхідності продовжити перехідний період. Натомість у нинішній редакції податкових змін в Україні такий період не передбачено.

Словом, попереду справді чимало непростих дискусій та обговорень. При цьому, за оцінками аналітиків, знайти в парламенті голоси для ухвалення «великого податкового законопроекту» буде ой як складно. Тож виконання цього важливого структурного маяка у межах співпраці з Міжнародним валютним фондом під питанням. А від співпраці з МВФ, як відомо, залежить і отримання Україною іншої міжнародної фінансової допомоги.

Тож висновок очевидний: потрібно шукати компроміс. (<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4106219-velikij-podatkovij-zakonoproekt-ci-vdastsa-znajti-kompromis.html>). – 2026. – 27.03).

Реформа ПДВ для малого бізнесу може бути значно жорсткішою за стандарти ЄС, та ігнорує критичні відмінності в адмініструванні податків

Матеріал на сайті «Економічна правда»

Автор: Олег Гетман, координатор експертних груп Економічної експертної платформи, асоційований експерт ГО «CASE-Україна».

Навіщо державі ПДВ з малого бізнесу

Питання реформування податку на додану вартість для малого бізнесу стало однією з найгарячіших тем економічних дискусій 2026 року.

В основі дискусії – ініціатива Міністерства фінансів щодо різкого зниження порогу обов'язкової реєстрації платником ПДВ, до 1 млн грн, для всіх суб'єктів господарювання, включаючи тих, хто працює за спрощеною системою оподаткування. Кілька днів тому прем'єр-міністр зазначила, що поріг з ПДВ може бути підвищений до 4 млн грн, наразі тривають перемовини з МВФ.

Головним аргументом ініціаторів проекту є необхідність гармонізації українського законодавства з нормами ЄС. Проте детальний аналіз світового досвіду свідчить, що пропонувані зміни можуть бути значно жорсткішими за середньоєвропейські стандарти та ігнорують критичні відмінності в адмініструванні податків.

Світовий досвід

Питання встановлення порогу реєстрації платником ПДВ є ключовим інструментом державної політики в усьому світі. Замість того, щоб обтяжувати малий бізнес складною звітністю, більшість країн прагнуть створити «безоплатну зону» для мікропідприємців, де вони можуть розвиватися без надмірного фіскального тиску.

Попри прагнення до гармонізації, країни ЄС демонструють значну варіативність у визначенні порогів, що залежить від рівня розвитку та структури малого бізнесу.

Франція застосовує багаторівневу систему. Для торгівлі поріг становить 85 тис. євро з можливими допусками до 91,9 тис. євро, для сфери послуг – 37,5 тис. євро. Це дозволяє диференціювати навантаження залежно від маржинальності бізнесу.

Ірландія встановила поріг 80 тис. євро для товарів і 40 тис. євро для послуг. Чехія у 2023 році зробила радикальний крок, подвоївши поріг реєстрації з 1 млн до 2 млн чеських крон (80 тис. євро), щоб зменшити адміністративний тягар бізнесу.

Польща має три ставки ПДВ: стандартна – 23 %, знижена – 8 %, пільгові – 5 % і 0 % (для певних медичних і транскордонних послуг). Поріг реєстрації платником цього податку становив 200 тис. злотих (47 тис. євро), а з 1 січня 2026 року цей поріг збільшили до 240 тис. злотих річного обороту (близько 56 тис. євро).

Глобальна практика показує, що низькі пороги реєстрації ПДВ характерні для країн з низьким рівнем цифровізації або специфічними фіскальними викликами.

Високі пороги, понад 75 тис. дол., діють у Великій Британії, Швейцарії, Японії, Сінгапурі, Австралії. Ці країни свідомо встановлюють високий поріг заради стимулювання підприємництва та зменшення витрат на податковий контроль.

Середні пороги, 40-60 тис. дол., встановлені в Естонії, Литві, Польщі, Словаччині, Хорватії, Люксембурзі, Болгарії. Низькі пороги, менше 20 тис. дол., діють у Мексиці і Туреччині. Досвід цих країн показує високий рівень ухилення від сплати податків через дроблення бізнесу, що є прямим наслідком низького порогу.

Висновки міжнародних організацій

Міжнародні інституції у звітах щодо сталого розвитку (Sustainable Development Goals) та податкової політики наголошують на таких аспектах.

Фахівці ООН пишуть, що надмірне податкове адміністрування – критичний бар'єр для інклюзивного економічного зростання. У висхідних країнах високі пороги ПДВ сприяють самозайнятості осіб. Низькі пороги стають причиною «пастки бідності», коли бізнес свідомо зупиняє ріст, щоб не переходити на складну систему обліку.

Організація економічного співробітництва та розвитку зазначає, що витрати податкових органів на збір ПДВ з мікробізнесу часто перевищують самі надходження. ОЕСР рекомендує встановлювати поріг на рівні, який відсікає найменш прибуткові підприємства, дозволяючи податківцям зосередитися на великих платниках (правило Парето: 20 % платників дають 80 % бюджету).

Українська проблематика

Світовий тренд полягає в спрощенні, а не ускладненні. Жодна успішна країна не розглядає зниження порогу ПДВ як ефективний метод боротьби з «тінню». Навпаки, досвід країн ЄС, зокрема Польщі та Чехії, демонструє, що підвищення лімітів оздоровлює бізнес-клімат та підвищує довіру між державою та підприємцями.

Основна проблема переходу на ПДВ для українських підприємців полягає не в додатковому податку, а саме в адмініструванні. Згідно з аналітичними даними, українська система адміністрування податків є однією з найскладніших у Євразії.

Якщо в ЄС підприємець витрачає на податкову звітність у середньому 200-300 годин на рік, то в Україні цей показник сягає 595 годин (дані Світового банку). Реєстрація платником ПДВ автоматично змушує малого підприємця наймати професійного бухгалтера, що стає значною статтею витрат для малого бізнесу.

Україна має унікально жорстку систему відповідальності для платників ПДВ: блокування податкових накладних. Цей інструмент не має аналогів у ЄС. Він може паралізувати роботу підприємства на місяці і передбачає штрафні санкції за нереєстрацію податкових накладних або помилки у звітності до 100 % від суми податку. У ЄС штрафи зазвичай стимулюють малий бізнес, а не карають його.

За розрахунками аналітичних центрів, запропоновані Мінфіном зміни зачеплять 660 тис. суб'єктів господарювання і завдадуть їм непродуктивних витрат на 61-115 млрд грн на рік. Крім додаткових витрат, проєкт матиме й інші наслідки.

Перший – збільшення дроблення і тінізація. Підприємці, для яких адміністрування ПДВ стане надто дорогим або ризикованим, або штучно занижуватимуть доходи, або переходитимуть в нелегальну площину, або відкриватимуть додатковий ФОП.

Другий – корупційні ризики. Розширення кола платників ПДВ на сотні тисяч осіб створить надмірне навантаження на податківців і збільшить корупційні ризики.

Яка модель оптимальна

Шлях до Євросоюзу – це не лише виконання формальних вимог стосовно податків, а й створення сприятливого середовища для зростання бізнесу. У рік вступу України до ЄС поріг обов'язкової реєстрації платником ПДВ, відповідно до директиви ЄС, доцільно встановити на рівні, не нижчому за 85 тис. євро.

Для боротьби із схемами, які використовують спрощену систему, необхідно:

- провести ключові реформи в ДМС, ДПС, фінмоніторингу, БЕБ і перезавантажити ДМС та ДПС комісіями з вирішальним голосом міжнародних експертів;
- законодавчо закріпити критерії та фінансову відповідальність за «дроблення бізнесу», зосередивши санкції на організаторах схем, а не на окремих ФОПах;
- обмежити схему «ФОП замість наймання», ввести критерії трудових відносин;
- підняти поріг реєстрації ПДВ до 85 тис. євро для загальної системи, зменшити штрафи за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних.

Україна має унікальний шанс впровадити найкращі євросоюзівські практики, що підтримують розвиток підприємництва, а не копіювати обмежувальні заходи, які можуть стати критичними для економіки в стані відновлення. (<https://pravda.com.ua/power/navishcho-derzhavi-pdv-z-malogo-biznesu-818778/>). – 2026. – 01.03).

Перспективи та ризики податкових змін для бізнесу, цифрових платформ та міжнародних посилок

Матеріал на сайті «Економічна правда»

Автор: Юлія Маліч, керівниця публічної політики Bolt.

Цифрові платформи не врегулюють?

Після провального голосування в парламенті за законопроект № 14025, який мав стати так званим One Big Beautiful Bill, надії на світле майбутнє мало.

Ідеться про майбутню податкову консолідацію, покликану задовольнити вимоги наших міжнародних партнерів, зокрема МВФ, і дати зелене світло виділенню Євросоюзом 90 млрд євро кредиту, украї необхідно для фінансування видатків.

Якщо зазирнути за лаштунки законодавчого процесу, то можна побачити не просто технічний документ, а коктейль, який містить оподаткування доходів через цифрові платформи, зниження лімітів на міжнародні посилки і ПДВ для ФОПів.

Чи зможе цей мікс ідей доплисти до гавані ухвалення, не розгубивши по дорозі здоровий глузд та інтереси бізнесу, який роками просив прозорих правил гри?

Еволюція ідеї

Історія регулювання гіг-економіки почалася не вчора і не під тиском МВФ. Це була ініціатива бізнесу та експертів, які розуміли: світ змінюється і старі трудові книжки та акти виконаних робіт більше не працюють у реаліях Bolt, Uber, Uklon чи Glovo.

Етап 1: надія на спрощення. Першою серйозною спробою став законопроект № 10166. Його філософія була революційною для української бюрократії: дати можливість сотням тисяч кур'єрів, таксистів, репетиторів та майстрів працювати офіційно без реєстрації ФОП, подання звітів та наймання бухгалтерів.

Ідея полягала у введенні спеціального режиму: платформа стає податковим агентом, автоматично утримує помірний відсоток (пропонувалося 6 %) і переказує його державі. Ми,

бізнес, прийшли до держави з простим меседжем: «Дайте нам інструмент легалізації. Ми хочемо працювати прозоро, люди готові платити податки, якщо це буде зроблено в один клік у смартфоні». Чому це важливо?

За нашими даними, Україна є частиною «екосистеми гнучкості». У нас тільки 37 % водіїв вважають співпрацю з платформами основним джерелом доходу. Це означає, що більшість водіїв співпрацюють з платформою для підробітку.

Частина водіїв має іншу зайнятість: 27,5 % працюють на постійній роботі повний робочий день, майже 12 % – пенсіонери. Це люди, які не найматимуть бухгалтерів і не розбиратимуться в змінах ПДВ для ФОПів. Їм потрібен простий механізм сплати податку в один клік, інакше вони просто зникнуть з легального поля.

Однак проєкт заглох у комітетах та отримав негативні відгуки через широту застосування, бо передбачав послаблення для 20 категорій самозайнятих осіб.

Етап 2: технічне вдосконалення. Потім з'явився законопроект № 13232 як ініціатива Мінфіну. Це була спроба врахувати зауваження до попередньої ініціативи. Документ став більш технічним, фокусувався на змінах до Податкового кодексу, шукав баланс між адмініструванням та свободою підприємництва.

Цей еволюційний крок наближав нас до євросоюзівських практик, зокрема впроваджував системи міжнародного обміну інформацією про податки, визнавав платформи податковими агентами, передбачав щорічну податкову звітність. Документ з'явився не просто як бажання бізнесу, а як необхідність гармонізації законодавства з євросоюзівським, зокрема в контексті директиви DAC7.

DAC7 (Directive on Administrative Cooperation) – стандарт ЄС, який зобов'язує цифрові платформи передавати податковим органам дані про продавців та надавачів послуг. Україна, рухаючись у ЄС, має імплементувати ці норми.

Бізнес це розуміє. Ми готові до прозорості, бо це квиток у цивілізований світ.

Етап 3: зміна Кабміну. Ось ми прийшли до законопроекту № 14025. Чисто технічно, адже змінився склад уряду. У гру вступає фактор «великого пакета».

Анатомія One Big Beautiful Bill

Поняття One Big Beautiful Bill виникло, коли стало зрозуміло, що голосів на окремі непопулярні рішення може не вистачити, а вимоги МВФ щодо наповнення бюджету (Structural Benchmark) жорсткі. Логіка влади проста: об'єднаймо євроінтеграційні вимоги з усіма видами підвищення податків і проголосуємо все разом.

Що має увійти в «мікс», який асоціюють з № 14025 та супутніми ініціативами?

Оподаткування доходів через цифрові платформи (DAC7). Це найбільш підготовлена та логічна частина. Вона про обмін інформацією та детінізацію.

Оподаткування міжнародних посилок. Зниження ліміту безмитного ввезення (обговорюються варіанти аж до 45 євро). Це надзвичайно чутлива тема, яка торкається мільйонів українців, що купують товари на AliExpress, Amazon чи iHerb.

ПДВ для ФОПів, зміна спрощеної системи. Спроби переглянути критерії перебування на єдиному податку, ввести ПДВ для певних категорій підприємців. Будь-які рухи щодо «священної корови» економіки викликають критику.

Ідея об'єднати все це в один «великий красивий закон» виглядає привабливо для менеджерів процесу, але вкрай ризиковано для суті реформ.

У чому полягають ризики

Ми, представники індустрії цифрової економіки, просили державу врегулювати існуючий ринок. Не вбити його, не загнати в підпілля, а привести до міжнародних стандартів. Проєкт № 14025 (імплементація звітності платформ) був про це. Це прозорість, до якої ми готові. Коли ж до технічного регламенту обміну даними додають фіскальні заходи, виникає складний «мікс», який складно просувати.

Ризик 1: політичний колапс. Депутати – теж люди, вони залежать від електорату. Голосувати за «євроінтеграційний закон про платформи» – це добре і престижно. Голосувати за «податок на посилки з Китаю» – це інша справа. Змішавши ці норми, буде ризик того, що законопроект просто провалить у залі.

Ризик 2: адміністративний хаос. Впровадження DAC7 – це складне IT-завдання для платформ та податкової. Це вимагає налаштування систем, протоколів безпеки, навчання персоналу. Якщо одночасно митниця отримує навантаження у вигляді перевірки мільйонів дешевих посилок, а податкова почне адмініструвати ПДВ для тисяч нових суб'єктів, система може «лягти». Не можна реформувати все і відразу, особливо коли інституції під час війни працюють на межі можливостей.

Ризик 3: викривлення суті. МВФ не вимагає «вбити» малий бізнес чи заборонити українцям купувати дешеві товари за кордоном. МВФ вимагає сталих джерел доходів. Часто наші урядовці, намагаючись догодити партнерам, пропонують найпростіші, але не найефективніші рішення. Обкласти податком посилку за 50 євро простіше, ніж реформувати митницю, але чи дасть це ефект? Сумнівно. Адміністрування дрібних податків часто коштує дорожче, ніж самі збори.

Чого чекає бізнес

Ми розуміємо, що війна вимагає грошей. Бізнес – не просто спосіб заробітку, це фундамент обороноздатності. Ми не проти податків, ми проти невизначеності. Проект № 14025 був шансом врегулювати роботу цифрових платформ.

Ми готові бути партнерами держави і ділитися інформацією за стандартами ОЕСР та ЄС. Врегулювання ринку мінімізує «сірі» схеми, що демпінгують і нічого не платять. Для цього уряд повинен подати новий законопроект. Поки невідомо, увійдуть туди всі ініціативи чи тільки регулювання для платформ.

Я не впевнена, що всі питання – посилки, ПДВ, платформи – треба об'єднувати в одному документі. Проте, якщо політичне рішення про One Big Beautiful Bill ухвалене, маємо бути реалістами. Без фінансування міжнародних партнерів нас чекає фінансова катастрофа. Тож сподіваємося на здоровий глузд депутатів. (<https://pravda.com.ua/power/one-big-beautiful-bill-shcho-ne-tak-iz-podatkovoyu-reformoyu-14025-dlya-yes-ta-mvf-819357/>). – 2026. – 19.03).

ЗЕЛЕНА СТРАТЕГІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

Екологічні норми

Нові екологічні ініціативи щодо збереження торфовищ та відновлення водних ресурсів від Міністерства економіки

Матеріал на сайті Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України

Мінекономіки презентувало нові екологічні ініціативи щодо збереження торфовищ та відновлення водних ресурсів

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України представило нові правові ініціативи щодо запровадження особливого правового режиму для земель під торфовищами та збереження водності річок отримують підтримку громадськості.

Заступниця міністра економіки, довкілля та сільського господарства України Ірина Овчаренко під час пресбрифінгу, організованого Мережею захисту національних інтересів «А Н Т С» детально поінформувала про ключові екологічні ініціативи Мінекономіки.

Зокрема, йдеться про проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про особливості правового режиму використання земель під торфовищами та можливі види їх цільового призначення», який попередньо оприлюднено на офіційному вебсайті Мінекономіки для громадського обговорення.

Проєкт постанови підготовлений за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та Глобального екологічного фонду (ГЕФ) у межах проєкту «Сприяння сталому тваринництву та збереження екосистем на півночі України».

Документ передбачає встановлення єдиних правил використання земель під торфовищами з урахуванням екологічних обмежень та запровадження спеціального правового режиму для таких територій. Зокрема, пропонується:

- визначити види цільового призначення таких земель (природно-заповідного, водного фонду, лісогосподарського, оздоровчого та історико-культурного призначення);
- створити окремий інформаційний шар «Торфовища з особливим режимом» у Державному земельному кадастрі;
- забезпечити врахування статусу торфовищ під час ухвалення рішень щодо землекористування та зміни цільового призначення земельних ділянок.

Водночас документ не змінює чинне цільове призначення земельних ділянок і не обмежує поточну господарську діяльність. Нові вимоги застосовуватимуться лише до майбутніх рішень щодо зміни призначення земель під торфовищами. Такий підхід дозволить одночасно зберігати унікальні природні екосистеми, відновлювати водні ресурси та виконувати європейські екологічні вимоги.

Ще однією важливою ініціативою є проєкт Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України та деяких інших законів України щодо збереження водності річок і охорони їх від забруднення».

Головна мета законопроекту – створити умови для відновлення природної течії річок та покращення їх водності. Значна частина водних об'єктів в Україні зазнала змін через надмірну зарегульованість течій та випрямлення русел. Крім того, багато гідротехнічних споруд сьогодні залишаються без належного нагляду, а процедура їх демонтажу є складною та тривалою.

У зв'язку з цим планується провести обстеження гідротехнічних споруд, внести їх до обліку, визначити об'єкти, що негативно впливають на водні екосистеми, а також суттєво спростити процедури демонтажу безхазяйних споруд.

Окрему увагу було приділено питанням євроінтеграції у водному секторі. Ірина Овчаренко наголосила, що Україна вже здійснила низку важливих кроків у межах виконання європейських зобов'язань.

Зокрема, оновлено законодавство у сфері водної політики, запроваджено басейновий принцип управління водними ресурсами, визначено райони річкових басейнів та їх межі, проведено ідентифікацію масивів поверхневих і підземних вод, затверджено водогосподарські баланси та створено басейнові ради. Також впроваджено нові підходи до моніторингу вод і оцінки їх стану на основі екологічних нормативів якості.

«У цьому році ми запровадили e-Моніторинг. Пробі води за єдиною методикою братимуть у 553 визначених точках на річках, озерах і водосховищах, а також у 587 точках підземних вод – на свердловинах та в інших джерелах питної води. Тобто в цій програмі можна буде бачити по кожній точці моніторингу повну історію даних за весь період досліджень. І ви самі зможете бачити цю динаміку. Водночас новітнім в цій програмі є те, що результати досліджень потрапляють до неї прямо і безпосередньо з лабораторій. Також у цьому році програма e-Моніторинг відновлює і підземний моніторинг», – зазначила Ірина Овчаренко.

Під час заходу також обговорювалися проблемні питання водозабезпечення Донбасу, руйнування гідротехнічної інфраструктури, погіршення якості водних ресурсів, затоплення шахт,

що призводить до забруднення підземних і поверхневих вод, а також збитки водним ресурсам, завдані військовою агресією російської федерації.

Окремо наголошувалося на необхідності комплексного відновлення гідротехнічної інфраструктури після деокупації територій та впровадження сучасних підходів до управління водними ресурсами. (<https://me.gov.ua/News/Detail/dd5aae47-86ca-409c-876a-206d06db6609?lang=uk-UA&title=ZberezheniaTorfovish>). – 2026. – 06.03).

Реформа системи державного екологічного управління як необхідна умова виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань

Матеріал на сайті «ZAXID.NET»

Автор: Ірина Оліщук, журналістка стрічки новин ZAXID.NET.

Ліквідація Міндовкілля може сповільнити євроінтеграцію та відбудову України

Ліквідація Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів в перспективі може призвести до неспроможності держави реагувати на масштабні екологічні виклики, зокрема на відновлення зруйнованих унаслідок війни територій. Також це може ускладнити впровадження європейських екологічних норм і сповільнити процес євроінтеграції України. Про це 13 березня повідомила громадська ініціатива «Голка», посилаючись на результати дослідження міжнародної благодійної організації «Екологія – Право – Людина».

Дослідники організації проаналізували ефективність системи екологічного врядування в Україні та оцінили перспективи й темп виконання зобов'язань у межах переговорного розділу 27 «Довкілля та зміна клімату» на шляху вступу України до ЄС.

За словами виконавчої директорки МБО «Екологія – Право – Людина» Олени Кравченко, відсутність окремого профільного міністерства створює ризики для екологічної політики.

«Наразі в Україні є триєдине міністерство, де поєднали економіку, агросектор і довкілля, але екологічні політики несумісні з макроекономічними й аграрними функціями в об'єднаному міністерстві. Зараз система управління фрагментована на різних рівнях, коли різні аспекти екологічної політики реалізують різні органи виконавчої влади, які між собою погано координуються. Деякі функції дублюються, деякі їх бракує. А система державного екологічного контролю малоефективна. Щодо управління надрами, то воно фрагментоване і це додає корупційних ризиків», – пояснила Кравченко.

Голова парламентського Комітету з питань екологічної політики та природокористування Олег Бондаренко («Слуга народу») заявив, що реформа системи державного екологічного управління є необхідною умовою виконання Україною євроінтеграційних зобов'язань. За його словами, цей процес потребує постійного діалогу між парламентом, урядом і громадянськістю. Він також підкреслив, що Міністерство захисту довкілля має функціонувати як окрема інституція.

Голова підкомітету з питань лісових ресурсів, об'єктів природно-заповідного фонду та з питань адаптації законодавства України до положень права Євросоюзу Юлія Овчинникова зазначила, що вступ України в ЄС також вимагає удосконалення законодавства у сфері збереження природи та створення стійкої ефективної системи управління процесами як на державному, так і на регіональному та місцевому рівнях:

«Природні території та заповідні об'єкти є важливою частиною національної спадщини, а ефективне управління ними свідчить про рівень розвитку держави та відповідальність суспільства за збереження природи. Водночас сучасна система управління у сфері біорізноманіття в Україні

залишається фрагментарною, характеризується дублюванням функцій між органами влади, браком ресурсів та відсутністю ефективних механізмів управління Смарагдовою мережею».

Співзасновниця і голова громадської ініціативи «Голка» Ірина Федорів заявила, що на інституційну спроможність у сфері захисту довкілля вплинули й суперечливі законодавчі ініціативи:

«Рік тому нардепи проголосували за «закон Ігоря Мазепи», яким намагалися легалізувати крадене. На цьому акцентували й громадські організації, і наші партнери – Європарламент та Єврокомісія. Так ліси, узбережжя, культурна спадщина, археологія опинилися під загрозою. Зараз ділки зрозуміли, що Верховний Суд не дасть їм ані бюджетних коштів, ані можливості дерибанити. Автора законопроекту Ігоря Фріса попереджали, що суди будуть послуговуватися Конституцією. Уже напрацьована якісна судова практика. Отже, ставки ростуть! Тепер голова парламенту Руслан Стефанчук пропонує змінити весь Цивільний кодекс і вже говорять про легалізацію всього, що потрапило в реєстри. Таким чином законотворці не намагаються упередити схеми, не притягають до відповідальності тих, хто організовує дерибани на місцевому і національному рівні, не чіпають «чорних нотаріусів» і «чорних реєстраторів», – сказала Ірина Федорів. (https://zaxid.net/likvidatsiya_mindovkilliya_mozhe_spoivilniti_yevrointegratsiyu_ta_vidbudovu_ukrayini_n1632550). – 2026. – 13.03).

ЦИФРОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Запуск eFood – єдиної цифрової платформи, що інтегрується з системами ЄС

Матеріал на сайті Міністерства цифрової трансформації України

Від паперової бюрократії до європейських стандартів: послуги Держпродспоживслужби переходять у цифру

Уряд ухвалив постанову, яка дозволить запустити eFood, – єдину платформу, що об'єднає всі реєстри Держпродспоживслужби та переведе дозвільні послуги в онлайн. Для українців це гарантована якість продуктів та кормів, а для бізнесу – швидкі цифрові дозволи на реєстрацію потужностей чи експлуатаційний дозвіл без походів до держустанов.

Що змінюється:

- Державі – євроінтеграція та ефективний контроль: Платформа інтегрується з системами ЄС – IMSOC та TRACES NT. Це «цифрова перепустка» та пряма вимога для вільного експорту українських продуктів на європейські ринки.

Замість стосів паперів та ручного контролю – планшети, бодікамери та мобільний застосунок для інспекторів. Це автоматизує 53 послуги та прибере корупційні ризики. Результат: ринок виходить із тіні, а бюджет щороку заощаджує до 110 млн грн.

- Бізнесу – прозорість та швидкість: Отримуйте дозвільні документи в Дії або через єдиний портал сервісів Держпродспоживслужби за 1–5 днів замість 15.

Цифровізація за стандартами ЄС спростить експорт: це дозволить зняти бар'єри для бізнесу та збільшить продажі товарів до ЄС без зайвих паперів і затримок.

- Громадянам – безпека: Ви точно знаєте, що купуєте. Впроваджується простежуваність продукції за європейським принципом «від лану до столу»: запрацює Система швидкого повідомлення про небезпечну їжу та корми. Це дозволить миттєво реагувати й захищати здоров'я людей і тварин.

Як це працюватиме?

Запускаємо eFood поступово. Спершу цифровізуємо 9 найпопулярніших послуг:

- реєстрацію потужності з виробництва та обігу харчових продуктів;
- реєстрацію потужності з обігу побічних продуктів тваринного походження та продуктів їх оброблення та переробки;
- реєстрацію потужності з виробництва та/або обігу кормів;
- реєстрацію тваринницької потужності;
- видачу експлуатаційного дозволу (на діяльність з виробництва та/або зберіганням харчових продуктів тваринного походження);
- експлуатаційний дозвіл на потужності з виробництва кормів;
- експлуатаційний дозвіл для потужностей (об'єктів) з переробки неїстівних продуктів тваринного походження;
- затвердження тваринницької потужності для експорту, імпорту та здійснення діяльності, що становить високий ризик;
- подання декларацій про відповідність кормів.

Цифрова Держпродспоживслужба – це прозорі правила гри та довіра між державою, бізнесом та суспільством. Завдяки відкритим даним ми повертаємо довіру до перевірок і відкриваємо українським товарам шлях на ринок ЄС. (<https://thedigital.gov.ua/news/postanovy-uriadu/vid-paperovoyi-biurokratiyi-do-yevropeyskykh-standativ-posluhy-derzprodspozyvsluzby-perekhodiat-u-tsyfru>). – 2026. – 19.03).

Закупівля обладнання з КНР для реалізації 5G в Україні суперечить рекомендаціям Єврокомісії щодо політики розширення ЄС

Матеріал на сайті «Цензор.НЕТ»

Автор: Костянтин Корсун, експерт з кібербезпеки. У 2000-2005 заступник керівника відділу боротьби з комп'ютерною злочинністю при Департаменті контррозвідки СБУ. Засновник та перший керівник CERT-UA.

*5G в Україні: корупція перемагає євроінтеграцію**

Коли наступного разу почуєте новину «в Україні запустили 5G» – скоріш за все, це буде історія про китайську експансію в Україні.

Всупереч публічних застережень західних партнерів.

Всупереч інтересів національної безпеки України.

З великими корупціогенними ризиками.

А тепер детальніше, з фактами та доказами.

Спочатку коротко нагадаю що таке 5G і які навколо нього вирують пристрасті.

Загалом це еволюційний етап 4G (він же LTE), яким ми користуємося зараз. Але 5G значно швидший, приблизно вп'ятеро. І такий приріст досягається за рахунок вищих частот – які, у свою чергу, потребують значно більшої кількості базових станцій – причому в рази більше. І до того ж, кожна з цих базових станцій значно дорожча (у півтора-два рази) за стандартну 4G-станцію.

Цифри ці з часом змінюються, але загальна тенденція така, що для більшості мобільних операторів Світу все ще економічно недоцільно переходити на 5G: забагато витрат, за які кінцевий користувач навряд чи захоче платити.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

От коли переходили з 3G на 4G – тоді різниця була вражаючою, і абоненти готові були платити за якісно новий рівень. А між 4G та 5G такої наочної різниці немає.

Так, 5G значно більш стабільніший та швидший, і це важливо для, наприклад, роботи банкоматів або служб таксі. Але й поточний рівень більш-менш задовільний. Зате витрати на перехід на 5G – не виправдано високі. Нерентабельно це поки загалом для більшості комерційних операторів.

А от Китай, з його комуністичною ідеологією та планами підкорення Світу – не шкодує грошей на іміджеві проєкти. Їхнє головне завдання: щоб усі країни купляли лише китайське, будували на ньому базову інфраструктуру, і потім вже не змогли змінити постачальника. Тому китайський уряд щедро спонсорує своїх виробників на зниження ціни продажу, і при цьому часто-густо добавляє у софт виробників власний прихований шпигунський функціонал. А ще примусово перенаправляє увесь китайський трафік через урядові сервери для його аналізу і загалом побудував всередині країни Великий Китайський Фаєрвол, який забезпечує майже повну ізоляцію китайців від зовнішнього Світу. Але це окрема тема, і сьогодні не про неї. Хоча я багато про це розказував.

Країни «розвинутої демократії» давно усвідомили ризики експансії китайського обладнання і вже давно намагаються з цим боротися.

До того ж, інструментом просування китайців на нові ринки завжди (наголошую – завжди) є пряма тупа корупція, якою вони дуже активно користуються.

З цих та інших безпекових причин китайські постачальники визначаються, наприклад, у Європейському Союзі як «високо-ризикові постачальники» (high-risk supplier).

І у звіті Єврокомісії за 2025 рік щодо політики розширення ЄС, окремо зазначено, що Україна надала ліцензії високо-ризиковим постачальникам під час реалізації пілотного проєкту 5G у Львові – яким так пишався свого часу тодішній міністр цифротрансформаторів М. Федоров. Якщо трохи глибше погуглити, то можна з'ясувати, що у рамках того проєкту на ратуші Львова були встановлені радіомодулі Huawei AAU5636m – хоча ім'я цього виробника ви (чомусь?) не знайдете в офіційних переможних прес-релізах.

Ну тобто Китай допомагає росії нас вбивати, і одночасно впроваджує свої шпигунські базові станції – безпосередньо в Україні.

Нагадаю, що вони завжди роблять це через підкуп чиновників, підкуп власників бізнесу за рахунок демпінгової ціни, підкуп кінцевого користувача – за рахунок штучно занижених цін у магазинах (хоча китайської ж якості, але ж піплю пох, аби дешево).

Окремо звертаю увагу: звіт Єврокомісії з публічним зауваженням щодо китайців та їх доступу до важливих інфраструктурних проєктів – вийшов у листопаді 2025.

А запуск українсько-китайсько-федорівського проєкту «тестовий майданчик 5G у Львові» урочисто запустили у січні 2026 – наче насміхаючись над попередженнями наших західних донорів.

І це при тому, що Україна підписала «Протокол про наміри з безпеки 5G», який включає «План дій з розвитку та імплементації правил безпеки 5G згідно EU 5G Cybersecurity Toolbox». Це як наче розписався з одною – а спить з іншою. І плювати на взяті офіційні зобов'язання. А коли тикають у їх порушення – робить морду ящиком у переходить на іншу посаду, міністра оборони.

А тим часом китайські «тестові 5G майданчики» нехай собі збирають дані про українців – як цивільних, так і військових. І передають їх своїм союзникам-росіянам. (<https://censor.net/ua/blogs/3605679/5g-v-ukrayini-koruptsiya-peremagaye-yevrointegratsiyu>). – 2026. – 17.03).

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ТРУДОВЕ ПРАВО

Питання адаптації нормативної бази України у сфері діабетичної допомоги до стандартів ЄС

Матеріал на сайті «Інтерфакс-Україна»

*Медицинський «безвіз» для українців з діабетом: чому якість допомоги гальмує євроінтеграцію?**

Українці з діабетом, які через війну наразі перебувають у країнах ЄС, мають повний доступ до якісної діабетичної допомоги.

Якісна діабетична допомога в Україні – це квиток додому.

Майбутній вступ України до ЄС відкриває пацієнтам з цукровим діабетом доступ до єдиного медичного простору і одночасно несе не лише можливості, а й серйозні виклики. Євроінтеграція – це не тільки підписання документів, а й вирівнювання стандартів життя. У сфері охорони здоров'я існуючий розрив між Україною та ЄС перетворюється з медичної проблеми на політико-економічну.

Згідно з Директивою 2011/24/ЄС, якщо Україна стає частиною єдиного медичного простору, але не забезпечує сучасні протоколи (наприклад, доступність системи безперервного контролю цукру крові CGM або помпову інсуліно терапію), виникає юридичний прецедент. За нормами Директиви про транскордонну медицину, держава, яка не може надати допомогу належної якості у «виправдані терміни», зобов'язана оплатити таке лікування за кордоном. Україна буде зобов'язана платити за лікування українців в Європі, коли допомога всередині країни не відповідатиме європейським стандартам або не буде надана вчасно. Замість інвестицій у власні лікарні, державний бюджет буде змушений «експортувати» податки українців до клінік Німеччини чи Польщі.

Законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм європейського права у сфері транскордонного надання медичних послуг та координації систем соціального забезпечення у частині, що стосуються медичних послуг» не забезпечить вирішення проблем діабету. Впровадження Європейських стандартів діабетичної допомоги – це єдиний шлях до прозорості бюджетних витрат та збереження життя громадян.

Соціальна деградація та демографічна криза

Для ЄС діабет – це керований стан, що дозволяє людині бути повноцінним учасником економіки. В Україні через застарілі підходи рівень інвалідизації залишається критичним.

Гальмо для економіки: Висока смертність та втрата працездатності молодих людей із діабетом 1-го типу суперечить європейській стратегії сталого розвитку. ЄС не зацікавлений в інтеграції країни, соціальна система якої перевантажена витратами на лікування важких ускладнень (ампутації, сліпота, діаліз), яких у Європі навчилися ефективно уникати.

Цифровий розрив (MyHealth@EU)

Євроінтеграція вимагає безперервності медичних даних. Якщо українська система eHealth не зможе забезпечити такий же рівень моніторингу пацієнта, як європейська мережа MyHealth@EU, українці в ЄС опиняться у «сірій зоні». Неможливість інтегрувати наші дані у спільний простір через технічну та протокольну відсталість – це пряма технічна перепона для відкриття розділів (Chapters) переговорного процесу про вступ.

Моральний аспект: право на життя

Залишати якість допомоги на нинішньому рівні означає створювати «медичну дискримінацію» всередині ЄС. Якщо українська дитина з діабетом має гірші шанси на здорове майбутнє, ніж дитина в Польщі, це порушує базові цінності Євросоюзу – рівність та повагу до людської гідності.

* Матеріал друкується зі скороченнями, повний текст – за посиланням, що надається в кінці повідомлення.

Юридична пастка та фінансові ризики

Головний виклик імплементації європейського права – критичний розрив у тарифах. Вартість лікування ускладнень діабету в Україні наразі в рази нижча, ніж у країнах ЄС.

Ризик для бюджету: Якщо Україна не впровадить європейські протоколи діабетичної допомоги найближчим часом, державні кошти (податки українців) через судові рішення та механізми трансграничної медицини спрямовуватимуться на оплату послуг у клініках Німеччини, Польщі чи Чехії.

Вибір держави: Або ми інвестуємо в модернізацію українських лікарень та цифрову профілактику сьогодні, або фінансуємо медичну інфраструктуру Євросоюзу завтра.

Необхідне втручання: Україна має негайно імплементувати механізм «попереднього дозволу» (згідно зі ст. 8 Директиви). Це дозволить державі пропонувати якісну альтернативу всередині країни та контролювати бюджетні потоки.

Діабет – бар'єр для повернення додому

Якісна медицина стала інструментом великої демографічної гри. Українці з діабетом, які через війну наразі перебувають у країнах ЄС, мають повний доступ до безкоштовної діабетичної допомоги найвищого рівня: систем безперервного моніторингу (CGM) та інсулінових помп.

Медичний якір: Для родин, де є діти чи дорослі з діабетом, застаріла українська система стає непереборним бар'єром для репатріації. Вони не повернуться в Україну, поки не будуть впевнені, що вдома отримують той самий рівень безпеки, що й у Європі.

Квиток додому: Якісна діабетична допомога в Україні за стандартами ЄС – це єдиний реальний стимул повернути тисячі активних громадян та зберегти людський капітал.

Шлях до європейських стандартів

Аудит законодавства у межах проекту «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ЦУКРОВИМ ДІАБЕТОМ: ШЛЯХ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ», проведений УДФ* та АПРАД*, виявив критичні «юридичні розриви», які вже обговорюються з групою Європарламенту MEPs Mobilising for Diabetes (MMD). Гармонізація медицини з Резолюцією Європарламенту 2022/2901(RSP) вимога часу.

«Ми стоїмо перед вибором: або технологічні стандарти ЄС, або остаточна втрата громадян. Впровадження європейських протоколів допоможе знизити смертність від ускладнень на 30–40 % та зробити бюджетні витрати прозорим. Впровадження Європейських стандартів діабетичної допомоги – це єдиний шлях до прозорості бюджетних витрат та збереження життя громадян», – наголошують в УДФ.

Висновки:

Потрібен негайний перехід до цілісної, людиноцентричної системи управління діабетом за стандартами ЄС. Тільки вирівнювання якості допомоги та реальне наповнення тарифів НСЗУ зможуть зробити українську медицину конкурентоспроможною та повернути громадян додому.

Пріоритетні напрямки (для ВРУ та Уряду):

- Трансформація: Формування оновлених стандартів діабетичної допомоги на основі доказової медицини ЄС та рекомендацій EASD.
- Цифровізація: Інтеграція eHealth із європейською мережею MyHealth@EU.
- Реімбурсація: Оптимізація відповідно до стандартів ЄС (Постанова КМУ № 854).

Модернізація діабетичної допомоги через Постанову № 854 та впровадження стандартів EASD – це не «побажання» пацієнтів, а необхідна передумова для закриття переговорних розділів щодо вступу в ЄС. Без якісної медицини «безвіз» стане дорогою в один кінець для людського капіталу України.

Аналітичний огляд, присвячений адаптації нормативної бази України у сфері діабетичної допомоги до стандартів ЄС, має стати основою для підготовки до Круглого столу з питань діабету в Комітеті Верховної Ради з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування. (<https://interfax.com.ua/news/press-release/1152007.html>). – 2026. – 16.03).

Критика стратегії деінституціоналізації як формального виконання євроінтеграційних вимог щодо підтримки людей з інвалідністю в Україні

Матеріал на сайті «Центр прав людини Zmina»

Автор: Ольга Маджумдар

Реформування інтернатів для дорослих: за що критикують довгоочікувану стратегію деінституціоналізації та які зобов'язання перед ЄС

Стратегія деінституціоналізації (ДІ) для дорослих, яку уряд ухвалив у грудні 2024 року, громадськість сприйняла як значний прорив у сфері прав людей з інвалідністю. Документ передбачає проведення реформи, за якої створюється альтернатива інтернатам для дорослих та забезпечення умов для більш незалежного життя цих людей у громадах.

За рік дії стратегії виявилось, що зміни в державі наразі «косметичні», а сам документ разом із планом заходів містить суттєві прогалини, які ставлять реалізацію реформи під сумнів.

Що не так зі стратегією ДІ, як її варто доопрацювати та які кроки необхідні, щоб наблизитися до європейських стандартів у сфері захисту прав людей з інвалідністю, досліджували в організації Fight For Right (FFR). ZMINA публікує ключові висновки огляду.

Які вимоги до реформи з боку ЄС

Наприкінці 2024 року Кабмін схвалив Стратегію реформування психоневрологічних, інших інтернатних закладів та деінституціоналізації догляду за повнолітніми особами з інвалідністю та особами старшого віку до 2034 року і затвердив операційний план заходів з її реалізації на 2025–2027 роки. Проведення реформи деінституціоналізації є однією з вимог Єврокомісії до України в процесі євроінтеграції.

У ЄС право кожної людини на незалежне життя закріплено в Хартії основоположних прав, тому інституційні заклади там поступово ліквідовують як те, що сприяє дискримінації за ознакою інвалідності. Тож від України в межах євроінтеграції очікують ухвалення політик та підходів щодо деінституціоналізації, які діють у ЄС.

Про необхідність реформи деінституціоналізації йдеться у звітах Єврокомісії щодо прогресу України за 2023, 2024 та 2025 рік, а також у програмі фінансової підтримки для України від ЄС Ukraine Facility.

«Деінституціоналізацію та забезпечення права на незалежне життя також можна розглядати як непряму частину Копенгагенських критеріїв, оскільки політичні критерії передбачають дотримання в державі – кандидаті на членство принципів поваги до прав людини та виконання міжнародних зобов'язань, зокрема Конвенції ООН про права людей з інвалідністю», – зазначається в дослідженні.

У Fight For Right проаналізували стратегію ДІ та операційний план до 2027 року, взявши за основу Керівні принципи щодо незалежного життя та включення до громади людей з інвалідністю в контексті фінансування ЄС – це найновіший документ ЄС у сфері деінституціоналізації.

Згідно з цими принципами, людиноцентричний підхід до деінституціоналізації ґрунтується на розбудові чотирьох напрямів:

- запобігання потраплянню до закладів дітей та дорослих людей з інвалідністю, а також людей старшого віку;
- створення в громадах належних умов для незалежного життя;
- включення людей з інвалідністю в життя громад;
- залучення людей з інвалідністю до ухвалення рішень, формування політик та імплементації змін.

Керівні принципи визначають розвиток доступних послуг як запоруку запобігання поміщенню людей до інституційних закладів та забезпечення можливостей незалежного життя для людей з інвалідністю.

Автори дослідження зазначають, що невіддільною характеристикою таких послуг має стати забезпечення права на власний вибір та контроль над своїм життям для людей з інвалідністю. Йдеться про послуги особистої допомоги, професійного догляду та підтримки вдома, що охоплює як медичну, так і немедичну підтримку, а також навчання та практику для досягнення максимальної незалежності.

Серед іншого в керівних принципах пропонують звертати увагу на групи, які зазнають перехресної дискримінації, не мають доступу до рівних можливостей у навчанні, працевлаштуванні, житлі тощо та в послугах підтримки в громадах, що призводить до поміщення до інституційних закладів як єдиного доступного варіанту підтримки.

До таких груп можуть належати жінки та дівчата з інвалідністю, люди з інвалідністю з етнічних груп та ЛГБТК+-люди з інвалідністю. Для того щоб люди з цих груп не потрапляли до інституцій, необхідно покращувати доступ до якісних послуг у громаді та долати дискримінацію в різних сферах.

«Врахування Україною європейських стандартів щодо незалежного життя для людей з інвалідністю є категоричною вимогою Європейського Союзу в межах переговорного процесу щодо вступу», – наголошується в дослідженні FFR.

Що відбулося за рік від початку реалізації стратегії ДІ

Стратегія ДІ та операційний план на її реалізацію до 2027 року – це гарний текст про усунення бар'єрів для реалізації права на незалежне життя, реформування системи довготривалого догляду і розвитку системи послуг, сприяння інтеграції людей з інвалідністю в громади, зазначила адвокаційна менеджерка організації Євгенія Булана під час публічної презентації досліджень FFR у січні 2026 року.

«Але є величезний нюанс. Стратегія пропонує дуже загальні речі, що не спрямовані на людей, які вже перебувають в інституціях (таких понад 40 тисяч), і на людей з інвалідністю, які мають дуже високі ризики потрапляння до закладів. Також є важливі пласти завдань, які стратегія не враховує зовсім», – зауважила вона.

Попри те що Мінсоцполітики представляє стратегію ДІ як основу змін у сфері політики інвалідності, фактично документ залишається досить віддаленим як від суті концепції незалежного життя, так і від суті деінституціоналізації, звертають увагу в FFR.

Стратегія не пропонує жодних кроків, як обмежити можливість потрапляння людей до інституцій і досягти хоча б кількісних показників зменшення кількості нових влаштувань у заклади, і не пропонує жодних механізмів виходу для людей з інституцій, звернула увагу Євгенія Булана.

За її словами, в Україні є випадки, коли підтримане проживання, яке має бути альтернативою інтернатам, перетворюється на новий формат інституції, особливо коли влаштовують велику кількість людей.

«Ми зустрічаємо декларативні згадки, що люди з інвалідністю, спільнота, їхні громадські організації мають бути включені в процеси формування політик. Була згадка про координаційний орган, який мав бути створений при уряді впродовж місяця від публікації стратегії. Минув рік, цей орган так і не був скликаний».

Євгенія Булана звернула увагу, що впродовж 2025 року мала бути проведена та опублікована на офіційних ресурсах Мінсоцполітики низка досліджень – про різні оцінювання потреб, оцінювання послуг, які вже надають громади, аналіз судових рішень, зокрема у сфері правосуб'єктності:

«Ми не зайшли жодного такого опублікованого дослідження».

Прогалини в стратегії, на які звертають увагу правозахисники

Неправильний підхід до деінституціоналізації простежується вже у формулюванні назви стратегії, наголошують експерти FFR.

«У назві йдеться про реформування інституцій, а не відмову від них, а також про деінституціоналізацію лише догляду. Водночас наріжний камінь майбутньої реформи – незалежне

життя – у назві стратегії навіть не згадується. Ми маємо говорити про ліквідацію інституційних закладів, бо реформувати цю монструозну систему, в якій понад 40 тисяч людей, доволі складно», – наголосила Євгенія Булана.

Іншою проблемою є те, що в стратегії намагаються об'єднати дві групи людей, які є дуже різними за потребами та викликами, з якими стикаються. Це люди з інвалідністю та люди старшого віку.

У FFR звертають увагу, що у фокусі уваги стратегії ДІ є лише кілька типів інституційних закладів: психоневрологічні інтернати, геріатричні пансіонати.

Це виключає з реформи інші інституційні заклади – терцентри (територіальні центри соціального обслуговування), стаціонарні відділення психіатричних установ МОЗ, реабілітаційні центри, соціальні гуртожитки для людей з інвалідністю, прихистки та гуртожитки для внутрішньо переміщених людей з інвалідністю. Тож ще тисячі людей можуть залишитися без можливостей незалежного життя.

Також недоліком урядового документа правозахисники називають те, що людей з інвалідністю не розглядають як проактивну групу та рівноправну частину українського суспільства, що ставить під сумнів правозахисний підхід авторів стратегії до розуміння інвалідності.

Що не враховано в операційному плані з деінституціалізації до 2027 року

В операційному плані з реалізації першого етапу стратегії ДІ значна кількість заходів у довгостроковій перспективі може сприяти якісним змінам як у законодавстві, так і на практиці, звертають увагу у FFR. Проте під час детального аналізу виявляються критичні прогалини щодо зменшення рівня інституціоналізації.

Зокрема, у документі не досить представлено такі заходи:

- превенція влаштування людей до закладів та запобігання створенню нових форм інституціоналізації;
- обмеження потрапляння людей до інституцій уже на першому етапі реалізації стратегії ДІ;
- механізми того, як люди виходитимуть з інституцій та переходитимуть до життя в громадах;
- відкриття інституційних закладів для громадського моніторингу та контролю, проведення досліджень та пілотних проєктів;
- широке залучення людей з інвалідністю до ухвалення рішень, формування політик та практик у сфері деінституціоналізації та інвалідності загалом.

Відсутність заходів із запобігання тому, щоб люди не потрапляли до інституційних закладів у коротко– та середньостроковій перспективі, є однією з найкритичніших прогалин операційного плану, наголошують в організації.

«Навіть за оптимістичним сценарієм не передбачається зниження кількості влаштованих до інституцій людей до 2027 року. В умовах війни процедура прийняття людини до інституції була суттєво спрощена та пришвидшена, тому з 2022 року люди з інвалідністю та громадяни старшого віку можуть потрапити до закладу, просто написавши заяву або за умови подання заяви офіційним опікуном чи органом опіки та піклування», – йдеться в дослідженні.

У 2022–2024 роках кількість мешканців інституційних закладів зросла на майже 16 тисяч. До традиційних груп, які ризикують опинитись в інтернатах, додалися люди з інвалідністю та старшого віку з-поміж внутрішньо переміщених осіб та ветерани бойових дій. Зокрема, упродовж 2022–2024 років до інституцій зарахували щонайменше 3300 внутрішньо переміщених людей. Тому в Україні виникла гостра потреба сформувавши комплекс заходів термінової підтримки людей із груп ризику, щоб запобігти їхньому можливому розміщенню в інституціях.

Рекомендації, що варто змінити

У Fight For Right звертають увагу, що через рік після схвалення стратегія деінституціоналізації та операційний план потребують негайного і ґрунтовного перегляду. Міністерству соціальної

політики варто звернути увагу на заходи, які передбачено в керівних принципах, і якомога швидше інтегрувати їх в операційний план.

Зокрема, важливо розробити не просто загальні заходи для людей з інвалідністю, а сформувані вузькі підходи та заходи, які враховують проблеми та потреби кожної групи ризику окремо:

- дітей з інвалідністю в сім'ях;
- молоді з інвалідністю в інституціях;
- людей, які позбавлені дієздатності чи мають обмежену дієздатність;
- людей із психосоціальною або інтелектуальною інвалідністю, порушеннями розвитку;
- людей старшого віку, зокрема й самотніх;
- ветеранів з інвалідністю внаслідок війни;
- внутрішньо переміщених людей з інвалідністю та старшого віку;
- людей, які можуть зазнати перехресної дискримінації і яких можуть обмежити в доступі

до послуг у громадах.

На ранніх етапах деінституціоналізації надзвичайно важливо зменшити кількість людей, які вперше потрапляють до інституцій та опиняються в соціальній ізоляції, наголошується в огляді FFR:

«Упродовж 2022–2024 років щонайменше 11 300 людей вперше опинилися в інституціях, що свідчить про дуже небезпечну динаміку збільшення масштабів інституціоналізації порівняно з минулими роками».

Серед заходів запобігання в Україні можна реалізувати такі:

- раннє втручання та підтримка сімей, де виховують дітей з інвалідністю;
- ліквідація інституту недієздатності в Україні та забезпечення правоздатності всім людям з інвалідністю;
- модель підтриманого ухвалення рішень;
- профілактика та лікування захворювань, догляд та підтримка людини вдома.

В операційному плані також не враховано заходів з обмеження формування нових форм інституціоналізації. Водночас відсутність такого важливого завдання врешті може звести нанівець усі заплановані зусилля та зберегти інституціоналізацію як явище в Україні, наголошується в дослідженні.

Можливим варіантом обмеження потрапляння людей до інституцій може стати поетапне впровадження відповідного мораторію, підготовка та пілотування якого може стартувати у 2025–2027 роках у кількох громадах.

«Впровадження повноцінного мораторію не є ні можливим, ні доцільним на ранніх етапах деінституціоналізації з урахуванням щорічного приросту мешканців інституцій. Водночас поступове торування шляху до цього заходу необхідно розпочинати вже зараз», – зауважують у FFR.

Деінституціоналізація має стати не формальним виконанням євроінтеграційних вимог, а реальною реформою системи підтримки людей з інвалідністю в Україні, яка забезпечить десяткам тисяч людей в інституціях право на незалежне життя та припинить практику ізоляції та сегрегації людей з інвалідністю, кажуть в організації.

Fight For Right закликає Міністерство соціальної політики відновити консультації для спільної роботи над внесенням змін до стратегії ДІ та операційного плану і формуванням подальших кроків уряду у сфері деінституціоналізації. (<https://zmina.info/articles/reformuvannya-internativ-dlya-doroslyh-za-shho-krytykuyut-dovgoochikuvanu-strategiyu-deinstytucjonalizacziyi-ta-yaki-zobovyzannya-pered-yes/>). – 2026. – 26.03).

Проблема реалізації проєкту «Нова українська школа» в контексті виконання зобов'язань України перед ЄС

Матеріал на сайті «Освіта.ua»

Автор: Станіслав Ніколаєнко, міністр освіти і науки 2005-2007 років, президент НУБіП України, перший заступник Голови Співки ректорів закладів вищої освіти України.

Реалізація НУШ відбувається в країні «з коліс»: оцінка реформи вишами

Оновлення української освіти, її адаптація до європейських стандартів носять об'єктивний характер.

Університети України активно співпрацюють з колегами в Європейському Союзі, діє більше ста програм подвійних дипломів, виконуються спільні міждисциплінарні проєкти в межах програми HORIZON EUROPE.

Проте реалії сьогодення, жорстка війна з росією ставить перед країною, українською освітою ще більш складніші і відповідальніші завдання щодо збереження держави, підтримки Збройних Сил України, військової економіки, відбудови зруйнованого господарства.

Адже майже 4 тисячі закладів освіти постраждали від бомбардувань, 3428 сильно пошкоджені. Близько двох десятків університетів зруйновано. І цей список, на жаль, множитья.

Тому проєкти змін, всіляких довоєнних реформ, задуманих у мирний час і написаних за міжнародні гранти, часто-густо зіштовхуються з жорсткою реальністю і не відповідають інтересам держави, всього суспільства.

Реалізація проєкту «Нова українська школа», який, на перший погляд, є прогресивною реформою, відбувається в країні «з коліс», без належних наукового та методичного супроводу, експериментальної апробації нових підходів і методів, що часто викликає значні зауваження і нерозуміння з боку громадськості, батьків, учених, учителів. Тому переведення дискусії авторами реформ навколо освітніх проблем в площину «якщо ти критикуєш НУШ, інші реформи, то ти проти державного курсу, проти зобов'язань України перед Європейським Союзом і т. ін.» є неправомірним і неприпустимим.

Такий підхід є глибоко помилковим, оскільки він несе загрозу руйнації базового фундаменту освіти – середньої школи.

Особливо нетерпимим є те, що громадськість, місцеві ради виключаються із діалогу про якість реформи, її хід і недоліки.

Для реалізації реформи, впливу на громади урядом створено т. з. Офіс впровадження НУШ, діяльність якого є не зовсім зрозумілою. Склад його викликає багато запитань, оскільки там немає професійних освітян, здатних приймати адекватні рішення.

Неприпустимим кроком, що нав'язується реформаторами, підтримуваними частиною народних депутатів України, та урядовцями, є бажання знівелювати ст. 53 Конституції України щодо доступності і обов'язковості повної середньої школи. Це положення є великим завоюванням українського народу, і до нього потрібно ставитись із повагою.

Нині урядовці заявляють, що територіальні громади, які не створять окремі юридичні особи – професійні ліцеї із 2-ма і більше класами в 10-му класі, будуть позбавлені субвенції з боку держави. Це незаконна антиконституційна вимога, бо кожна дитина має право на середню освіту і право проживати та вчитись там, де його батьки, житло. І виділяються кошти на навчання не чиновникам, а учням, для їх освіти.

Колективи університетів турбує загроза закриття великої кількості шкіл, а також і те, що в багатьох селах, а інколи і в цілому в громадах не планується створення профільних ліцеїв. Зазначимо, що в Україні за останні 10 років вже закрито сотні шкіл, нині їх залишилось менше 12 тисяч закладів, що практично вдвічі менше, ніж в сусідній Польщі. Нас не може не турбувати,

що вже сьогодні кількість дітей шкільного віку, які не навчаються і не працюють (NEET), сягнула 16 %, що значно вище середньоєвропейського рівня – 11 %.

Тепер поглянемо на цю проблему з іншої точки зору. Дійсність сьогодні така, що більшість педколективів шкіл не готові здійснювати профільне навчання через відсутність підготовлених педагогічних кадрів та необхідної матеріально-технічної бази. При цьому суттєвої державної допомоги не отримують педагогічні університети і коледжі, які позбавлені належної фінансової і матеріально-технічної підтримки, більшість з яких змушені призупинити підготовку вчителів з фізики, хімії, біології, математики.

Педагогічні колективи багатьох шкіл не знають, що їм робити із учнями в 12 класі. Адже зміст програм там виходить за навчальні програми підготовки вчителів. А педагогічні університети ще і не приступили до такої поглибленої підготовки.

Не зрозумілим до кінця є зміст освітнього процесу в профільній школі, а запровадження т. з. інтегрованих курсів з природничо-математичних дисциплін несе загрозу різкого зниження якості освіти, яка є проблемою в країні, про що переконливо свідчать дослідження європейської програми PISA, де знання українських школярів є значно нижчими їх європейських однолітків. Залишається питання: чи є у нас учителі, які одночасно можуть викладати фізику і математику, хімію і біологію.

Глибоко турбують Спілку ректорів і заяви окремих владців, які вже поспішають перевести всю підготовку бакалаврів у ЗВО на трирічний термін. У результаті матимемо картину: ліцеї не готові вести глибоку і якісну профільну підготовку, а університети, які мають необхідні кадри і матеріально-технічну базу, будуть змушені звільнити кваліфікованих викладачів із загально-освітніх предметів, що приведе до серйозної кризи вищої школи.

Не переконаний, що весь бакалаврат слід перевести на трирічне навчання. Мова про інженерів, біотехнологів, будівельників та інші.

Невизначеною є доля коледжів, професійних ліцеїв у здобутті повної середньої освіти, їх намагаються передати на місцеві бюджети.

З огляду на вищевикладене, керуючись інтересами держави, всього суспільства, необхідністю мати професіоналів, здатних боронити і відбудовувати країну, відчуваючи велику відповідальність перед країною, своїми науково-педагогічними колективами, Спілка ректорів на своєму засіданні 23 березня закликала Президента, уряд, парламент, Міністерство освіти і науки України безвідкладно проаналізувати ситуацію, яка склалася із реалізацією реформ в середній школі, загрозою незаконного обмеження доступу молоді до середньої освіти, закриття шкіл, а значить, і ліквідації сіл і селищ, подальшого виїзду молоді за кордон.

Спілка вважає за необхідне долучити до діалогу фахівців з університетів, місцевих рад, громадських організацій.

Ми вважаємо, що такі доленосні рішення, як реформа старшої школи, університетів повинні прийматися не лише людьми, які отримують гранти від іноземних держав чи банків, а фахівцями, ученими, патріотами України, звичайно, з урахуванням наявного міжнародного і вітчизняного досвіду.

Настав час зупинити терзати тіло держави безкінечними грантопроектми, складеними або ініційованими з-за кордону. Слід переходити до системної планомірної роботи на користь української держави.

Кожен громадянин країни має конституційне право отримати повну середню освіту в своєму селі чи місті, якщо там є повноцінний десятий клас. Профільна освіта має здійснюватися лише там, де є кілька старших класів та створені відповідні умови. Штучне укрупнення шкіл, звезення з усього району дітей – не перспективна справа.

Ми вважаємо, що перехід на трирічну підготовку бакалаврів мусить бути лише частковим, обґрунтованим за кожною спеціальністю, за участю роботодавців і громадськості, з урахуванням міжнародного досвіду.

Не можна залишати без уваги і відсутність набору до закладів вищої освіти в 2027 році, це приведе до непередбачуваних наслідків. Потрібно продумати відповідні компенсатори. (<https://osvita.ua/blogs/96599/>). – 2026. – 26.03).

Кабмін ухвалив зміни до постанови № 1300 щодо Порядку проведення державної оцінки медичних технологій в рамках Угоди про асоціацію з ЄС

Матеріал на сайті «Урядовий портал»

Євроінтеграція у сфері ОМТ: Уряд оновив порядок державної оцінки медичних технологій відповідно до стандартів ЄС

Кабінет Міністрів України ухвалив зміни до постанови від 23 грудня 2020 року № 1300, якими оновлено Порядок проведення державної оцінки медичних технологій (ОМТ).

Зміни розроблено з метою виконання міжнародних зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію з ЄС та гармонізації українського законодавства до положень Директив ЄС, зокрема, до положень Регламенту (ЄС) 2021/2282 від 15 грудня 2021 року та оновленої Директиви 2011/24/ЄС.

Зазначений Регламент передбачає впровадження механізмів спільної клінічної оцінки медичних технологій на рівні ЄС. Її результати враховуватимуться державами під час ухвалення рішень у сфері охорони здоров'я.

Прийняті зміни є важливим кроком на шляху інтеграції національної системи охорони здоров'я до європейського простору, підвищення ефективності процедур державної оцінки медичних технологій та забезпечення доступу пацієнтів до сучасних і доказових методів лікування.

Серед ключових нововведень:

- врахування результатів спільної клінічної оцінки та інших пов'язаних матеріалів у національній процедурі ОМТ, що сприятиме уникненню дублювання інформації для заявників;
- запровадження єдиного підходу до оцінки клінічної цінності медичних технологій, зокрема визначення рівня доданої клінічної користі із відповідною класифікацією;
- застосування інструменту ранньої ідентифікації нових (перспективних) медичних технологій, у разі необхідності за зверненням МОЗ, – для пріоритетизації, планування ОМТ та підготовки системи охорони здоров'я до їх впровадження.

Функції з проведення державної ОМТ і надалі виконуватиме Державний експертний центр МОЗ України або його правонаступник.

Зазначені зміни забезпечують узгодження національної процедури ОМТ з європейськими підходами та створюють умови для використання результатів спільної клінічної оцінки на рівні ЄС в Україні. (<https://www.kmu.gov.ua/news/yevrointehratsiia-u-sferi-omt-uriad-onovyv-poriadok-derzhavnoi-otsinky-medychnykh-tekhnologii-vidpovidno-do-standartiv-ies>). – 2026. – 26.03).

Місце сімейного права в оновленому Цивільному кодексі України

Матеріал на сайті «LB.UA»

Автор: Анастасія Даців, адвокаційна менеджерка з європейської інтеграції Центру прав людини ZMINA.

Реформа Цивільного кодексу: що робити із сімейним правом

Останніми тижнями український інформаційний простір заповнили заголовки про нібито зазіхання держави на права людини: дозвіл на шлюб з 14 років, унеможливлення одностатевих партнерств, звуження прав ЛГБТІК+-спільноти, заборона розірвання шлюбу за окремих дискримінаційних обставин, звільнення від сплати аліментів. Подібні новини з'являються майже щодня, посилюючи громадське занепокоєння.

Джерелом і причиною полеміки стала реєстрація у Верховній Раді України проекту нового Цивільного кодексу України. Цей документ є базовим у регулюванні практично всіх сфер життя людини: від народження, визначення по батькові та отримання медичних послуг до особистих відносин з батьками чи партнерами, спадкування, звернення до суду, процедур купівлі-продажу та питань інтелектуальної власності. Саме тому значення Цивільного кодексу важко переоцінити. Водночас перелік виявлених у проекті суперечливих положень, який постійно оновлюється, змушує замислитися, що саме стоїть за цим документом.

Метою оновлення Цивільного кодексу України, який діє з 2003 року, згідно з пояснювальною запискою до проекту, є модернізація регулювання суспільних відносин, реагування на сучасні виклики, стимулювання економіки, залучення інвестицій, наближення до європейських стандартів. Попри це зареєстрований проект за своєю суттю часто суперечить задекларованим цілям, а інколи взагалі створює ретроградний ефект для нашої правової системи.

Найпомітнішою новацією проекту є об'єднання різних актів у межах одного Цивільного кодексу. Крім норм про міжнародне приватне право, він передбачає включення сімейного права, яке раніше регулював окремий Сімейний кодекс 2002 року. Саме книга шоста «Право сімейне», що має його замінити, викликає найбільший суспільний резонанс, адже деякі положення можуть підірвати досягнення України у сфері сімейних відносин. Тому постає питання: чи можливо вилучити сімейне право зі структури Цивільного кодексу (тобто зберегти статус-кво) та продовжити розгляд документа без книги шостої, не створюючи додаткових перешкод на і без того складному законодавчому шляху? І навіщо взагалі інтегрувати Сімейний кодекс до Цивільного?

Відповіді на ці запитання дає історична ретроспектива та аналіз європейських практик. І, якщо коротко, для правової традиції західних країн модель внесення регулювання сімейних відносин до цивільного кодексу справді є характерною.

Історія Цивільного кодексу України

Ідея включити сімейне право під «парасольку» Цивільного кодексу спершу видається надмірною, особливо через традицію окремих кодексів у регіоні. Проте якщо відкинути суперечливі норми книги шостої, це можна справді розглядати як спробу «європеїзації» українського законодавства.

Після відновлення незалежності України сімейні зносини увійшли до початкової версії Цивільного кодексу – книги шостої. Хоча Верховна Рада ухвалила його в першому читанні ще 1997 року, проект довго залишався без руху. У 1999 році зареєстрували окремий Сімейний кодекс. Саме на основі аналізу цього кодексу Інститут законодавства визнав сімейне право самостійною галуззю. Паралельна робота над двома проектами викликала колізії, тому після політичних дебатів та лобіювання авторки Зорислави Ромовської Сімейний кодекс відокремили й ухвалили 2002 року, хоча ідея об'єднання залишалася живою в експертних колах.

Ромовська пояснювала ухвалення окремого кодексу прагненням України дотримуватися сучасних європейських тенденцій: посилити охорону сім'ї та гарантувати природні права на материнство і батьківство. Вона також наводила приклад Польщі, де відмовилися від інтеграції Сімейного кодексу до Цивільного.

І ось зараз, у 2026 році, коли ми побачили проєкт нового Цивільного кодексу, підготовлений з метою забезпечення «системності, внутрішньої узгодженості та єдиних методологічних підходів», постає дилема: чи відходимо ми від прийнятного стандарту укладення окремого Сімейного кодексу?

Як у сусідів?

Сучасна традиція кодифікації цивільного права була започаткована у Франції в XIX столітті. Після приходу до влади Наполеон розпочав масштабні суспільно-політичні зміни, які потребували нового правового оформлення. Як наслідок, було ухвалено Цивільний кодекс Франції, який об'єднав різні сфери приватного права в одному документі.

У зміненому вигляді цей кодекс діє й сьогодні, а сама модель – коли сімейні, майнові та спадкові відносини регулюються одним кодексом – характерна для більшості країн Європи та їхньої класичної континентальної правової системи. Зокрема, таку структуру мають Австрія, Швейцарія, Німеччина, країни Центральної та Східної Європи (Чехія, Румунія, Естонія, Литва, Угорщина). Навіть держави поза європейським правовим простором, зокрема Китай та Південна Корея, використовують схожу модель єдиного цивільного кодексу.

Водночас існує інший підхід – з окремим сімейним кодексом. Така практика поширена переважно в постсоціалістичних країнах (наприклад, у Польщі, Словаччині, Хорватії, Росії), у деяких азійських державах, як-от Філіппіни, а також у частині країн Близького Сходу з огляду на релігійні міркування.

У цих випадках сімейні відносини традиційно розглядалися як особливо важлива сфера, що перебуває під контролем держави. Питання шлюбу, виховання дітей чи гендерної рівності вважалися не приватною справою, а частиною соціальної політики. Натомість цивільне право зосереджувалося переважно на майнових та економічних відносинах. Саме тому історично й сформувалася практика існування окремих кодексів.

Зважити за і проти

Кожна модель беззаперечно має свої переваги та недоліки, врахування яких дає змогу глибше осягнути цінність тих чи інших законодавчих перетворень у державі, а також їхні потенційні наслідки для правового регулювання різних сфер суспільного життя.

Більш ніж двадцятирічне існування окремих Цивільного та Сімейного кодексів в Україні дає можливість оцінити доречність такої системи на основі власного досвіду. Серед позитивних сторін зазвичай називають спеціалізованість регулювання, яка дозволяє враховувати особливу природу сімейних правовідносин, зокрема у сфері захисту прав дітей та інших вразливих осіб. Такий підхід підкреслює суспільну цінність інституту сім'ї. Крім того, існування окремих кодексів, які мають відображати актуальний стан розвитку суспільства, передбачає гнучкішу процедуру внесення змін і перегляду нормативних актів. Зрештою, як уже зазначалося, модель функціонування окремих кодексів є історично зрозумілою та інституційно усталеною для України.

Водночас недоліки такої системи також очевидні. Передусім існує ризик нормативної фрагментарності та формування «подвійних» принципів регулювання: можливі колізії між кодексами, що змінюються в різний час і за різних обставин, можуть спричинити системну неузгодженість права. Крім того, збереження такого розподілу частково відтворює історичну інерцію – продовження моделі, сформованої в радянський період, від якої Україна намагається відійти.

Натомість одним зі шляхів модернізації законодавства і розв'язання проблем, що постають через існування окремих кодексів, може бути їхнє об'єднання. Такий підхід сприяє систематизації

приватного права, забезпеченню методологічної єдності, усуненню дублювання норм і зменшенню кількості колізій. Крім того, інтеграція сімейного права до Цивільного кодексу підкреслює його приватноправову природу та зменшує «нагляд» держави. Важливо й те, що сімейні відносини тісно пов'язані з іншими інститутами приватного права – правом власності, спадковими правами, житловими правами та іншими майновими й особистими немайновими відносинами, що об'єктивно зумовлює їхню консолідацію.

Однак об'єднана модель також не позбавлена ризиків: існує небезпека надмірного узагальнення чутливих положень та громіздкості Цивільного кодексу через його значний обсяг. Це може ускладнити практичне застосування і тлумачення норм. Крім того, уніфікація може стати лише технічним кроком, що приховуватиме суперечливі або не досить обґрунтовані зміни, виявити які буде складно.

Форма має значення, але зміст – визначальний

Інтеграція різних сфер права, включно із сімейним, до єдиної системи Цивільного кодексу України має право на існування. Попри звичну (у нашому випадку – сформовану під впливом радянської традиції) для України модель нормативного розмежування, об'єднання сприятиме наближенню національного законодавства до *jus commune*. Тобто відбудеться зміщення правового орієнтира зі східної постсоціалістичної моделі до західноєвропейської континентальної системи. Це справді відповідає задекларованій цілі «європеїзації» українського Цивільного кодексу. Попри звинувачення скептиками Європейського Союзу у вимаганні від України надмірних заходів у складний час, йдеться не про виконання зовнішніх очікувань, а про відхід від радянських пережитків. А об'єднання різних сфер приватного права в одному акті відповідає правовій системі Західної Європи.

Євроінтеграція без маніпуляцій: міф про обов'язкові одностатеві шлюби

Натомість модель кодексу сама по собі не гарантує прогресивного змісту: низка положень поточного проекту Цивільного кодексу викликає сумніви (адже книга шоста не єдина Ахіллесова п'ята), що свідчить про необхідність подальшої фахової дискусії із залученням різних суспільно-політичних груп. (https://lb.ua/blog/zmina/725369_reforma_tsivilnogo_kodeksu_scho.html). – 2026. – 03.03).

Проект нового Цивільного кодексу позбавляє одностатевих партнерів «сімейних прав», що суперечить рішенням ЄСПЛ і стандартам ЄС

Матеріал на сайті «Центр прав людини Zmina»

Автор: Андрій Кравчук, експерт з адвокатури Правозахисного ЛГБТ-центру «Наш світ».

Про Конституцію, шлюб і цивільні партнерства

Нещодавнє рішення Верховного Суду супроводжувалося в медіа сенсаційними заголовками на кшталт «Верховний Суд вперше визнав шлюб між двома чоловіками в Україні». Пояснюю, чому це не так, з якими проблемами стикаються одностатеві пари, які хочуть узаконити свої стосунки, та як це пов'язано з процесом вступу України до Європейського Союзу.

По-перше, Верховний Суд, як і апеляційний суд перед ним, не розглядав позов Зоряна Кіся та Тимура Левчука про встановлення факту, що має юридичне значення, по суті. Київський апеляційний суд і Верховний Суд лише відмовили в перегляді рішення Деснянського районного суду міста Києва гомофобному руху «Всі разом!», який не брав участі у справі, на підставі того, що його законні права та інтереси цим рішенням зачеплені не були.

Зі свого боку Деснянський районний суд не визнавав шлюб, який позивачі уклали між собою в США, а лише встановив факт їх проживання однією сім'єю. Це цілком відповідає чинному

українському законодавству: стаття 3 Сімейного кодексу України передбачає, що «сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки», а також, що «сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства». У цьому аспекті це рішення не стало прецедентним, аналогічні ухвалювалися українськими судами й раніше.

Прецедентним стало те, що український суд вперше визнав не просто сімейні, а фактичні шлюбні стосунки між одностатевими партнерами. Але суддя Деснянського суду не вигадав це формулювання, а запозичив його з рішення Європейського суду з прав людини по справі «Маймулахін і Марків проти України», на яку він посилався в обґрунтування свого рішення. І він не просто мав право, але був зобов'язаний дотримуватися висновків ЄСПЛ по цій справі, оскільки, згідно з українським законодавством, рішення ЄСПЛ є джерелом права в Україні – тобто, всі суди повинні застосовувати їх при розгляді справ нарівні з національним законодавством.

А ЄСПЛ у згаданому рішенні дійшов висновку, що чинне українське законодавство порушує статтю 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та статтю 14 (заборона дискримінації) Європейської конвенції з прав людини, оскільки не надає одностатевим партнерам жодного правового захисту – не надає їм можливості укласти шлюб між собою, не передбачає іншої форми юридичного визнання їхнього союзу та не визнає за ними навіть ті права, що мають різностатеві пари, які не одружені між собою офіційно, але знаходяться у фактичних шлюбних стосунках – тобто просто проживають однією сім'єю без укладення шлюбу.

Слід зауважити, що український уряд погодився з висновками ЄСПЛ і взяв на себе зобов'язання розв'язати цю проблему шляхом запровадження цивільного партнерства, доступного для одностатевих пар, за прикладом багатьох країн світу. Рішення ЄСПЛ вказує на два головних критерії, яким таке партнерство має відповідати: по-перше, воно має передбачати державну реєстрацію стосунків між партнерами, щоб вони отримали офіційний статус, а по-друге, воно має надавати їм суттєві права, подібні до тих, які має звичайне подружжя.

Водночас потребу в ухваленні відповідного законодавства визнав не тільки уряд України, але й уряд ЄС – Європейська комісія. Річ у тому, що рішення ЄСПЛ є джерелом права не тільки для України, але і для ЄС: Лісабонська угода – поточний установчий договір ЄС – визнає Європейську конвенцію з прав людини, за дотриманням якої стежить ЄСПЛ, «складовою частиною права Союзу як загальних принципів». Рішення по справі «Маймулахін і Марків проти України» було вже не першим, яке вказало на обов'язок країн Ради Європи (до якої входять усі країни нашої частини світу, крім Ватикану, Білорусі та Росії) забезпечити юридичне визнання та захист прав одностатевих сімейних партнерів. В Євросоюзі є п'ять країн, які досі не ухвалили законодавство про одностатеві шлюби або цивільні партнерства, і Єврокомісія вимушена дбати про те, щоб ці проблеми були вирішені, а їхнє національне законодавство відповідало сучасним європейським стандартам у цій сфері, закладеним рішеннями ЄСПЛ.

У двох із цих країн – Польщі та Литві – відповідні законопроекти вже розглядаються парламентами. Європейська комісія не може прискорити цей процес для країн – членів Євросоюзу, оскільки вони самі впливають на її рішення, однак із країнами-кандидатами, однією з яких є Україна, ситуація інакша. Щоб не накопичувати проблеми, які однаково мають бути вирішені, Єврокомісія звертає увагу українського уряду на його зобов'язання ухвалити законодавство про реєстроване цивільне партнерство для одностатевих пар, включене до Дорожньої карти з питань верховенства права (Розділ 3.11, пункт 2). Нещодавно стало відомо, що виконання цього пункту включене до так званих бенчмарок (ІВМ 23.14) – тобто, критеріїв, за якими ЄС оцінюватиме готовність нашої держави до вступу. Проблеми визнання одностатевих сімейних пар з кожним роком стають для ЄС все більш актуальними – так, нещодавнє рішення Суду справедливості ЄС (Верховного Суду Євросоюзу) вимагає, щоб громадяни ЄС, які уклали між собою одностатевий

шлюб у країні ЄС, визнавалися як сім'я і мали всі відповідні права у всіх країнах Союзу, навіть у тих, де немає законодавства про шлюб або цивільне партнерство для одностатевих пар.

Часто можна зустріти твердження – інколи відверто маніпуляційні, а інколи через щире нерозуміння – нібито ЄС вимагає від України легалізації одностатевих шлюбів, що суперечить Конституції України. Обидві частини цього твердження є помилковими. Хоча насправді у нашій Конституції немає явної заборони на одностатеві шлюби (це питання може вирішити тільки Конституційний суд, який досі його не розглядав), від України цього й не вимагають. Те, що потрібно запровадити, щоб Україна припинила бути порушницею Європейської конвенції з прав людини, і те, що передбачено у Дорожній карті з євроінтеграції, називається реєстрованим цивільним партнерством. Це вже усталена правова інституція – хоча її конкретна назва може різнитися в різних країнах, сутність полягає у визнанні основних сімейних і подружніх прав партнерів як членів сім'ї. У країнах світу вона може існувати паралельно зі звичайним шлюбом для одностатевих пар або бути його заміною там, де він поки що не визнається. У чотирьох країнах ЄС (Латвія, Литва, Хорватія та Угорщина) їхні конституції, дійсно, визначають шлюб як союз чоловіка та жінки, але це не заважає їм визнавати одностатеві цивільні партнерства. Це є тим компромісом, найнижчим можливим рівнем захисту прав одностатевих партнерів, який відповідає сучасним європейським стандартам і якого Україна має досягти, щоб стати повноправним членом ЄС.

На жаль, як відомо, проєкт нового Цивільного кодексу пропонує взагалі позбавити одностатевих партнерів статусу і прав члена сім'ї, що прямо суперечить і рішенням ЄСПЛ, і сучасним європейським стандартам у цій сфері, і зобов'язанням нашої держави, від виконання яких залежить її вступ до Європейського Союзу. Не варто думати, що про це не знають наші європейські партнери або що вони не звертають на це уваги – є офіційна позиція Єврокомісії з цього приводу і є наочний сумний досвід Грузії. Заяви гомофобних політиків і громадських діячів про нібито однозначне негативне ставлення українського суспільства до визнання і захисту прав одностатевих сімейних партнерств суперечать даним всіх соціологічних опитувань за останні роки. Єдине, що потрібно для розв'язання цього питання – здоровий глузд, політична воля і відповідальність депутатів Верховної Ради України за наше спільне європейське майбутнє. Час починати жити за стандартами того суспільства, приєднатися до якого ми прагнемо. (<https://zmina.info/columns/pro-konstytuciyu-shlyub-i-cyvilni-partnerstva/>). – 2026. – 13.03).

ЗАРУБІЖНІ ЗМІ ПРО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Reuters: Країни ЄС висловлюють скепсис щодо швидкого вступу України

Матеріал на сайті «Європейська правда»

Автор: Іванна Костіна, журналістка «Європейської правди»

ЗМІ: країни ЄС висловлюють скепсис щодо швидкого вступу України

Намагання України пришвидшити процес вступу до Європейського Союзу в рамках будь-якої мирної угоди зустрічаються з опором з боку урядів ЄС, які не хочуть відкривати скриньку Пандори з проблемами, які, як вони побоюються, може спричинити швидкий вступ.

Про це стало відомо агентству Reuters, яке поспілкувалося з вісьмома європейськими дипломатами та посадовцями, передає «Європейська правда».

Уряди країн ЄС, включаючи таких важковаговиків, як Франція та Німеччина, приватно висловили скептицизм щодо обговорюваної реформи процесу вступу, яка скоротила б шлях

України до членства, зазначають дипломати. Багато хто з них вказав на занепокоєння столиць ЄС щодо цієї ідеї.

Серед їхніх побоювань – те, що Україна та інші країни не будуть продовжувати реформи, такі як боротьба з корупцією, якщо їм вже буде надано членство в ЄС.

Віцепрем'єр-міністр України і головний переговорник з ЄС Тарас Качка сказав Reuters, що Київ готовий врахувати занепокоєння членів ЄС. Він запропонував такі запобіжні заходи, як система моніторингу для перевірки дотримання Києвом демократичних стандартів та перехідний період перед отриманням сільськогосподарських субсидій ЄС.

Однак він зазначив, що політична прихильність до дати вступу буде важливою. «Це необхідно для мирного процесу, для встановлення тривалого і справедливого миру в Європі», – сказав він.

Поточний процес вступу до Євросоюзу зазвичай є довгим і бюрократичним, навіть у простих випадках, і передбачає роки детальних переговорів та правових реформ для досягнення демократичних та економічних стандартів ЄС.

За словами дипломатів, голова Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн запропонувала реформувати цей процес за закритими дверима.

Замість того, щоб спочатку провести всі необхідні реформи, країна могла б приєднатися до ЄС після виконання деяких мінімальних вимог, але з обмеженим доступом до фондів ЄС і процесу прийняття рішень, доки вона не виконає всі критерії членства.

Це могло б полегшити швидке приєднання України та інших країн, таких як Молдова, Чорногорія та Албанія, хоча мета Зеленського щодо 1 січня 2027 року все одно залишається нереалістичною, не в останню чергу через те, що всі 27 нинішніх членів ЄС мають ратифікувати будь-яке приєднання.

Качка припустив, що Україна може принаймні підписати договір про приєднання до ЄС наступного року, навіть якщо ратифікація та інші кроки можуть зайняти більше часу.

Але аналітики та дипломати не бачать великого інтересу до таких сміливих кроків, включаючи запропоновану фон дер Ляєн реформу, відому як «зворотне розширення», оскільки вона повністю змінює процес, дозволяючи країні приєднатися до ЄС до того, як вона виконає всі поточні критерії.

«Концепція зворотного розширення мертва. Також немає підтримки для визначення конкретної дати вступу», – сказав один із дипломатів ЄС. (<https://www.euointegration.com.ua/news/2026/03/3/7232375/>). – 2026. – 03.03).

Politico: Україну можуть посунути у вступі до ЄС через заможних кандидатів

Матеріал на сайті «РБК-Україна»

Автор: Ірина Глухова, редактор стрічки новин.

У черзі на вступ до ЄС можуть з'явитися нові, більш «привабливі» кандидати, які потенційно здатні потіснити Україну. Йдеться про економічно розвинені держави, які відповідають більшості критеріїв Євросоюзу.

Про це повідомляє РБК-Україна з посиланням на Politico.

Як зазначає видання, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну та на тлі сумнівів щодо надійності США, навіть заможні країни, такі як Ісландія та Норвегія, почали знову розглядати можливість членства в ЄС.

«Членство в ЄС завжди пропонувало стабільність і процвітання європейським країнам. Зараз ми бачимо, що ті, хто не входить до ЄС, дедалі більше усвідомлюють, що у світі конкуруючих

впливів місце за столом переговорів у ЄС також пропонує підвищену безпеку та захист», – сказала комісар ЄС з питань розширення Марта Кос.

За даними джерел, одним із ключових факторів змін стала політика президента США Дональда Трампа після його повернення до Білого дому у 2025 році.

«Зараз не найкращий час, щоб діяти поодиночі, Трамп все змінює», – повідомив норвезький чиновник.

Зокрема, Ісландія може стати першою, хто відновить переговори про вступ, адже країна прискорила підготовку до референдуму.

Нові привабливі кандидати

Водночас для чинних членів ЄС приєднання багатших країн виглядає більш привабливим, ніж розширення за рахунок бідніших держав Східної Європи, серед яких Україна, Молдова, Сербія та Чорногорія.

«Ці фінансові міркування означають, що буде важко переконати нинішніх членів у тому, що ці бідніші країни мають бути прийняті. Існуючі члени отримають ще меншу частку коштів ЄС», – зазначається у статті.

Крім економічного фактору, європейські уряди також зважають на політичні ризики.

«Ми не хочемо повторення Угорщини чи Словаччини. Ми не знаємо, що станеться в цих нових країнах через 10–15 років. І тоді ми можемо опинитися в ситуації, коли у нас буде ще один (угорський прем'єр-міністр Орбан)», – каже один із дипломатів.

Натомість країни з усталеними демократичними інститутами, як-от Норвегія та Ісландія, мають значно кращі шанси на швидкий вступ.

«Звичайно, Ісландії чи Норвегії було б простіше приєднатися. Вони практично на 80 відсотків наблизилися до мети» у питанні закріплення законів ЄС у своїх правових системах. Якщо вони захочуть приєднатися – а це залежить тільки від них самих – це може статися дуже швидко», – сказав представник ЄС у коментарі виданню.

Трамп змінює все

Трамп неодноразово ставив під сумнів готовність Вашингтона прийти на допомогу своїм союзникам, і тепер країни, які раніше покладалися на членство в НАТО для забезпечення своєї безпеки, шукають альтернативи. Подібно до статті 5 НАТО, Договір про ЄС містить пункт про взаємну оборону – статтю 42.7.

Норвегія подала заявку на вступ до ЄС у 1992 році, але через два роки на референдумі відхилила її. Хоча більшість норвежців, як і раніше, не підтримують членство в ЄС, кількість прихильників членства зростає протягом останніх 18 місяців. Гнів Трампа на адресу Норвегії через рішення не присуджувати йому Нобелівську премію миру, схоже, також сприяв зміні поглядів людей.

Ісландія подала заявку на членство в ЄС у 2009 році на тлі фінансової кризи, але заморозила переговори у 2013 році після суперечки щодо рибальської політики та зміни економічних умов. Вона відкликала свою заявку у 2015 році.

Взаємна оборона

Звичайно, ісландці та норвежці цілком можуть відмовитися від вступу до ЄС, особливо якщо адміністрація Трампа послабить войовничу риторику. Чорногорія та Україна цілком можуть завершити свої переговори до того, як Осло чи Рейк'явік ухвалить рішення.

Або ж ті столиці, які блокували будь-яке розширення ЄС з моменту вступу Хорватії у 2013 році, можуть продовжувати накладати вето на нових учасників.

Хоча остаточних рішень ще не ухвалено, в Європі все частіше звучить думка: в умовах тиску з боку російського диктатора Володимира Путіна і лідера Китаю Сі Цзіньпіна «діяти поодиночі» стає надто ризиковано. (<https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayinu-mozhut-posunuti-vstupi-es-cherez-1774848408.html>). – 2026. – 01.03).

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
/ моніторинг інформаційного поля /

Інформаційно-реферативний бюлетень

№ 3 березень 2026

Укладачі:

Пестрецова Ольга Олександрівна

Бірюков Максим Вікторович

Відповідальна за випуск: С. Закірова

Комп'ютерна верстка: Н. Крапиви